Boere-klucht van Teeuwis de boer, en men juffer van Grevelinckhuysen

Samuel Coster

editie N.C.H. Wijngaards

bron
Samuel Coster, *Boere-klucht van Teeuwis de boer, en men juffer van Grevelinckhuysen* (ed. N.C.H. Wijngaards). W.J. Thieme & Cie, Zutphen z.j. [1967]

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/cost001teeu01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

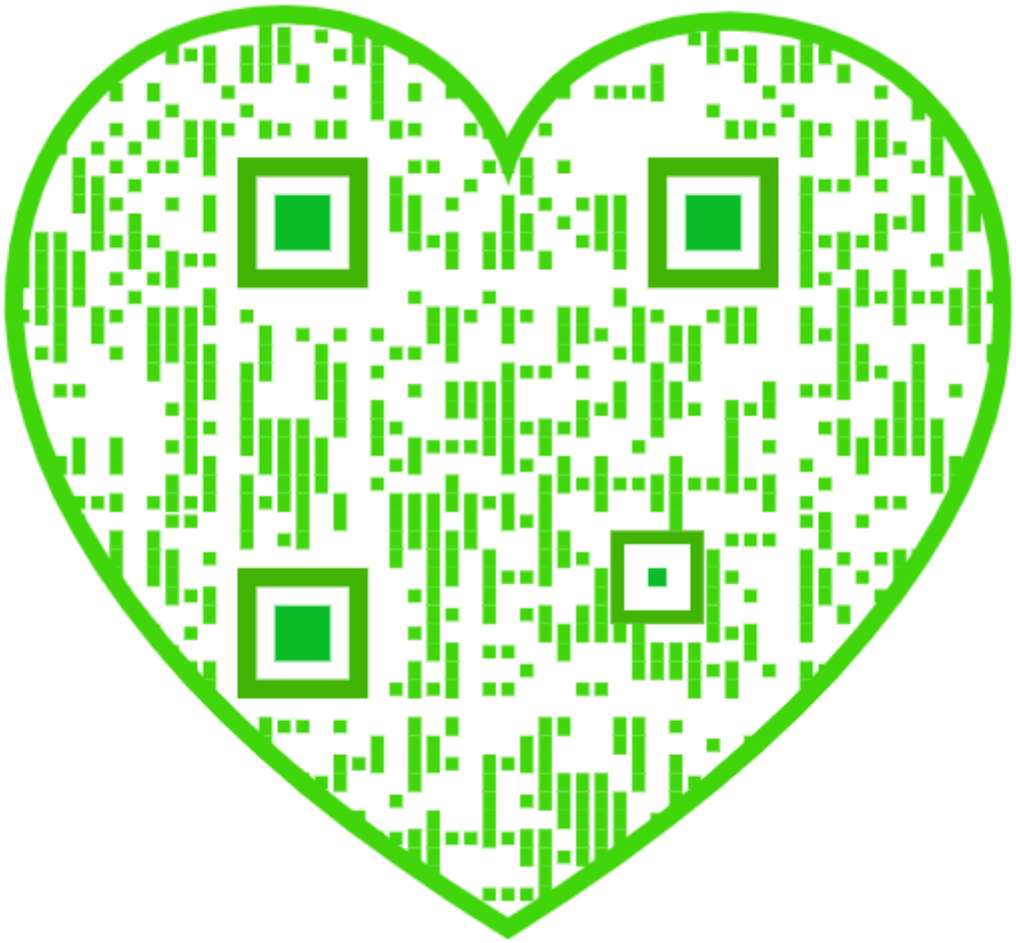

t.o. 1

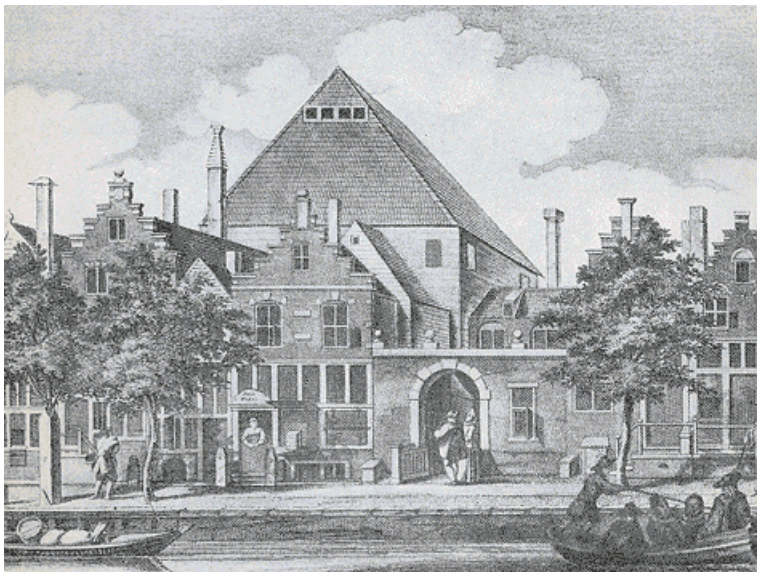

Coster's Academie te Amsterdam

Voorwoord

Samuel Costers BOERE-KLUCHT is buiten twijfel een belangrijk dramatisch werk, omdat het een der eerste blijspelen is in onze moedertaal, in de periode der vernieuwing van onze letterkunde. Een heruitgave in het Klassiek Letterkundig Pantheon leek de uitgever en de redactie van die reeks daarom alleszins gerechtvaardigd, temeer daar het spel in veel ruimere mate dan tot nu toe bereikbaar zou moeten zijn voor studerenden en belangstellenden in de neerlandistiek.

Dr. F.A. Stoett verzorgde in 1935 een uitgave in het K.L.P. en voorzag die van zeer uitvoerige en zeer kundige aantekeningen. Bovendien voegde hij aan het deeltje een woordenlijst toe, waarin de gebruiker een aantal moeilijke woorden en uitdrukkingen kon vinden.

Terwille van de bruikbaarheid leek het mij gewenst voetnoten te plaatsen waar de tekst moeilijkheden ter verklaring kon opleveren; de woordenlijst zou dan kunnen vervallen. Daar Stoetts aantekeningen bij sommige verzen wel wat erg uitvoerig waren, meende ik goed te doen het materiaal hier en daar wat te besnoeien, vooral waar het gegevens betrof die ook in het WNT zijn te vinden.

In de inleiding mocht een analyse van het spel niet langer ontbreken; binnen het bestek van een uitgave voor studerenden is aan het verlangen naar een dergelijke analyse voldaan.

N.W.

Inleiding

Het spel van *Teeuwis de Boer en men Juffer van Grevelinckhuysen* is een litterair produkt van een man die zijn 'ledige uren' in dienst stelde van zijn letterkundige arbeid. In de zeventiende eeuw was dit, zoals bekend, de gewone gang van zaken: het beroepsschrijven werd nog niet beoefend. Hooft, Vondel, Cats, Huygens, zij allen hebben hun werken - ook hun meest tijdrovende, en ook hun beste - moeten schrijven, terwijl hun geest tegelijkertijd bezig was, bezig moest zijn met de zorg voor het dagelijks brood en de zakelijke plichten van iedere dag.

Samuel Coster oefende het beroep van dokter uit.[1)] Er is geen reden aan te nemen dat hij door zijn taak zo volledig in beslag werd genomen - méer dan andere schrijvers! - dat hij maar gedurende een beperkt aantal jaren aktief kon deelnemen aan de litteratuur. Want na 1622 is Costers rol als schrijver feitelijk uitgespeeld. Wat hij vóordien schreef, rechtvaardigt onze spijt aangaande zijn beslissing van dit jaar, zich uit de schrijverswereld terug te trekken, een besluit ongetwijfeld ingegeven door de onaangename ervaringen in de kring van de academisten en door de botsing met de Amsterdamse magistraat naar aanleiding van zijn *Iphigenia*. Ook de tijdgenoten betreurden het dat Coster zijn letterkundige arbeid niet voortzette. Geeraerdt Brandt schreef van hem, dat hij was 'een bekent Poëet, die, indien hy zyn geestige invallen hadt willen bearbeiden, de grootste dichters hadt naar de kroon gesteeken'. Zoals men ziet, de nadruk moet hier vallen op 'willen': Brandt schrijft aan Coster een grote bekwaamheid en inventiviteit toe, maar constateert tevens dat het Coster verder nog aan de wil ontbrak met de grootsten te wedijveren.[2)]

Costers inventiviteit blijkt uit het feit dat hij het eerste klassieke treurspel in onze landen schreef: *Ithys*. Ze blijkt ook uit het feit dat hij de zestiende-eeuwse klucht vernieuwde door zijn *Boere-klucht van Teeuwis de Boer, en men*

1) Dr. R.A. Kollewijn schreef een biografie van Samuel Coster in zijn inleiding tot *Samuel Coster's Werken*, Haarlem, 1883. Een goed overzicht van zijn leven en werken vindt men overigens ook in de *Moderne Encyclopedie der Wereldliteratuur*, dl. II, 215, van de hand van prof. dr. G. Stuiveling. Hierin zijn ook gegevens ontleend aan J. Hobma, *Levensgeschiedenis van Dr. Samuel Coster*, Oud-Holland, XVI, p. 225-244.

2) Merkwaardig is, dat in de catalogus van Coster's bibliotheek (zie hierover M.M. Kleerkooper in T.N.T.L. XVII, p. 175 e.v.) geen werken voorkomen van Nederlandse dichters-tijdgenoten. Voornamelijk treft men er medische werken in aan, voorts latijnse schrijvers als Seneca, Plautus, Virgilius en latijnse vertalingen van Aristoteles, Plato, Euripides en Pindarus. De *Orlando Furioso* van Ariosto bezat Coster in het Italiaans en in het Frans. Onder de 'Nederduytsche boecken' nemen de historische werken een eerste plaats in: Hooft, Bor, Van Meeteren, Reyd en Strada en verder werken van remonstrantse predikanten als Grotius, Uytenbogaerd en Episcopius.

Juffer van Grevelinckhuysen en zijn *Spel van Tiisken vander Schilden* en door deze stukken eigenlijk een der grondleggers werd van het nieuwe blijspel.

Van de rederijkers nam Coster het gebruik over het spel van Teeuwis te schrijven op een 'woord': *'t Krom hout brandt soo wel alst recht, alst by de vyer kan komen*.[3] In dit opzicht is er dus een overeenkomst met de sinnespelen, die op een 'sin', spreekwoord of regel werden gemaakt. Costers ander blijspel, het Spel van *Tiisken vander Schilden*, is ook geschreven op een 'regel':

> Luy, Lecker en veel te meughen,
> Dat zijn drie dinghen die niet en deughen.

In de voorrede van dit stuk, een dialoog tussen een rederijker en een toeschouwer, vraagt de laatste:

> Maer wat beduyt al dit schrift, dat men hier dus siet?
> Ick bidde dat ghy dat te segghen voor my niet en heelt.

Rederijcker:

> 't Zijn reghels van spelen, hier te voren ghespeelt.
> Reghels, wel verstaende, waer op de spelen zijn ghemaeckt,
> De welcke, alsmense proeft, weetmen hoe 't heele spel smaeckt,
> 't Zy dan geestelijck, waarlijck of in 't sot.

Hieruit kan blijken dat men de gewoonte had in de toneelzaal de 'sinnen' van de gespeelde sinnespelen te laten hangen of op te hangen als een soort trofeeën, en ter herinnering, mogelijk - de spelen waren immers alle didactisch - ter blijvende stichting.

De 'regel' van het spel *Teeuwis* komt als gezegde in verschillende varianten voor: So wel berrent een crom hout als een rechte (Harrebomée, I, 335); Krom hout maact recht vier (Gruterus, Flor. 2. 154) in het Duits: Krummes Holz gibt gerades Feuer, of: Krummes Holz brennt ebenso gut als gerades; in het Frans: Bois tortu fait feu droit.

Afgezien van de algemene betekenis van het spreekwoord is het waarschijnlijk, dat het vaak gebruikt is in situaties waarbij 'krom hout' kon verwijzen naar een onvolwaardige, of schijnbaar onvolwaardige liefdespartner. Het middelnederlandse woord 'roede' betekende ook mannelijk geslachtsorgaan en de woorden 'stock', 'cleppel', 'staf' hadden een dubbelzinnige betekenis. In het spreekwoord kan daarbij het woord 'vuur' door zijn vele associaties met de liefde en zijn belangrijke plaats in de liefdessymboliek zeker een voorname rol hebben gespeeld.

3) Andere spelen op een middeleeuws lied zijn: Hoofts *Geeraerd van Velzen*, Bredero's *Het daghet in den Oosten* en Meyndert Voskuyl's spel van den *Ouden ende Jonghen Hillebrant*.

Voor Coster was de dubbelzinnige betekenis van de ‘regel’ een gegeven dat hij vond in het oude liedje waarvan hij de elementen in zijn spel verwerkte. Dit lied werd in Costers tijd ongetwijfeld nog gezongen:

Een boerman hadde eenen dommen sin.
daer op so schafte hi zijn ghewin.
Het voer een boerman wt meyen
Hi brocht sinen heere een voeder houts
Sijnder vrouwen den coelen mey.

Die boer al op den hove tradt
die vrouwe op hoogher tinnen lach
Si lach op hoogher salen
Mocht ick een corte wijle bi u zijn
Ick gave daerom mijn ros mijn wagen.

Die vrouwe die reden so haest vernam
Si liet den boerman comen an
So heymelijc al stille
Al in een duyster camerken
Daer deden si twee haren wille.

Doen hi zijn willeken hadde ghedaen
die boer moste vander tinnen gaen
Ende hi bestond te claghen
Ick segghe u dat deen is ghelijce dander
Mi rout mijn ros mijn waghen.

Die heere quam wter iaechte ghereden
Hi hoorde den boerman seere claghen
Hi hoorde den boerman claghen
Ghi seght dat het een is als dander is
die waerheyt suldy mi saghen.

Die boer had schier een loeghen bedacht
Ick hadde een voederken houts gebracht
Ende daer was een crom hout onder
Ick seg u dat het deen als dander brant
Als si biden viere comen.

Hierom was u vrouw so gram
dat si mijn ros mijn waghen nam
Om sulcken cleynen schulde
Ick bidde u lieve heere mijn
Verwerft mijnder vrouwen hulde

Die here ginc voor zijnder vrouwen staen
Wat heeft desen armen boer misdaen
Schaemt ghi u der sonden niet
Gheeft hem zijn ros zijn waghen weder
Laet hem varen tot sinen kinder.

Vaert henen goet boere mijn
dat eerste sal u vergheven zijn
Vaert henen dijnre straten
Och coemt ooc weder als ghi moecht
Brengt ons dat crom hout vake.[4)]

Het lied komt voor in het Antwerps Liedboek van 1544, maar men treft het ook aan in het *Haerlems Oudt Liedt-Boeck* van 1630, zij het in een enigszins afwijkende versie.

In de eerste strofe wordt de lezer of luisteraar onmiddellijk binnengevoerd in de wat ondeugende, dubbelzinnige sfeer van het gehele lied, nl. door de uitdrukking: 'Hi brocht .. Sijnder vrouwen den coelen mey.' Een 'mey' was een bebladerde of bebloesemde tak die men in het begin van de meimaand als een eerbewijs ging brengen aan hooggeplaatste personen. Dezelfde 'mey' of groene tak werd (en wordt) geplaatst op het dak van een in aanbouw zijnd huis, zodra dit 'onder de kap' is. Maar 'een mey planten' kon ook betekenen een erotisch avontuurtje hebben, zoals blijken kan uit *Uytertse*

4) Hoffmann von Fallersleben, *Horae Belgicae*, II, 50; Flor. van Duyse, *Het oude Nederlandsche Lied*, I, 212-217; Elisabeth Mincoff - Marriage, *Souterliedekens, een Nederlandsch Psalmboek van* **1540**, 's-Gravenhage, 1922, p. 42
Dr. J.A. Worp wijst er in zijn *Drama en Toneel*, dl. I, p. 419 op, dat in *Les Cent Nouvelles Nouvelles* een verhaal voorkomt met enige overeenkomst met het lied: *D'une damoiselle de Maubeuge qui se abandonna a ung charreton et refusa plusieurs gens de bien*. De juffrouw in dit verhaal hangt eveneens uit het raam en ziet de voerman; ze laat hem met hetzelfde doel bovenkomen als de Joffer in het liedje. Verder reikt de overeenkomst overigens niet. Dr. N.v. Wijk noemt in T.N.T.L. 41, p. 246 e.v. een Litause 'pasaka' (vertelling) waarin het motief wél voorkomt; er bestaat de mogelijkheid dat deze vertelling op Duitse voorbeelden teruggaat.

Hylickmaeckers vol soetigheydt, etc. p. 26: Hoe een Meysken eenen Mey heeft laten planten, die Pap sal eeten tegen Nieuw-jaar..[5].

Coster heeft de gegevens van het oude liedje verwerkt in zijn 1e, 2 en 5e bedrijf, hoewel ook hierin wel heel wat uit eigen fantasie moest worden ingeschoven, wilde de stof bruikbaar zijn voor het toneel. De andere twee bedrijven zijn geheel zijn eigen vinding.

Indeling en korte inhoud

1*e Bedrijf, scène I:* (Teeuwis, Keesje, Anne)

Boer Teeuwis maakt zich klaar voor een tocht naar de stad (Den Haag) om bij Jonker van Grevelinckhuysen een karrevracht brandhout te gaan afleveren. Kennismaking met Anne, de boerin, een slordig oud wijf met de kracht van een manskerel, die door Teeuwis wordt geëxploiteerd. Keesje, het zoontje, zal meegaan naar Den Haag; Teeuwis heeft het hem al dikwijls beloofd; bovendien vindt Anne het verstandig haar minzieke echtgenoot een hulpje mee te geven om hem wat op de vingers te kijken.

scène II: (Mevrou van Grevelinckhuysen, Kryn, Bely)

In de stad, in het huis van de jonker, maakt het publiek kennis met de tweede hoofdpersoon, van het stuk, haar kijk op haar man en op haar leven. Bely, de meid, is haar vertrouwelinge. Krijn, de knecht, geeft in een opgewonden scène een goed beeld van zijn meester, als deze in een driftbui is geraakt.

2*e Bedrijf, scène I:* (Jonker, Krijn)

De Jonker wil gaan jagen, maar Krijn moet daartoe eerst nog een paar jachthonden gaan lenen bij de buren!

scène II: (Bely, Krijn, Joncker, Juffrou)

De toeschouwer geraakt goed op de hoogte door de gesprekken tussen de jonker en de juffer en door de gesprekken van het personeel.

scène III: (Teeuwis, Juffer, Bely, Keesje)

Teeuwis komt bij de Grevelinckhuysens aan met zijn kar met brandhout. De Juffer hangt boven uit het raam; Teeuwis maakt terloops de opmerking dat een herdersuurtje met haar hem wel zijn ros en wagen waard zouden zijn. De juffer gaat onmiddellijk op zijn voorstel in.

Inmiddels raken Bely en Keesje - die een aardje naar zijn vaartje heeft - haast aan het plukharen. Bely wordt dan door de Juffer uitgestuurd om alvast de paardenkoper op te halen.

5) Zie ook Ndl. Wdb. IX, 453, en XII, 2303.

3*e Bedrijf, scène I:* (Jan Soetelaar, Bely)

Een kijkje in de paardenstal waar Jan Soetelaar de roskammen aan het schoonmaken is. Bely brengt haar boodschap over; de twee raken wat aan het stoeien, waarbij Bely de paardenhandelaar zwart in het gezicht maakt.

scène II: (Juffer, Teeuwis, Bartelt)

De juffer laat Teeuwis uit met de aansporing vooral nog eens terug te komen. Teeuwis begint berouw te krijgen: hij is zijn goede paarden en zijn wagen kwijt en bovendien is 'd'ien als d'ander'. Hij bedenkt dan een plan om met behulp van meester Bartelt, de advocaat, zijn eigendom weer terug te krijgen. De advocaat blijkt het evenwel veel te druk te hebben.

4*e Bedrijf, scène I:* (Teeuwis, Bartelt)

Teeuwis kijkt binnen in de rechtzaal en geeft zijn commentaar op het bedrijf daarbinnen. Dan spreekt hij Bartelt en geeft zijn geheim prijs. De advocaat denkt er een slaatje uit te slaan.

scène II: (Bely, Juffer, twee bedelaars)

Bely wacht op de paardenhandelaar; intussen komen er twee bedelende straatzangers op. De Juffer wordt bang, dat ze haar buit zal moeten laten schieten. De bedelaars zingen een vastenavondliedje.

5*e Bedrijf, scène I:* (Teeuwis, Bartelt, twee getuigen)

Teeuwis is Keesje kwijt; Bartelt komt met twee getuigen aan om te trachten de boer in het nauw te drijven en hem dan het vel over de oren te trekken.

scène II: (Jonker, Krijn, Teeuwis, Bartelt, de Juffer).

De Jonker en Krijn keren van de jacht terug. Boer Teeuwis legt de Jonker zijn moeilijkheid voor: als in het lied beschuldigt hij de Juffer ervan hem vanwege het 'kromhout' benadeeld te hebben. De Jonker wil niet dat Teeuwis onrechtvaardig behandeld wordt, waarop de boer met paarden en kar aftrekt. Jan Soetelaar komt pas opdagen, als hij weg is. Meester Bartelt, aan wie Teeuwis zijn geldtas heeft toevertrouwd, ontdekt dat deze vol stenen zit.

Jan Soetelaar zorgt ervoor, dat een rederijker de hele geschiedenis verwerkt in een jolig lied. Twee jongens worden er dan op uitgestuurd om het lied voor de deur van de Jonker te gaan zingen.

In het kort ziet Costers stuk er dus als volgt uit:

I, 1: expositie betreffende Teeuwis en zijn milieu.

I, 2: expositie betreffende het milieu van de Juffer.

II, 1 en 2: voortzetting van de expositie, waarbij de handeling wordt voorbereid door de Jonker te doen verdwijnen.

II, 3: ontmoeting tussen Teeuwis en de Juffer: eerste hoogtepunt.

III, 1: uitbreiding van de personen met nóg een bedrieger.

III, 2: triomf voor de Juffer; dieptepunt voor Teeuwis; nog meer bedriegers: meester Bartelt.

IV, 1: Teeuwis geeft zijn geheim prijs.

IV, 2: Intermezzo om de spanning te rekken: zal Jan Soetelaar nog op tijd komen?

V, 1: Teeuwis in het nauw.

V, 2: Teeuwis ontsnapt aan de strik: de kansen keren.

V, 3: Teeuwis' triomf door de rederijker uitgekraaid.

Personen

Alle personen in Costers stuk zijn typen, de hoofdpersonen zowel als de bijfiguren. Bij geen van alle is er sprake van enige karakterontwikkeling. In dit opzicht sluit Coster zeer sterk aan bij de rederijkerstraditie.

Dit doet hij trouwens nog in andere opzichten. Zo is zijn held een vertegenwoordiger van de lagere standen, een boer zelfs. Deze blijkt allen te slim af.

In de sociale struktuur van het spel ontdekken we Teeuwis als individualist tussen de anderen in, een man zonder vrienden, uit op uitbuiting van allen zonder uitzondering. Men zou die struktuur op de volgende wijze kunnen voorstellen:

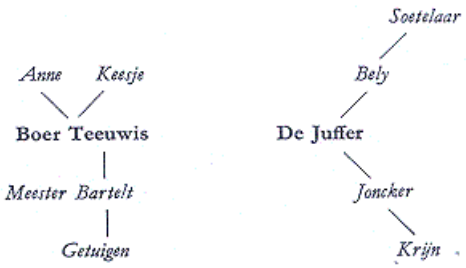

Boer Teeuwis is een cynische figuur; hij ziet er geen been in zijn vrouw voor hem te laten werken en haar slag op slag te bedriegen. Hij is liever lui dan moe. Hij is van nature een spotter vol grove humor. Hij is een ‘haan met een dubbelde kam’, een man die niet genoeg van vrouwen kan krijgen. Daarenboven is hij verschrikkelijk uitgeslapen; hij is iedere bedrieger te slim af. Het enige menselijke in hem is zijn angst voor de bespotting van zijn kroeg-

genoten. Het is van Coster zeer goed gezien Teeuwis niet steeds volkomen meester van de situatie te doen zijn (zoals bijvoorbeeld de vos Reynaerd!): dit maakt Teeuwis menselijker en het verhoogt de spanning.

Teeuwis tegenspeelster is Juffrou Meyken van Grevelinckhuysen.[6] Het publiek leert haar kennen als een vrouw die de Jonker getrouwd heeft om zijn geld. Ze is bedrogen uitgekomen. Allerlei trekjes verraden haar begeerte naar geld en het is dus niet verwonderlijk, dat ze de kans aangrijpt Teeuwis zijn paarden en kar afhandig te maken. Maar doordoor verraadt ze tegelijk een andere trek: haar geilheid. In het eerste bedrijf schetst Coster haar als al een sexueel-onbevredigde vrouw; in het derde horen we haar Teeuwis, na het avontuurtje, aansporen vooral toch vaker terug te komen. Haar quasibeschaving en haar ware aard komen het duidelijkst voor den dag in haar gesprekken met Bely.

Teeuwis' vrouw, Anne Komen Wouters, ofwel Anna, de dochter van Kome Wouter, treedt slechts in het eerste bedrijf op. Ze wordt ingeleid door een monoloog van Teeuwis, die uitvoerig al haar ‘aantrekkelijkheden’ aan het publiek bekend maakt. Vooral haar slordigheid, haar onnozelheid en haar potigheid worden gedemonstreerd.

Joncker van Grevelinckhuysen heeft iets met haar gemeen; hij wordt namelijk eveneens gekarakteriseerd als een sukkel, een onnozele hals, ook al kan hij als een razende te keer gaan. Hij is een Westfaal, en wordt daarom te pas en te onpas als Drent, Deen, mof, poep of knoet betiteld. Zijn lompheid, onbeschaafdheid en ongemanierdheid worden hem door zijn vrouw nog niet eens zozeer kwalijk genomen; zij veracht hem vooral om zijn gebrek aan viriliteit. Coster heeft hem onder meer getypeerd door zijn taaltje: een koeterwaals dat doorspekt is van oostelijke dialectismen en nederduitse taaleigenaardigheden. De Joncker is een van de eerste van die vreemdeling-figuren op het toneel, die later tot een min of meer vast type zouden worden in blijspel en klucht.

Een pendant vinden we in de figuur van Meester Bartelt, een advocaat, die vooral getypeerd wordt door zijn potjeslatijn. Daarmee meent hij de gewone man te kunnen overdonderen en inpalmen; vanzelfsprekend levert hij op die wijze een goede gelegenheid voor Teeuwis om humoristisch contraspel te bieden. De advocaat, de geleerde of quasi-geleerde en de schoolmeester werden later ook een steeds terugkerend type op het toneel. Wat Meester Bartelt aangaat, Coster heeft van hem niet een onmaatschappelijke, onbenullige figuur gemaakt, maar een uitgeslapen bedrieger. Daardoor kan ook hij aan de hoofdfiguur Teeuwis weer een nieuw aspekt toevoegen:

6) Meyken is een Friese vorm naast Maaike in het Hollands.

Teeuwis laat zich door zijn schijn-geleerdheid niet overbluffen, ook al moet hij dan gedurende een korte tijd, op hoogst vermakelijke wijze, de advocaat tot lessenaar dienen voor zijn Corpus Juris.

De andere figuren, Keesje, Bely, Krijn, Jan Soetelaar, de twee getuigen, de Bedelaars, de Rederijker en de zingende jongens zijn van secundaire betekenis, ook al geven zij elk op eigen wijze relief aan de hoofdfiguren en aan het belangrijkste gebeuren in het spel. Zij bepalen ook in hoge mate de sfeer van de verschillende milieus: Teeuwis' boerenbedrijf en de binnenplaats van het huis van de Van Grevelinckhuysens.

Handelingstruktuur

Als men Costers blijspel vergelijkt met het oude lied met het oog om na te gaan, of de auteur aan het handelingsgegevens nog wezenlijke elementen heeft toegevoegd, valt het op dat dit in het geheel niet het geval is. Coster heeft het 3e en het 4e bedrijf wel geheel zelf ontworpen, maar ze toch ook ten volle ingepast in het handelingsschema dat het lied hem bood. Er zijn dus geen nevenstrengen die zich òfwel los van de hoofdstreng òfwel ermee verbonden, zouden kunnen ontwikkelen, zoals Lope de Vega dit in zijn blijspelen deed. Deze laatste streefde opzettelijk naar een dergelijke kompositie; hij plaatste die bewust náast de klassieke of klassicistische methode die geen afwijking duldde van de wet van de éne handeling. Men kan veilig aannemen, dat het bij Coster juist omgekeerd was: hij zal bewust de hoofdhandeling niet hebben willen verstoren door of vermengen met andere elementen.

Het hoogtepunt in het stuk ligt in het vijfde bedrijf, wanneer Teeuwis én de Juffer én Meester Bartelt met zijn trawanten te sterk en te slim blijkt. Naar dit punt verwijzen alle handelingslijnen in het spel, vanaf de scène met Anna die hem maar node ziet vertrekken vanwege zijn onbetrouwbaarheid, na de scène waarin de Jonker met Krijn het veld ruimt. Belangrijke punten zijn nog: A. vóor de climax het moment der ontmoeting tussen Teeuwis en de Juffer, en de scène van de vertwijfelde Teeuwis; B. ná de climax de vereeuwiging van Teeuwis' schelmenstreek door middel van het rederijkersed.

Tijd en plaats

Het spel begint in de vroege morgen. Het publiek hoort Teeuwis in vers 2 vragen, of zijn vrouw al op is. Hij voegt eraan toe, dat ze altijd heel vroeg bij de hand is.

In het tweede bedrijf, scène 3, ziet het publiek de boer ten huize van de jonker aankomen. Men moet zich dus een flinke tocht voorstellen van de

boerderij naar de stad; het is opvallend hoe de auteur grote tijdsprongen tracht te vermijden.

Terwijl de boer op stap is met de kar, maken de toeschouwers kennis met de Van Grevelinckhuysens: tijdens het liefdesavontuurtje (2e bedrijf, 3e scène tot 3e bedrijf, 2e scène) komen Jan Soetelaar en Bely voor het voetlicht.

Tegen het slot van het vijfde bedrijf bemerkt men dat de avond gaat vallen: men wenst elkander 'genacht'! (bijvoorbeeld Keesje tot de Juffer in v. 1545). De scènes waarin meester Bartelt voorkomt, moet men zich dus voorstellen als verlopend in de namiddag.

Eenheid van plaats is er in het spel niet. De meeste scènes spelen zich wel af op dezelfde plaats, te weten vóor het huis, of, waarschijnlijker, op de binnenplaats van het huis van de Van Grevelinckhuysens. Dit zijn de volgende scènes: 1e bedrijf, 2e scène en het gehele 5e bedrijf. In het eerste, derde en vierde bedrijf is de eerste scène respectievelijk op de boerderij van Boer Teeuwis, in de paardenstal van Jan Soetelaar en bij, voor of in de rechtzaal.

Waarschijnlijk is dus het toneel zelf geheel ingericht geweest om de binnenplaats van het huis van de Joncker voor te stellen. Aan het begin van het eerste, derde en vierde bedrijf werd dan de eerste scène aan een zijkant op de daartoe bestemde plaats gespeeld, of mogelijk vóor een gordijn dat tijdelijk het zicht op de binnenplaats belemmerde.

Taal

Bijzonder interessant is Samuel Costers blijspel in het taalgebruik. In het algemeen kan gesteld worden, dat de auteur bewust de taal hanteert om zijn figuren te typeren. Dit geldt natuurlijk allereerst voor Joncker van Grevelinckhuysen en Meester Bartelt. Over de eerste en zijn taal werd reeds gesproken: tot bijzondere opmerkingen geeft zijn taal geen aanleiding. Bij Meester Bartelt is dit anders. Tenslotte is hij een Hollander als de anderen. Coster laat hem, buiten de latijnse zinsflarden en citaten, een taaltje spreken, dat een mengsel is van volkse vormen en officiële taal, met lange zinnen naar klassiek model en uitdrukkingen of termen aan zijn wetenschap ontleend. Een enkel voorbeeld: het voegwoord 'alsoo' wordt in de zeventiende-eeuwse taal voornamelijk aangetroffen onder invloed van de Statenbijbel, de stadhuistaal of als archaïsme[7]. Het is dus niet verwonderlijk, dat Coster dit 'alsoo nagenoeg niet gebruikt. Maar hij legt het wel aan Meester Bartelt in de mond, bijv. in de passage v. 1625-1630 die bovendien sterk ambtelijk van stijl is:

7) Dr. G.S. Overdiep, *Zeventiende-eeuwsche syntaxis*, dl. I, 1931; dl. II, 1932; dl. III, 1935, Groningen.

Dan ick, alsoo hy mijn sijn ongeluck eerst had komen klaghen,
Heb voor de borsten allegaer noch sorgh gedragen.
Want ick volgde den boer dicht tot voor de Jonckers deur,
En ick dreyghde hem met de saeck te openbaeren aende Procureur
Waer over hy wacker te beurs teegh, alsoo't sijn vermoen was,
Dat het my aers nerghens dan om ghelt te doen was....

De vraag komt nu aan de orde of Coster de boer en zijn familie door hun taal wilde onderscheiden van de stadsmensen, te weten de Juffer, Bely en Kryn, maar ook Jan Soetelaar. Dit blijkt inderdaad Costers bedoeling geweest te zijn, ook al houdt hij zich niet steeds konsekwent aan een eenmaal opgezet schema.

Teeuwis en zijn familie hebben bijvoorbeeld een voorkeur voor de gevelariseerde vorm van een woord met dentale nasaal vóor een -t of -d, type ‘hongt’: mongt (9, 163, 823, 902); bongt (51, 162); hangt, hangie (49, 1008); wangten (170, 172); Klangten (173); onger (156, 520, 608, 785, 818); ongsent (979) hongdert(839); hangdeloose(538); langt - land (510); ongdieft (1121); wangt (voegwoord: legio). Daarentegenover staat slechts éen enkele maal ‘lant’ (1166). In overeenstemming hiermee laat Coster de boerenfamilie ook méer eu-vormen gebruiken, die blijkbaar als sterk dialektisch of boers werden beschouwd; dit gebruik is evenwel niet konsekwent (deuse, teughe etc.). Ook de diminutiva op -tghen en -ghen zijn in de mond van Teeuwis en de zijnen frekwenter, maar we treffen ze ook aan bij de anderen.

Opvallend is de vorm ‘deyncken’ in Teeuwis' mond, een uit het Brabants vooral bekende vorm: 558, 843, 848; bedeyncken, 852; daartegenover ‘dencken se’ in 813 en ‘denck’ in 951.

Teeuwis gebruikt ook ‘kijnt’, 799; ‘wijnt’ (wind); 800; en ‘vijne’ (vinden), 801, 1119.

De Juffer gebruikt de gevelariseerde vormen als ‘hongt’ etc. in geen enkel geval; wel treffen we aan ‘kijndt’, 205.

Hetzelfde beeld vertoont de taal van Jan Soetelaar: onder, 678; sonder, 686; onse, 687; gesont, 697; handt, 721, sonderlinghen, 721. De gevelariseerde vorm spreekt hij nooit.

Geheel anders is het taaltje van Bely; bij haar komen beide vormen naast elkaar voor: honden, 438; hondert, 716; landt, 1181, 1186, 1213; handt, 1182, 1248; want, 1213. Maar daartegenover: hangt, 263; songer, (zonder) 607; ongsent, 640; stongden, 704; wongder, 731; bebongen (bebonden), 1177; wangt, 1212, 1271; langt, 1325; ongergaen, 1333. Daarbij valt op te merken, dat dit gebruik niet afhankelijk is van de door Bely aangesproken persoon.

Krijn houdt zich aan de ouderwetse Hollandse, platte uitspraak: oorwangt,

247; hangt, hangden, 256, 258, 370; songer, 342; onger, 375; hongden, 505, 506, 508. Maar daartegenover toch ook enkele malen de niet-gevelariseerde vorm: 's Landts, 446, honden 453, 454.

Eigenaardig is het gebruik van ‘peert’ 325 en ‘steert’ 502 bij Krijn. De vorm met ‘ee’ komt overigens ook bij de boerenfamilie voor, hoewel niet als de meest gangbare. ‘Paerdt’ of ‘paerden’ in de mond van Teeuwis of Keesje komen voor in 43, 61, 67 (paertjen), 575, 582, 766, 784, 792, 1005, 1057; ‘peerden’ evenwel in 568, 798, 803, 838, 1153. Verder ‘staert’, 1050; ‘staertjen’, 68; ‘waert’ 1051. Een dergelijke dubbelvorm treffen we ook aan bij de boerenfamilie in ‘werm’, 37, naast ‘verwarmen’, 522; ‘sterck’, 609, naast ‘starcke’ 66, 67, 93 en ‘verstarcken’, 16.

Tenslotte vinden we zelfs bij Bartelt de meer platte vormen naast de meer stadse: wangt, 1084; mongt, 1087, 1103, 1106, maar ook: hondert, 1037; want, 1048.

Het is zonder meer duidelijk, dat Coster in zijn *Boere-klucht* ernaar streefde de volkstaal zoveel mogelijk te benaderen. Vandaar dat er bijzonder veel overeenkomst is tussen de taal van Breeroo en de zijne. Dit geldt bijvoorbeeld voor de stereotype wensende zinnen, meestal inleidend gebruikt, van het type ‘dat je de moort slaet! of’ dat hy dat maer iens docht’, die bij beiden zeer frekwent zijn[8] Spreektaalkonstrukties kan men bij Coster in overvloed aantreffen, bijvoorbeeld de uitbreiding van vragende of onbepaalde bijwoorden met het voegwoordelijke ‘dat’ (bijvoorbeeld in ‘waer dat’, ‘hoe dat’)[9]; het gebruik van ‘wat’ en ‘hoe’)[10].

Interessanter is het echter de verschillen na te gaan tussen Breeroo's taal in de blijspelen en die van Coster in zijn *Boere-klucht*. Eensdeels zullen die natuurlijk moeten toegeschreven worden aan een persoonlijke voorkeur. Zo constateert Overdiep dat Bredero - evenals Huygens trouwens - er een uitgesproken voorkeur voor heeft een betrekkelijk groot deel der voorzetselbepalingen in ‘open’ konstruktie te plaatsen, óok wanneer deze bepaling wel deel uitmaakt van het gezegde (type: De pynbanck werdt ontweken *door de Dôod*.). Coster deelt deze voorkeur van Bredero en Huygens niet.[11]

Dergelijke verschillen door persoonlijke voorkeur constateert Overdiep bijvoorbeeld nog ten aanzien van de inversie in de bijzin[12] Belangrijker lijkt mij echter het verschil dat er bestaat tussen Bredero en Coster in het gebruik van de zgn. hervatting van het onderwerp[13]. Deze hervatting kan noodzakelijk

8) Overdiep, deel I, p. 90.
9) Overdiep, deel I, p. 101.
10) Overdiep, deel II, p. 241, p. 246
11) Overdiep, deel I, p. 32.
12) Overdiep, deel I, p. 45.
13) Overdiep, deel I, p. 12, p. 15.

zijn of schijnen, doordat de zin na het onderwerp werd onderbroken; ze kan ook gewettigd worden door sterke beklemtoning van de onderwerpgroep. Maar ze kan ook een echte spreektaalkonstruktie zijn, zónder speciale benadrukking. In de kindertaal wordt ze ook tegenwoordig nog veelvuldig aangetroffen.

Bij Bredero is deze hervatting frekwent; Coster gebruikt ze zelden. Zelfs in het geval van een onderbreking na het onderwerp, past hij de hervatting niet altijd toe, bijv.: Pestelency me bil, dunkt me, is schier uyt het lit, 73.

Het is mogelijk dat Coster deze echte volkstaalconstructie onwillekeurig vermeed: een gevolg van zijn klassicistische scholing.

Opvoeringen en uitgaven

Uit het voorwoord der verschillende drukken ‘Tot den Leser’ blijkt, dat het stuk gespeeld en herspeeld is tijdens Costers leven op de Oude Kamer *In Liefd' bloeyende*, op de Brabantse Kamer *Uyt levender lonst* en later op de Amsterdamse Schouwburg *door IJver in Liefd' Bloeyende*. Latere opvoeringen kennen we pas vanaf die in september 1908 te 's-Gravenhage en in de Stadsschouwburg te Amsterdam.

Van de *Boere-klucht* bestaan vier zeventiende-eeuwse drukken, te weten van 1627, 1633, 1642, 1663. Hij werd herdrukt naar de uitgave van 1726 in R.A. Kollewijns *Samuel Coster's Werken*, Haarlem, 1883, met vermelding van de varianten der andere drukken. G. Penon verzorgde een gezuiverde herdruk van de uitgave van 1627 in het 3e deel der Nederlandsche Dicht- en Prozawerken, Groningen, 1886.

Tot den leser

Goedt gunstighe Leser, alsoo mijn ter handt ghecomen is (door veel moeytens) het boertigh en vermakelijck Spel van den Geleerden *Poeet* en *Doctor, Samuel Koster*, op het woort, *'t Krom hout brandt soo wel alst recht, alst by de vier ken comen:* hetwelck voor desen, int jaere 1612 ghespeelt is, op de Ouwe Camer, *In Liefd' bloeyende;* ende nu herspeelt op de Brabantsche Camer, *Uyt levender Ionst:* soo heeft mijn goedt ghedocht, het selfde u metten druck ghemeen te maecken. Ende alsoo ick u voor desen noch verscheyden Speelen vanden selfde Poeet, *S. Coster*, hebbe mede ghedeelt, ende noch drie of vier Geschreven Copyen by mijn zijn, sal die oock metten eersten in druck laten volghen, die soo wel stichtelijck, als vermaeckelijck zijn: wilt desen vermaeckelijcken Klucht, u lieden behandigt, ten besten nemen, alsoo onsen arbeydt daer toe meest streckt, om u yets vermaeckelicks mede te deelen, van V.L. Dienaer,

C.L. vander Plasse

[Boere-klucht]

Reghel

Het Krom hout brant soo wel alst recht
Alst by de Vyer ken komen.

Personagien

Teeuwis de Boer
Ioncker *Barent van Grevelinckhuysen*
Iuffrou *Meyken van Grevelinckhuysen*
Anne Kome Wouters Boerin
Meester *Bartelt* een Advocaet
Ian Soetelaer, een Stalmeester
Krijn de Ionckers Knecht
Bely Iuffrous Meyt
Keesjen het Boeren Soontjen
Twee Bedelaers
D'Een [van] Twee Sanghers
D'Ander [van] Twee Sanghers
Rederijcker
Twee Getuyghen, Stom

De eerste uytkomst vant eerste deel

Teeuwis een boer brenght eenich brandthout op 't Toneel, met een bijl om dat te kloven, een weynich ghehouwen hebbende, roept hy sijn zoontgen aldus.

[Teeuwis]
Keesje, Keesje op as een man, nou wel op, mijn vaer.

Keesgen van binnen roept:
Wel.

Teeuwis.
Hoor jet wel?

Kees.
Ja alree man, Terstont ben ick klaer.

Teeuw.
Nou dan 'k selt wel sien; wijf hy wijf, benje al op?
Alrie 't gadt uyt, schadt ick, eer den Icker sijn schoenen an het, isse haes-op.[aant. 4]
Dorst ick het seggen, 'kloof niet ofse rijt snachts op kol.[aant.]
'K heb daer alsulcken Anne, se is soo blanck as een mol,[aant.]
Se het een paer oogen in haer kop soo bruyn as een schellevis,[6/7]
Met een nues, en de meer mient noch, datset self is.[aant. 8]
Daer by hetsen mongt vanner ien oor totter aer,
En ooren as een vries varcken, die slingertse after teughen mekaer,
Asse quaet is, trouwen dat selden buert, maer seven dagen inde weeck.[aant. 11]

Anne komt singende uyt, Teeuwis haer siende seyt voort:
De Nicker isser altijt ontrent as icker van spreeck,[12]
'Khoorse al duncktme, liefelijck; seecker dats een keeltghen.
Saegiese nou eens grijnsen, dat sou je u eerst verwonderen vant beeltgen.[14]
Hoor byget dat is een stemmetgen as een mager varcken,[15]
Op me siel godts tis om een benaut hart wat te verstarcken.[16]
Dat selje beter ghelooven asse voor den dach komt en dat jese siet.
Daer komt den droes.[18]

Anne comt uyt en seyt:
Arme vaer, daer staet hy en werckt dat hy swiet.
Laet ick liever wech gaen, want dat hy my vernam,

4 schadt ick: denk ik; Icker: duivel (nikker); isse haes-op: is ze op de been, is ze gevlogen.
6/7 spottend!
8 de meer: de merrie; plat voor vrouw.
11 trouwen: werkelijk.
12 als je van de duivel spreekt....
14 tbeeltgen: de knapperd!
15 byget: bastaardvloek.
16 op me siel godts: versterkende uitroep, eig. op straffe van mijn ziel te verliezen (godts, ter versterking); te verstarcken: op te kikkeren.
18 droes: duivel, hier plat voor de vrouw.

Smeet hy de bijl int hout en vatteme, 't is sulcken haen met een dubbelde kam,[20]
En ick maecker niet veel werck of.

Anne gaet binne, Teeuwis seyt:
Jae Anne, ick noch al vuel min.
Gans bloemer harten hoe wispeltuerich setmen oock op een meydt sijn zin.[22]
Wat dochtje daer, was ick mee niet wel te deghen begaen om vleys,[23]
Dat ick so te marckt ging, 'khou jae'ck, maer mocht 'khou een reys,[24]
'Ksoume soo niet wech werpen, dat vertrout me vry toe.
Ick prijs wat moeys, want 'tkostme nou altemet wel een koe,
Datse so verbrant lelijc is, en dat machse niet lyen, en nocht alder miest
Sy is al goet schick jeloers, en een mensch is immers gien biest.[28]
Jonge, jonge, ic wed hy alweer slaept die besuchte guyt.[29]

Teeuwis treedt binnen, en seyt:
Jou leckertgen.[30]

Keesgen van binnen.
Och och mijn gouden vaertgen.

Teeuwis uyt

Her, her dan, der uyt jou bengeltie.[31]

Keesgen uyt koomende seyt:
Neen, neen, Pestelency neen.[32]

Teeuwis.
Jou guytgen, is dat jou gebedt?
Her, her, lustich dan, alle ochtens heb ick hier sulcken pret,[33]
Dan leg ick eens met de moer over hoop, en dan eens met de meyt,
En dan ien reys met jou, jou leckertgen en ick hebje so dickwils gheseydt
Datje mit jou moer op sout staen sochtens heel vroo,[36]
Maer neen, een luye naers, en een werm nest, die scheyen soo noo.[aant.]
Nu wel aen dan, duese reys sie ickje noch duer de vingeren,
Maer soo 't weer buert, sel ickje soo dapper om de ooren slingeren,[39]
Dat het je hueghen sel, verstaeye dat wel lecker?
Sulcken eyntgen swieps, he, he, dats sucken moyen wrecker.[41]
Nou lustich dan.

20 haen met een dubbelde kam: een manskerel; hier wel met een obscene bijbedoeling. Zie r. 21.
22 gans bloemer harten: gods bloed.
23 was ick mee niet wel te deghen begaen om: was ik waarlijk niet erg verlegen om.
24 dat ick so te marckt ging: dat ik die koop deed.
28 goet schick: tamelijk.
29 besuchte: verwenste (eig. door een ziekte getroffen).
30 leckertgen: deugniet.
31 her: vooruit.
32 Pestelency: vervloekt; is dat jou gebedt: is dat je eerste woord vanmorgen?
33 Iustich dan: opschieten.
36 vroo: vroeg.
39 dapper: hard
41 sulcken eyntgen swieps: zo'n zweepje; wrecker: wekker.

Keesgen.
Wel hey, ick bin immers al op.

Teeuw.
Voort dan scherluyn.[43]

Keesgen.
Wat paerden sal ick dan neemen?

Teeuw.
Maer de jonge blaeu, met de bonte ruyn,[44]
We moeten wat briet uyt coomen, we varen alle daech niet tot men Heer.[45]
Pastmen datje de starten wel op steeckt, dat is jou eer,[46]
Na de nieuwe snof, hoorje, met een dray, met ien sway, met een krul mier[47]
Gelijck jou buer jonges doen, Claes, jonge Jaep, Jan pier,
Die het een hangie van een pairt op te potsen, die is wel soo dreeps,[49]
Je bent niet een ding sindelijc. nou lustich iens op sijn groot scheeps.[50]

Keesien.
De bongt het maer een yser maer de graeu hetse allegaer,
Laetewe die twie ien reys gaen slaen tegen mekaer,[52]
En de blau loopt immers niet een ding ande hanght.

Teeuw.
Ick wil de bongt hebben, wats hier, je hebt geen verstangt.[54]

Keesien.
Wel, wel beghint hy dan op straet te hincken, soo heeftiet my niet te wyten.

Teeuwis.
Kijckt wijsheyt, hoe na sorchje dat hy sijn bienen sou verslyten,[56]
Hy sel lang sonder ysers loopen eerse tot de knien of binnen.

Kees.
Aswe so weyts uyt komen, selle de luy mienen dat wy vant hof binnen,[58]
En juyst selt een joncker van Losduynen wesen, en een boer in sijn gat.[59]

Teeuw.
Lustich dan, dat gaeter duer, hou daer noch iens dats dat,[60]
Mit dat inde bogaert leyt heb ick pas soo veel alsme paerden muegen trecken[61]

43 scherluyn: schavuit.
44 blaeu: de grijze (appelschimmel).
45 briet: breed (goed).
46 pastmen: zorg ervoor.
47 snof: mode.
49 dreeps: handig.
50 niet een ding sindelijc: helemaal niet netjes. (je hebt helemaal geen smaak).
52 gaen slaen tegen mekaer: samen gaan inspannen.
54 wats hier: wat nou!
56 hoe na sorchje: benje soms bezorgd.
58 weyts: mooi, schitterend.
59 een joncker van Losduynen: een losbol of iemand die los in de mond is (schimpscheut op zijn vader!); in zijn gat: tot in de grond.
60 dat gaeter duer: dat schiet op.
61 mit dat: met het hout nl.

Jongetie, jongetie, ja benje al wech, soo mach icker selver me gaen decken[62]
En stuwent na de kunst, en na me sin iens op de wagen.
'Kweet niet of ic het ten iersten altemael sel kennen draghen,[64]
Ackermenten dat weecht, om een haer lap ick het wel weer neer.[65]
Waer nou mijn Anne hier, die blauwe starcke meer,[66]
Byget se ken soo wat doen, se is soo starck as ien paertjen.
Lichtelijck schorten sy alde rest voor ien staertjen.[68]
En ick selder wel twie mael over moeten torssen.

62 me gaen decken: mee aan de slag gaan.
64 ten iersten: ineens.
65 ackermenten: verbastering van sacramenten! een bastaardvloek; om een haer: dolgraag.
66 blauwe: grijze; meer: merrie, vrouw.
68 schorten: versjouwen; voor ien staertjen: als een kleinigheid.

Dat was een kleyn scheel, maer ic vrees me moye kleeren te bemorsen.[70]
En ick bin soo sindelijck, dat icker gien vuyl aen mach sien.

Teeuwis meent met het hout op te rysen, en hy valt en seyt:

Bloemerherten is dat vallen, ey men arm, ellemente me bien,[72]
Pestelency me bil, duncktme, is schier uyt het lit,
Dat isse oock by gans bloet.

Anne comt uyt en seyt:

Benedijstes wat is toch dit?[75]
Wel lieve Krijnen kint, wel lieve vaer, hoe koomje te vallen?[76]

Teeuw.

Krijnen kint, he datje sint Felten schen onder je allen,[aant.][77]
Dat icket by gans bloet omme eer niet en liet,
'Ksouje wat aers seggen.[79]

Anne.

Wel kindt ick en doetje niet.
Nou mijn Teeuwis Krijnen, nou mijn vaer, ten is gien noot.[80]

Teeuwis.

Dat denck ick wel, kijck pruym, viel ick maer doot,[81]
Je weet niet, watje anme sout verliesen, dat ick sturf.
Oy, oy, 'k moetme qualick houwen, 'tis sucken slechten slurf,[83]
Oy my Anne, jae wel wat ist nou, nou bin ick wel weer op de bien,
Maer ick vil weer los int hol neer lietjeme allien,[85]
En wat raet Anne, 'thout moet evenwel op de waghen.

Anne.

Was daer alle ding wel me, ick souter wel op draghen.[87]
Maer lieve Krijnen kint dus te vallen, wis, wis, wis,
Gaet daer wat sitten rusten, moghelijck oft flus wat over is,
Ick sel terwijl gaen schicken 'thout op het voer.

Anne set Teeuwis wat neer, in een stoel, Teeuwis seyt aldus:

Ja, ja, misselijck is wonderlijck, soo soo men moer,[aant.]
Laet my iens kijcken, hoe starck datje bent, gants bloet Anne,
Gaet tweemaal.

An.

Niet een meyt, 'k selt ten eersten wel vermannen,[93]

70 dat was een kleyn scheel: dat scheelt wel niet veel.
72 ellemente: elementen, een bastaardvloek.
75 Benedijstes: bastaardvloek.
76 Krijnen kint: zoon van Krijn.
77 onder je allen: met z'n allen.
79 ick en doetje niet: ik doe het je niet aan.
80 ten is gien noot: 't is niet zo erg.
81 pruym: eig. vrouwelijk schaamdeel; viel ick maer doot: als ik eens doodviel.
83 (tegen 't publiek) ik moet me kwaad houden, 't is zo'n onnozele sloof.
85 hol: knieholte?
87 was daer alle ding wel me: als dan alles weer goed was.
93 niet een meyt: 't betekent niets (mijt = kleine munt); ten eersten: in een keer.

Hou jij je stil mijn Vaer, waerje slechts uyt de smart.

Teeuw.
Ja wel lieve Anne, hier sit ick, de pijn slaetme schier an 't hart.
By get Anne, dat sou ickje niet connen na doen.
Anne hoorje wel, segt Keesgen dat hy hem moet dra spoen,
Wangt ick sou evenwel garen te middach tot men Joncker bancken.[98]

Anne ingaende seyt:
Wel.

Teeuwis blijft, en seyt:
Daer gaet moer heen, dat heb ick al wech met me rancken,[99]
Datse me dat werck afneemt, ick had pas soo veel noot an me bien,
As an men ellebooch, an men bil, en an me knien,
Maer heb ick inme sin voor de klock thien of elf,
Of voor de middach in den Haech te comen, so mach ic self
Gaen stuwen me wagen, sy scheyender niet af, ic sel toch moeten aenhouwen,
Mijn volc weet aers met mekaer niet te doen as te wiewawouwen,
Daerom moet icker self by wesen, en sien hoe 'twerk voort gaet.
Anne, Kees, Neel, by gans kraft, datje de moort slaet,
Waer nicker steeckje allegaer in ien gat, waer benje omtrent?[108]

Anne komt uyt, en seyt:
Hoe loopt hy dus tieren dese herseloose Vent?
Wat of sijn roepen en tieren nou weer beduyt?
'kSie wel watter of is, hy speult de schavuyt,
Hoe sier had toch de man flus sijn bien ghedaen.[112]

Teeuwis binnen zijnde, smijt Keesien sijn Soon, Anne hoort dit, en seyt voort:
Hoort daer, 'tviel hem soo suer, soo 'tscheen allien te staen,
Dat icker hiel in beducht was, maer hy loopter al weer heen.

Keesien comt huylende uyt, Anne seyt:
Wat isser Keesje?

Keesie.
'k Vraech me vaer of ic me sel, en hy seyt neen,
En hy hettet me gister avont immers noch belooft.

Anne.
Je Vaer Keesje, is ien recht breyndeloos hooft.
Het hy je smeten?[118]

Keesien.
Jae, en hy smijt soo besucht stijf.[119]

Anne.
'kLoof niet oftje Vaer smijt om tijt verdrijf.

98 tot men Joncker bancken: bij de Jonker eten.
99 al wech: alleen bereikt; rancken: streken
108 nicker: voor de duivel; steeckje in ien gat: heb je je verstopt.
112 flus: pas nog; smijt: slaat.
118 smeten: geslagen; stijf: hard.
119 'kloof niet: ik denk zo.

'kWeet niet wat we noch met die man sellen gaen beginnen,
Hy wort soo quaet van sijn eygen boose sinnen,
Och 'tis alsulcken, wat wil ickje seggen, sulcken ongalijcken man.[122]
Die een quaet hooft het, seggese, isser selver wel qualijck an.
Want hy moet sijn qua kop, mienense, selver dragen,
Maer 'tWijf dat het met hem draecht is wel te beclagen.
Deuse man is so oplopent van sinnen, hy wort so quaet as ien baers,[aant.][126]
Maer ic mach denken, haestige luy binnen weer gien verraers.[aant.]
Hy drinckt weer niet droncken, met ien pot melck ken ic hem wel houwen,
Maer ien gebreck het hy, hy siet te byster gaern vrouwen,[129]
En met ien diel Hoeren sou hy sijn leste gelt wel verteeren,[130]
Gelijck alsme al onse Bueren seggen, dat binnen luytjens met eeren,
En Pier Neef wistet lestent ooc al, dats ien man die laeckt het,
En raet hem of, maer wat ist? al sach met, hy versaeckt het.[133]
Daerom geloof ick de luy beter as hem, al swoer hy by sijn keel.
Daer sal hy nou na den Haegh toe, en daer het hy de Magere Neel,
Die Truy Jeroens, die Friessche Fem, die wort hy niet sadt,[136]
Dan noch Scheele Lijs, dat is alsucken vel met ien gadt.[137]
Neen seecker, hy selme allien niet na den Haegh, dat sweer ick,
Ick sel mee, of jy selt mee, laet sien oock, dat begeer ick,
Al sou hy soo quaet worden, dat ic wel wist dat hy me sou vernielen.
Hoor jij wel Keesje, past datje je Vaer staech bent op sijn hielen,[141]
En wetet my te seggen waer dat hy al gaet.
Daer en leyt niet aen, al wort hy altemet al iensjens quaet.[143]
Blijft ghy al by hem die rechte vuyle schalck.

Teeuwis comt uyt, en seyt:

Kees, Kees, hier Kees, waer binje huyle balck?
Nou je selt me, knap je selt me, al je best gaet sitten op het hout,[146]
Maer pastme datje vroet bint, weest me je leven niet stout.[147]
Dat grijnsertjen, waerom mach dit leckertjen toch pruylen?[148]

Anne.

Nou Krynen kint maeckt de Jongen toch niet an 'thuylen,

122 ongalijck: onhandelbaar
126 oplopent van sinnen: opvliegend van aard.
129 te byster gaern: al te graag.
130 ien diel: een stelletje.
133 met: men het.
136 Truy Jeroens: Trui, de dochter van Jeroen: Fem: vrouw.
137 vel met ien gadt: platte aanduiding voor vrouw.
141 past: zorg ervoor.
143 daer en leyt niet aen: het geeft niets.
146 knap: vlug; al je best: gauw wat.
147 vroet: verstandig.
148 grijnsertjen: zeurpiet.

Laet hy toch ien reys mit je varen na den Haegh,
Hy hetter sijn leven niet geweest, daerom is hy soo graegh,
En 'tis nou ooc Vastelavont, hy crijcht licht wat van men Jonckers Tafel,
De iene warme pankeock, of d'are leckere Wafel,[aant.]
Om dees tijt 'sJaers hebbense toch in stee sulcken ghesnor.[aant.][154]

Teeuw.

Wel laet hy mee varen, maer ick wil gien gheknor[155]
Noch gien gepreutel onger weech van de Lecker verdraghen.[156]

Keesien.

Neen ick sel niet, en soose tot men Joncker over me claghen,
Laet ick dan van me leven nergens meer meegaen.

T.

Wel an dan, maer dat je mient dat potten en pannen daer al ree staen
Om Pankoecken te backen, neen seker, 'tis daer al kael Hof,
'kHebber iens geweest, doe liepter soo besuckt schrael of,[161]
Dat ick hongerich van Tafel gingh, 'tisser nergens na soo bongt.[162]
Se comen daer mit een lecker beetjen ontwervele je de mongt,[163]
'tHet niet te beduye, dan vragese je noch, smaeckt dat niet wel?
En 'tmach een Boer soo veel helpen, als een Boef inde Hel.
Nou as een man na de Wage, hoe sieje toch soo gryselijck?[166]
Hadieu Anne.

Anne.

Hadieu Krynen Kijnt, wangert wyselijck.[167]
Ick mach me te vreen stellen, waer mee wil ick de dwaes dwinge?
Nou wel, terwijl Neel uyt is, soo moet ick de Kaes wringe,
Ick bin soo wat verkluemt, 'ksou wel altijt Wangten hoeven,
Maer ick bin puntich genoegh Moer, al singen de Boeven:[171]
Anne Kome Wouters se wringt de Kaes met Wangten,
Die maer vande ontydighe zijn, dat binnen haer beste Klangten.
Neen seecker, ick bin soo klaer, 'ksou jou wel uyt durven tarten.[aant.]

De tvveede uytkomst vant eerste deel

Krijn. Bely. En men Vrou van Grevelinckhuysen.

Bely seyt:

154 ghesnor: spul, goedje.
155 gheknor: gemopper.
156 noch gien gepreutel: en evenmin pruttelen; lecker: deugniet.
161 besuckt: verdraaid, mirakels.
162 nergens na soo bongt: helemaal niet zo royaal.
163 ontwervele: openbreken.
166 as een man: vlug wat; gryselijck: ontevreden.
167 wangert wyselijck: gedraag je verstandig
171 puntich: proper; boeven: straatjongens; Anne Kome Wouters: Anne, de dochter van Kome Wouters; ontydigh: smerig.

Me Vrou hoe kenje je ooc houwe, wat hebje bygut ooc parten![175]
Me Joncker mient al waers, hy wort seker hoe langer hoe grover.[176]

175 houwe: aanstellen; parten: streken.
176 mient al waers: gelooft dat alles waar is; grover: dommer.

***Vrou*.**

Hy en isser niet te veel Bely, maer hy schietter pas over.[aant.][177]
Hoe dat ick hem langer heb, hoe dat hyme meer tuegen wort.

***Bely*.**

Ik hoor wel, was hy doot, en hadden hem vier sellebroers geschort,[179]
De blyste, na me dunckt Vrou, die souwen voor aen gaen.[180]

***Vrou*.**

'k Kenme niet versinnen, waerom ic de Vent toch mocht aenslaen,[181]
Sulcken Deen, mal, of altijt nergens na de sneechste van sen vriende,[182]
En dat meer is, hy is opt thiende deel na soo Rijck niet als ick miende,
Soo dat ick heel bedroghen ben, en om sijn goetien wast dat ic hem nam.

***Bely*.**

Maer Vrou, namje oock om 'tgoet sulcken Jan achter lam,[185]
Sulcken plompen Drent, een mensch soo bot en onbeschoft,[186]
Sulcken futselaer? dat en had ick niet ghedaen, aent vleys ismen meest bekoft.[187]
Sulcken Hennetaster, 'kweet niet waer by dat ic best sijn gefemelijck,[188]
Maer seker een menschen sin, vrou, is wel een menschen Hemelrijc.[aant.][189]
Neen moer, over Rijck over al, ick wil wat int ooch.[190]

***Vrou*.**

Hy sou haest mans genoech wesen, maer hy is te beseten drooch.[191]
Comt hy thuys, hy spreeckt niet, gaet hy uyt, hij swijcht stil,
'kLoof nau dat hy spreken sou, al waert dat hy over me vil.
Altijt siet hy even bang, nimmermeer gaet hy eens uyt sijn tred,[194]
En dat toch 'tmeeste is, nimmermeer comty eens lachende te bed,
Ja tis hem nau te pyne waert, dat hy me iens over zy sou toeloncken,[196]
Maer hy keert me sijn aers toe, en gaet ligghen roncken.
't Moeyt me altemet wel, dat ic dus me jonge leven moet verslyten.[198]

***Bely*.**

By get vrou, wast me man, ick zou 't hem by elck een verwyten.[199]
Onze lieven Heer wil me slechts mit sulcken man niet bedroeven,

177 hy schietter pas over: hij is er toch net iets te veel.
179 geschort: uitgedragen (in de lijkkist).
180 Omdat de naaste familie onmiddellijk na de baar loopt, zou de vrouw dan dus het blijste zijn.
181 aenslaen: aanemen als man.
182 Deen: (evenals Drent, poep, mof, knoet) onbeschaafde, lompe kerel; nergens na: helemaal niet; sneechste (snedigste): pienterste.
185 Jan achter lam: slappeling.
186 onbeschoft: ongemanierd.
187 futselaer: futloze kerel; aen'tvleys ismen meest bekocht: dat hij zo weinig viriel is, is nog wel het ergste.
188 hennetaster: (fra. tâte-poule) sukkel; gefemel: gebeuzel.
189 is wel een menschen Hemelrijc: is een mens z'n leven.
190 over Rijck, over al: hij mag zo rijk zijn als hij wil...
191 drooch: saai.
194 hang: somber.
196 te pyne waert: de moeite waard; over zy: van opzij.
198 't moeyt me altemet wel: Het spijt me toch wel ens.
199 by elck een: telkens weer.

Of ick zou aers me wel gaen segghen mit de boeven,[201]
Trouwen int hoey, dats moey,[aant.]

201 boeven: straatjongens.

Maer trouwen in de kerck, dats ewich werck.

Vrou.

Ja meysie, je weet noch niet hoe 'theylicken een mensch comt verlacken,[204]
'tComt soo schielick aen, lieve Kijndt, as het kacken.[aant.]
'kWaer me wel soo wijs, doeck iens jaers te vryen waer,[206]
'kEn docht niet dan nae vreught, en niet nae dit lyen zwaer.
Neen ick moet een man hebben, seyd ick, die me maeckt tot een wijf,[aant.]
En nou icker een heb, ben ick al weeu by sijn levende lijf,
Maer doeck hijlicken zou, was dat trouwens 'tminste dat ick gisten.[210]

Bely.

'tWas wel goet vrou, dat sommige luy van je noot wisten.
Daer zijn seker noch goe mannen, dier over de heymelijcke armen[212]
Wt naeckte liefde nae de gouwe werelt noch ontfarmen.
Maer vrou, hoe ken je sulcken mensch noch liefde betoonen?
'kSou hem seecker met Oenes kolf altemet koning kroonen[aant.][215]
En de luy zouwender om lachen, als sijt al quamen te weten.

Vrou.

Maer Bely, wat zouwen de luy segghen, datwe mekaer smeten?
Dat is onder de rijcke luy soo gheen manier.

Bely.

Over manier over al, 'kzou me leven met sulcken stier,[219]
Waer ic in jou stee vrou, soo lusteloos niet brengen duer.
Ic bin de meyt, en jei bint nu de vrou, maar 'kneem mijn leven voor de kuer[221]
Want al binje rijc, jei bent gevangen, maer ic ben vry, al ben ic pover.

Vrou.

Ick ben met de droes gescheept, en ick moeter me over:[aant.]
Patiencie per fors, wie weet waer voor dat het goet is.[aant.]
'tIs by provisie quae noech, dat hy soo bijster onsoet is[225]
Also wel snachts als daegs, want of ic by hem dan of ic by jou slaep,
Daer en is niet veel keur aen.[227]

Krijn comt uyt, en seyt:

Bely, Bely, waer benje Woudt aep?[aant.][228]
Hey hoorje niet Bely, waer of se ergens is om een hoeck?

Vrou.

Wat is hier nu weer?

Krijn.

204 heylicken: trouwen; verlacken: verrassen, bedriegen.
206 doeck: toen ik.
210 trouwens: werkelijk.
212 heymelijcke armen: de ‘stille armen’, degenen die in het verborgen naar liefde snakken.
215 Ik zou hem er zeker van langs geven.
219 Over manier over al: wat manieren betreft is 't me alles om het even.
221 'kneem mijn leven voor de kuer: ik verkies mijn leventje boven het uwe.
225 by provisie: voorlopig; onsoet: koel, nuchter.
227 keur: verschil.
228 Woudt aep: scheldwoord.

Vrou, meyt, d'een met d'aer is t'soeck,
Modde van gompe Bely! pestelensie, daer coom ic kael of.[231]

231 modde van gompe: sloddervos! daer coom ic kael of: daar vang ik bot.

***Vrou*.**
Onbeschoften Reeckel, hoe is hy toch dus bot en grof?
Siet hem nou iens staen of hy gien vijf kan tellen.

***Bely*.**
Soo neemt hy me altijt mit een deel toenamen te quellen,[234]
Dan bin ick ien modde, dan bin ic ien varcken, en dan bin ic een meer.

***Vrou*.**
Nou wat isser te doen?

***Krijn*.**
O bloet, maer Vrou, mijn Heer,
Me Joncker Vrou, mijn Joncker segh ick y got.

***Vrou*.**
Wat is je Joncker? hoe staje dus, benje sodt,
Of geckje mit me, hoe sal ick het verstaen?
Swijgt Bely!

***Bely*.**
As je maer om kyct Vrou, so dreygt hyme te slaen.

***Vrou*.**
Dat hy dat maer iens docht, nou wel wat is je Joncker?

***Krijn*.**
Wat sou hy wesen, hy is quaet datje hem daer int doncker
Alleen na sijn kleeren en sijn goet soo laet soecken,
En weetse nergens te vinden, daerom begint hy te vloecken,
Dan wil hy sijn kousen, dan wil hy sijn laersen, dan ist dit, dan ist dat,
Nou krijgh ick een oorwangt, dan ien voet inme gadt,[247]
En wat weet ick van sijn kleeren, waerom geeft hy me slagen?

***Vrou*.**
Wat klieren nou?

***Krijn*.**
Sijn ouwe klieren, daer hy mee gaet jagen.
Hy wil enckel te velt, om een Haes te bedrapen.[250]

***Vrou*.**
Ick docht seker dat hy al den dach sou hebben blyven liggen slapen.
Wel hoe schiet hem dat soo schielijck in sijn sin?
Die Jichtigen Hont, hy klaecht immers dat hy niet ien vin
Noch ien lidt an sijn Lijf kan reppen, hy hou hem vry stil.[254]

***Krijn*.**
Wat hy reppen kan of niet, sijn tongh het hy hiel wel tot sijn wil,[255]

234 soo neemt hy: zo heeft hij de gewoonte; een deel: een stelletje: toenamen: scheldwoorden.
247 oorwangt: oorvijg; ien voet inme gadt: een schop.
250 enckel: alleen maar; bedrapen: vangen.
254 dat hij zich erg rustig moet houden.
255 tot sijn wil: tot zijn beschikking.

En sijn hangden oock wel, dat verneem ick altemet op mijn kop.
Hy gafme daer terstont noch ien averechse klop,
Was dat met ien lamme hangt, soo speelter de Nicker mee.[aant.][258]
Nou gaet by hem Bely.

Vrou.
Wat souwer Bely doen?

Krijn.
Maer dat icker dee,[260]
En soecken sijn klieren, die men nerghens kan vinden.

Bely.
'tIs waer Hanne, je loopt al soecken as de blinden,[262]
Je sout je oogen in de hangt nemen, en kijcken door de gaten.[aant.]

Vrou.
Blijf jy hier Bely, laet ick gaen, ick weet hem noch te bepraten.
't Schijnt datwe toch alle gaer moeten de murchloose schonck vresen.[265]

258 soo speelter de Nicker mee: dan steekt de duivel erachter.
260 maer: alleen maar.
262 Hanne: sukkel!
265 murchloos: futloos.

De Vrou gaet binnen, Krijn seyt:

Dat jy by hem quamt moer, jou hooft sou honck wesen.[266]
Bloemerhelten hy tiert soo, dien besuchten uyl.[267]
Mijn Vrou siet toe, sy crijcht ooc wel goe coop een vuyst op haer muyl.
Hy het me soo besucht ghepuelet, ten is niet om te spreken,[269]
En om ien haer Bely sou ick het aen jou weer wreecken,
Had ickje by me solen maer ergens om een hoeck allien.

Bely.

Je bint al sulcken soetert. nou, nou, je moet soo suer niet sien,
Nou as ien man, lach iens, en com, volgewe me Vrou alle bey,
En helpewe den drent, je Heerschap, int gherey.[274]

P A U S E

266 honck: mikpunt.
267 bloemerhelten (bloemherten) verbastering voor Gods bloedend hart (gans bloemerharten)
besucht: verdraaid.
269 ghepuelet: afgerost (ook: gepeuluwt).
274 int gherey: in zijn spullen.

D'eerste uytkomst vant tvveede deel is

Joncker Barent, en Krijn: den Joncker seydt als volcht:

[Joncker]

Wen ich soe toe mit bi mir selben go speculieren[275]
Desse butte Hollanieren duen mit alle hun hentieren,
Ken ich mir gaer qualichen vom lachen ontholden.
'tLet wense op voedet waren von dem zmihir in wouste Wolden,
Dose hun dogen mit geyn cortoysch minsch reddede, byde melementen
Sint mijnder zielen hesselijche plompe Venten;
Went eyn Joncker wie ich bin, van olden gheslechten,
En statelijcken Adel, wettense je me nit tho echten
Wien schruer, wien Kofkeerl en dierghelijcken,
Wemen in desse stede gros achtet, on holdt de rijcken
Voor eynsinnelijck persoon, on dat is gar nerrisch.
Mo wentse verstendich weeren, en nie soo nerrisch,
Se sollen reverentiallich om mit Cortosy erbieden
Ontsach haben vom den Joncker; mir neyt, 'tsint lieden
Von gheringer conditcioen, die lecket wie den Esopus hoon[aant.]
Eyn adamant in den drechhoop vinde, on hun min steyt oon
Wie en enich gersten Cueren, lijcket soo desse Hollanieren estimieren
Geringe Schifluyden boven den Joncker van vier quartieren.
Wat segstu Krijn?

Krijn.

Ick mach ja seggen, en vragen wat hy seyt.

Jonck.

Du Krijn, huer i nie?

Krijn.

Ja ic Heerschop, je vraecht oft o o k w e y t ,[294]
En oft oock onweer in Zee is, doeje niet mijn Heer?

Joncker.

Den stuerten sueck rueren.[296]

Krijn.

Ja, ja beginje alweer?[aant.]

275 e.v. Als ik zo bij mezelf naga, wat die domme Hollanders uithalen, kan ik mijn lachen moeilijk inhouden. Het lijkt wel alsof ze opgevoed zijn door een zwijnenhoeder in een woestenij, dat ze nooit met geen beschaafd mens praatten, warempel. Bij mijn ziel, het zijn werkelijk stomme kerels. Immers een jonker, als ik er een ben van een oud geslacht en voorname adel, weten ze niet meer te waarderen als een snijder, een koopman of zoiets, die men in deze stad hoogacht, waar men de rijken voor aanzienlijk houdt, en dat is wel erg dwaas. Maar als ze verstandig waren en niet zo dwaas, zouden ze op eerbiedige wijze en met onderdanig huldebetoon ontzag hebben voor de Jonker. Maar neen, het zijn mensen van lage komaf, die als de haan van Esopus, een diamant in de mesthoop vinden, en wie dat minder aanstaat dan een gerstekorrel. Zo achten deze Hollanders lage schippers boven de Jonker die vier kwartieren in zijn wapen heeft.

294 weyt: waait.

296 den stuerten sueck rueren: de vallende ziekte treffe hem.

Joncker.
Wo sint dijn sinnen?

Krijn.
Mijn ghedachten waren ginderheel.[297]

297 ginderheel: ver weg.

Joncker.
Men sellet dijn mit eyn geffel loffen in gin hinderdeel,[aant. 298]
Eyer du plomphausen des dincx sellet geweer worden.

Krijn.
'kWeet seecker niet hoe me ghedachten daer soo duer me kaer snorden,[300]
'k Heb niet een ding verstaen Heerschap, van datje me vraechden.

Joncker.
Ja Krijn, dats om dat dijn mijn redden ny en behaechden.
Ick vrooge dijn wet herlicher is eyn Schiffer wy eyn Joncker.

Krijn.
Ick en weet niet Heerschap, de vraech is al wat doncker.[304]

Joncker.
Du meeren rier, wet i den toe den vreege geyn entwoort?[305]

Krijn.
Neen ick seecker, want daer toe al mans verstant hoort,
En dat en heb ick niet, ist aers waer datje altijt segt.[307]

Joncker.
Du grueve Keerl, 'tis goor billich da men dijn begeckt,
Wet i jo das nie, hatstu dat entwoort niet gereet?

Krijn.
Laetje dat niet wee doen, 'ksegh noch al, dat ick het niet en wet,e[310]
En weet jijt, soo segtet mijn iens in jou tael.

Joncker.
Ja dem Joncker.

Krijn.
Ja y *par dariere* seyt de Wael,[aant. 312]
De Joncker mochter na wesen.[313]

Jonck.
Wat hatstou du vue gebrummel?
Je selle nie swigen ier ich dy wet op dem bech trummel,
Du ner, sully twyfelen wie vom twey meer[315]
Te echten is eyn enckel Schif Keerl wie eyn Her,
Eddel ghebooren und van olden stam,

298 Ze moeten jou met een gaffel in je achterste lopen, voor dat je er iets van merkt, lomperd!
300 snorden: volgen.
304 doncker: duister.
305 Jij hoereloper, weet je dan op de vraag geen antwoord?
307 ist aers waer: als 't tenminste waar is.
310 noch al: toch immers.
312 par dariere: juist omgekeerd.
313 De Joncker mochter na wesen: het zou er de jonker wel eens naar kunnen zijn.
315 wie van de twee meer te achten is, een ordinaire schipper of een heer, edelgeboren en van oude afkomst, wiens twaalfde voorvader, van wie hij afstamt, de bisschop van Paderborn is geweest.

Wiens twelfsten Olt Vedder, do mijn geslicht heer quam,
Had wesen den Eerweerdighen Bisschof van Paderboorn.

Krijn.

Sijn twaelde Bestemoer argo een Hoer, waer halenset uyt een hoern,[320]
Daerse de eeldoom van rekenen van haer gheslacht?
Mijn Vaer (Heerschap) pleech Wijngaerden te snoeyen by nacht,[aant. 322]
Ich bin oock aen geen Boom ghepist, houtme dat ten besten.[aant. 323]

Joncker.

'k Hecke dijn tho hans op den smoel, dat i mit bey de handen do na testen,[324]

320 waer halenset uyt een hoern: waar halen ze 't vandaan?
322 wijngaerden snoeyen: beerputten legen.
323 ich bin oock aen geen Boom ghepist: ik ben ook niet van lage afkomst.
324 Ik sla je dadelijk op je smoel, dat je er met beide handen naar grijpt, want ik ben nu erg kwaad.

Want ick gaer colerisch nu vergramme my metter veert.

Krijn.
De Knoeten benne oock te besucht ras op haer Peert.[aant. 326]

Joncker.
Elementisschen bedder, he, wen i den smoel nie en holt.[327]

Krijn.
Jaeck, jaeck, byget wel jaeck, 'k hebt mijn leven soo niet verknolt.

Joncker.
Wen ijt endermool verkaerve, und my den kof maeckt mue,[329 e.v.]
Werd ich dijn op ender wyse smitten mit den lenghen rue,
Dats ten huesen her uyt jaghen, wie ghevollet dijn dat?
De bruet krumer stecken dijn, du vrette dijn an mijn disch tho sadt,[aant.]
Mo ich sel dijn den porcioen soo een wenschen besnoeyen.

Joncker Barent gaet binnen, Krijn blijft buyten, en seydt:
Soo seecker, 'tmocht soo luttick vallen, waer sou ick van groeyen?[334]
Om de waerheyt te seggen, 'tloopter aers schral enoch af,
'tIs tot onsent nummermeer iens open Hof.[336]
En wil hy noch al mee seggen van sijn ghekoock?[337]
Daer en mach seker aerts nie uyt as de roock.[aant.]
Praet hy noch al mee van sijn Taeffel, wat brabbelt hy?
Seven dagen in de weeck schaft hy water en bry,
En die de vult, wel den mingelens pot vol elck,[341]
Doch trouwen songer botter of songer melck.[342]
Wy eten of wy wel te deghen pover waeren,
We mogender lijf en ziel me samen houwen, maer vet me over garen[344]
Dat en loof ick me leven niet, of de Kaert is vals.[aant. 345]

De tvveede uytkomst, vant tvveede deel is

Bely, Krijn, Joncker, en Juffrou. Bely seyt eerst, als volcht:

[Bely]

326 Knoet: Mof; op haer Peert: driftig.
327 bedder: bedelaar.
329 e.v. Als je het andermaal verkerft en me mijn hoofd moe maakt, zal ik je eens op een goede manier met de lange roede slaan, dat wil zeggen mijn huis uitjagen. Hoe bevalt je dat? De broodkruimels steken je, je vreet je aan mijn tafel te zat, maar ik zal je portie eens wat verminderen.
334 't mocht soo luttick vallen: als 't zo weinig zou worden.
336 open Hof: volle tafel.
337 mee: meer
341 de vult: volop; mingelens pot: literpot.
342 trouwen: werkelijk; songer: zonder.
344 maer vet me over garen: maar er vet van worden.
345 of de Kaert is vals: of er zit een vuiligheidje achter.

Wel Vryer, wat praetje al, hebje den baas aan den hals?
Wel lieve Krijn, hoe hebjet dus verkerft?

Al je best me Joncker na, maeckt datje ghena verwerft,[349]
Want hy praet hiel stark, dat hy je wil laten gaen.[aant.][350]

***Krijn*.**
Dat mach hy soo seggen, dan hy sal hem wel weer beraen.[351]

***Bely*.**
Beraen seecker, om de waerheyt te seggen, an jou is wat te vangen.[aant.][352]

***Krijn*.**
Ja wel, en an jou, met je blauwe hangende wangen,
'kWeet seker niet hoese tot onsent na sulcken morsigen slet vragen,
Jou lelijcke pry, men sou Kinderen met jou te bet jaghen,[aant.]
Al je best na Enckhuysen, en verhuertje voor een keet meyt.[aant.][356]

***Bely*.**
Of hy me dat verwyt, dan of hy mee niet ien beet seyt,[357]
Ick passer niet op, vaer jy konme deeren niet,
Noch alje snappen en kaken raecken aen me kouwe kleeren niet.
Ben ick de moyste niet, ic ben deugdelijc, dat weet de hiele stadt wel,
En haest dat ick soo moy ben as jy, verstaeje dat wel?[361]
Ja wel kijckt toch hier een reys, dese goelijcke vaer,
Jy en Lijsjen waer is Jan waert even juyst een paer.[aant.]
Ja wel jij bent me ien fatsoentjen, ja wel lieve Krijn,[364]
Van sulcke mannen as jy, gater net twaelf in ien dozijn,[aant.]
En die wat nau dong, kreecher wel een toe op den hoop,[aant.][366]
Dan 'tsou wesen, hoe meer om 'tghelt, hoe quader koop.[aant.][367]

***Krijn*.**
Wel wat brabbelt me dese Meyt, en besuchte Teef,
Om de waerheyt te segghen, je bindt oock duer genoech te geef.[aant.][369]
Laetwe mekaer de hangt vry geven en singen al schoon al schoon,[aant.][370]
Die ons twee de kost geeft onthoudt ons niet van ons arbeyts loon.

***Bely*.**
Hola dat schut ick, en dan noch altemet een eerlijck kleet.[372]

***Krijn*.**
Een eerlijck kleedt toch, dat waer aen jou recht wel besteet,
Want je bint soo beroeyt, 'thangt niet dan van lappen an mekaer,

349 al je best: zo gauw mogelijk.
350 stark: nadrukkelijk.
351 dan: maar.
352 an jou is wat te vangen: aan jou hebben we wat! (iron.)
356 al je best: zo gauw mogelijk; een keet meyt: werkvrouw in een zoutkeet.
357 niet ien beet: helemaal niets.
361 en haest dat ick: ik ben al gauw.
364 ien fatsoentjen: een mooi portret.
366 en die wat nau dong: en wie wat scherp de prijs bedong.
367 hoe meer om 'tghelt, hoe quader koop: hoe meer je voor je geld krijgt, hoe slechter je ermee af bent.
369 te geef: voor niets.
370 al schoon al schoon: alles is in orde.
372 dat schut ick: daar kom ik tegen op; altemet: nu en dan; eerlijck: fatsoenlijk.

Hier buyten lijcktet wat, maer onger ist nergens nae so klaer.[aant. 375]
Tis met iou recht op sijn kalen adels, dier so wat nauwetges bedropen,[376]

375 nergens nae: helemaal niet.
376 dier so wat nauwetges bedropen: die zich maar wat karigweg in het leven houden.

Buyten een poveretgen, een leurtgen, en onger 'thembt vol knopen,[aant. 377]
Of met een blauwe draet samen geregen excelent op sijn Hoofs:
'k Versinme Bely, 'kwil seggen, op sijn groofs[379]
Ghelijck wy hier leven, soo wel de jongen as de ou,
Soo wel de meyt as de knecht, de meester as de vrou.

Joncker Barent comt uyt, Krijn hem siende seyt voort:
Me Joncker Bely, me Joncker of we hem daer haest vernamen.[382]

Joncker.
Krijn komdy her, on Bely goe by dijn matamme![383]
Krijn, wen ji ein fijn ghesel wil wesen, so had ich dijn wol ghesint,[384 e.v.]
On weerde dijn licke vuldoen wie mijn selfs kindt,
On ji solle deelhaftich wesen van al myne hoven,
En wen ich nie kinderen kryghe, werd ich dijn begoven
Mit einen herlichen bruyloftfeest, wen y in myn hous comt te trouwen.

Krijn.
Dat segje wel Joncker, maer je seltet niet lang onthouwen.

Joncker.
Neyn mijnder zielen, dijn dienst zol dy wel werden vergolden.[390 e.v.]
Nu Krijn van dessen stunde wol ich eyn goeden disch holden,
En schaffen hupsche hesp met wurst, na der olde wyse
Eijn hinderdeel vom swien ghesode keerls spijse,
En ich werdet den lantlieden wedderr echtschaffend duen betsalen.
Nu tou dan Krijn, geyt ons de honden halen
Wy wollen hen to jachte uyt om etwas to vangen.

Krijn.
Alree man, daer toe heb ick luter verlangen.[397]

Den Joncker en Krijn gaen binnen, de vrou en Bely comen uyt, en sien Krijn gaen: Bely seyt:
Jae ij Vrou, maer Krijn dunckt me gaet daer uyt.

377 poveretgen: manchet?; leurtgen: prulletje (versiering).
379 'kversinme: ik vergis me.
382 of we hem daer haest vernamen: horen we hem daar soms?
383 goe by dijn matamme: ga naar je mevrouw.
384 e.v. Krijn, als je een goede knecht wil zijn, dan zou ik je goed genegen zijn en zou je geheel en al behandelen als mijn eigen kind; je zult deelachtig zijn aan al mijn goed en als ik nooit kinderen krijg, zal ik je begiftigen met een bruiloft als die van een heer, als je in mijn huis komt te trouwen.
390 e.v. Neen, waarachtig, je diensten zullen terdege worden vergoed. Wel, Krijn, van nu af wil ik goede tafel gaan houden en op tafel brengen malse ham met worst, volgens oude traditie een gekookte varkensbout, echte mannenkost! En ik zal het de boeren weer behoorlijk laten betalen.
397 alree: in orde.

Vrou.
Waer heen toch, hoe nae maeckt hy hem 't soeck, dat arge kruyt?[399]

Bely.
Neen, me Joncker dunckt me, dat hem ergens stuert.
Krijn, Krijn, Krijn!

Krijn.
Jae ick gae hier by eens inde buert,
Om een hondt of twee te leenen, we sellen gaen jaghen.

Bely.
Past dat yet niet en lieght, me vrou selt meester vragen,[403]
Jou rechte plompert.

Jonck.
Je benne noch veel plompfer.
Matamme ben yi do, kum hie min herts lieve Jonfer.
Wen ich dijn saghe, verheuget hem mijn geyst.

Vrou.
Mijn lief, die mijn meer als waerde liefd bewijst,
Ick ben een slavinne om u te dienen geboren.

Bely.
Die niet doof is, wat moet die al hooren!
Nou ist liefje, troosje, mijn hart, mijn moer,
En flus mochtet wel wesen Kats hoer.[411]
Dat volcks liefd is altijdt niet langduerigh,
Den Baes verandert haest, en Vrou is soo wispeltuerich,[413]
Datse niet schielijck mal sal worden, de besucte meer.
Kijck toch, dats seecker een groenicheyt van men Heer:[415]
Wel, wel, van waer komt me Joncker toch dese vreught?
Diet weten mocht, 'kwed het me vrou niet en heught,[aant.][417]
Dat mijn meester haer met soo veel getuels porden.[418]
Wel wat sal hier wesen, zou deze man wel speuls worden?[419]
Wel meester, as je lacht, soo lachen al je kleeren.[aant.]

Vrou.
Neen lief, terwijl dat sulcx is u begeeren,
En wil ick u niet tegenstaen, maer doet u sin en lust.

Joncker.
Jo wen ich to huys come mijn Jonfer, dus hollet dijn rust,
To hans ben ich gaer melancolisch, on weten jo nie te doen,
Dan den droeven geyst etwes te recrieren int groen.

399 hoe nae maeckt hy hem t'soeck: knijpt hij er soms tussenuit; dat arge kruyt: die listige schelm.
403 past: zorg ervoor.
411 en flus mochtet wel wesen Kats hoer: en dadelijk zou 't wel weer kunnen zijn: slet!
413 haest: spoedig, snel.
415 een groenicheyt: een verliefde bui.
417 diet weten mocht: als ik dat eens wist!
418 getuels: speelsheid.
419 speuls: verliefd.

Derhalben werd ich mit dem Krijn om kurtswijl goen tyen ter jacht.[426]

Vrouw.
Mijn lief, mijn dunckt je bent niets te wel bedacht,[427]
Ick bidde wilt toch beter op u gesontheyt letten.

Joncker.
Mijnder sielen, ja wy haben jo to hans nie wel te vretten,
Da om bin ich geresolfiert den haes een wenschen te temtieren.[430]

426 om kurtswijl: ter ontspanning.
427 te wel bedacht: te voorzichtig.
430 een wenschen: een beetje: te temtieren: op de proef te stellen.

Vrouw.
Wat noot wast mijn lief, wist je je selven wat te vieren,
Maer den yver en grooten lust, dieje hebt int jaghen,
Doetje noch nae kleeren noch nae gesontheyt vraghen,
Maerje siet niet an, je treet door dick door dun.[434]
'k En segh dit niet om dat ick u de lust wan gun,[435]
Maer ick wenschten wel dat ghy't op naemt met gemack.[436]

Krijn komt uyt met eenighe honden, en seyt teghens Bely:
Waer pestilensy Bely is ons ouwe Brack?[437]

Bely.
Blijft wat staen, neen de honden selje wel vinnen.

Joncker.
Herts liebe wybelijn, rustet dijn sinnen,
Ich ben Grevelinchousen van kints been aengewent das so to doen,[440 e.v.]
By dem Elementen mijn muttunt jo keyn exercition,
Den bludighen uurluch het jo mihr das wol gheliert.

Krijn.
Tis te bijster, inde krijgh het hy sijn leven wel geviert,[443]
Dat hy daer van roemt, neen seecker hy mach wel swyghen,
Een deel hasen gheloof ick is hy wel ghewent an 'tspit te ryghen,[445]
Maer van 'sLandts vyanden reech hyer sijn leven niet ien.
Trouwen, dat comt aers by, want hy hetse sijn leven niet ghesien.[447]
Een Edelman seytmen, wast tegen de krijgh op, as een os tegen de bijl,[aant. 448]
Maer dese man houdt gaern een borstweeringh van een mijl,
Dan is hy immers wel schoot vry, hy seeckers en sijns ghelijcken,
't Bennen Krijghsluy int velt, die niet schielijck beswijcken,
Achter een haes, die vreesachtigh begint voor haer honden gebaer te loopen.[452]

Joncker.
Wo blijfst Krijn?

Kr.
Ic ben doende met de honden an mekaer te knopen.

Joncker.
Nu dan Matamme, sijt man lustich, wy goen te gaer
Hen uyt to Jacht.

434 Maetje siet niet an: maar je let nergens op.
435 wan gun: misgun.
436 met gemack: rustig.
437 pestilensy: voor de drommel; Brack: jachthond.
440 e.v. Ik ben Grevelinchuysen, van jongsaf gewend dat zo te doen; verdorie, mij vermoeit geen lichaamsbeweging: dat heeft de bloedige oorlog me wel geleerd.
443 bijster: bar; geviert: ontzien.
445 een deel: een stelletje.
447 dat comt aers by: daar komt nog wat bij.
448 wast tegen de krijgh op, as een os tegen een bijl: groeit op voor de oorlog als een os voor de bijl.
452 gebaer: kabaal, lawaai

***Krijn*.**
De ouwe jagher dat was sijn vaer.
Hy zou wel een haes volgen, dat het hem sijn lamme gat maer toe liet.

***Bely*.**
Niet waer, hy is soo radt als een vogeltjen dat koe hiet.[aant.]

Wel wanneer raeckje noch voort? Godt segen ons voor dit beyen.[458]

Krijn.
Twee goe liefs, meysie, en kennen soo haest niet scheyen,
Hy pleech me vrou immers altijt een soentien voor haer loon te langhen.
Geen dingh met der haest, Bely, dan vloon te vangen.[aant.]
Hoe nae machje de vrientschap niet lyen van meester en vrouw?[462]
Ick denck datje mient dattet beter besteet was aen jou,
Of segme, hoe komtet, dat je ons nu dus voordt stuudt?
Is hier ergens een Pol, die vast nae de poordt guudt?[465]

Bely.
O jae we souwen bancken, en setten de taefel met betielen dicht.[466]

Krijn.
Dat beurt altemet wel, soo haest mijn Joncker sijn hielen licht.

Bely.
Wis, ja we souwe bruyloft houwe, waer je maer uyt.

Krijn.
Hoe nae sou jey Spuelnoot wesen, en me vrouw de Bruyt?[469]

Joncker Barent comt by Krijn, als sijn vrou binnen gaet, en seydt:
Ben je dan tenemael veerdich Krijn?[470]

Krijn.
Hier nou mijn beesje,
Moeytges dan sitop ereys, her om, dat is een geesje.[472]
Ighet me Joncker, hoe wille we't velt ni oock boenen![473]

Joncker.
Ja Krijn, geswint kueft dijn voeten een paer nie schoenen,
Je selle lustich moeten loffen den Haes achter heer.

Krijn.
Dats recht werck me Joncker dat ick begeer.
K'weet niet waerom datje op 't jaeghen soo verbruydt stoft,[477]
K'sel by get lopen of ick een bien om en duyt koft,[aant.][478]
Ick doe toch niet no'or dan dat ick thuys sit en suf.[479]

458 wanneer raeckje noch voort: komt er nog wat van?
Godt segen ons voor dit beyen: we zijn erg blij dat je nog wat blijft....!
462 Hoe nae machje: misschien kun je.
465 een Pol. die vast nae de poordt guudt: een knaap die al naar de poort uitkijkt (of we niet weggaan)?
466 we souden bancken: we wilden gaan eten; met betielen dicht: vol met schalen
469 Hoe nae: Misschien; Spuelnoot: bruidsmeisje.
470 tenemael: helemaal.
472 Moeytges dan sit op ereys, her om, dat is een geesje: Ga nou eens mooi opzitten, hierheen, nou ben je een kerel!
473 Ighet: bij God! boenen: egen.schoonv.
477 soo verbruydt stoft: zo verdraaid opschept.
478 of ick een bien om en duyt koft: of een nieuw been me niets zou kosten.
479 Ick doe toch niet no'or: ik doe het toch niet minder graag (noder).

***Joncker*.**

'Tlet dat i luem benne Krijn en gans duf,[480 e.v.]
Moer i benne gaer lustich, wan i kueme inde locht.

***Krijn*.**

Ick ben te bijster gaeren alle daghen inde bocht.[482]

480 e.v. 't Lijkt dat je traag bent, Krijn, en helemaal suf, maar ik ben juist opgewekt als ik buiten kom.
482 te bijster garen: maar al te graag; in de bocht: aan de rol, op stap.

Me Joncker selle we 'twest-eyndt uyt?

Joncker.

Neyn, by noorden 'twoldt,
Doo wet ich dat den haes mit stigen hem ontholdt,[485]
En habbet heurt van mijn olde bekende.
Der halben om mit geyn ydele henden[487]
Wedder thous tho kuemen go ich do tho Jacht.

Krijn.

Daer haes! je selt bedroghen wesen, soo ick acht,[489]
Want het daer alte seer gheschrobt wort snachts vande boeren,[490]
En by daegh bender de kodde-beyers, die der op loeren,
En tis in de klinge buytens tijts, we worden lichtelijck bekuert.[492]

Joncker.

Eynder van adel wie ich doe mit nieten verbuert,[493 e.v.]
Des en bekommere i dijn dae mit niet suns,
Ich goe dessen weege tou.

Den Joncker gaet binnen, Krijn blijft, ende seydt aldus:

'Truyckt hier al wat vuns.[aant.][496]
Her achter jou reeckel, me nues is noch niet wel verstaelt,[497]
Houdt toe je buers vrij, tlach is hier al betaelt.[aant.]
Wat ien Heerschap heb ick, hy mach gien sont doen, hy is mal geboren,[499]
Mit ien Ey hebjem gewonnen, en met ien Appel weer verlooren.[aant.]
Hy selse daer soo drapen, had hy maer wat versch Zout,[aant.][501]
Dat hyer achter op de steert leyde, en riep dan hout, hout,
Loopt niet wech, wacht wat, 'kselje komen slaen.
Al de Hasen die we vangen, sou ick wel durven aen me vingers braen,
Met dese Hongden, Fobert, ja je bent me ien vrient,
Al dese Hongden hebben we hier en daer noch ghelient,
Tot onsent schiet soo veel niet over, dat we souwen
Een Hongt of twie tot de eele Jacht onderhouwen.
Nou ick mach dit ingaen, mogelijck of hy een Koe voor een Haes vangt.[509]

485 mit stigen hem ontholdt: bij hopen zich ophoudt.
487 ydele: lege.
489 Daer haes!: denk je dat daar hazen zitten?
490 gheschrobt: schoongeveegd, afgestroopt.
492 in de klinge: in de duinen; buytens tijts: geen jachtseizoen.
493 e.v. Iemand van adel als ik wordt niet bekeurd, daarom stoor ik me daar dan ook niet aan; ik ga deze kant uit.
496 vuns: vies.
497 me nues is noch niet wel verstaelt: mijn neus is immers niet helemaal ongevoelig (voor je vieze winden).
499 hy mach gien sont doen: hij kan geen kwaad doen.
501 drapen: vangen.
509 ingaen: afgaan (van het toneel).

De derde uytkomst, vant tvveede deel, is

Teeuwis, Juffrou, Bely, en Keesje

Teeuwis alleen zijnde, seyt:

Dit Haachje is recht een Vastelavonts, en een Sinter Claes langt, aant.
'kWeet niet hoeder van opsnappers sulcken gheswerm is,[511]
't Isser alle Sondage bruyloft, en voort alle de heele weeck duer Kermis.
Jonghe, blijfje daer an de after poort by de waeghen,
Ick sel vuer ant Jonckers Huys gaen vraghen,
Ofse terstont 't Hout willen komen helpen inde Scheur.

De Juffrou kijckt boven uyt, den Boer Teeuwis haer siende, seyt voort:

'Ke daer, ke daer de Juffer, ofse wel siet hoe ick na'er tuer,[516]
kAcht neense, 'kselme houwen of ick niet merckte datse me sagh,[517]
En praten soo wat drollichs, datmen beter doen als seggen mach.[518]
Se mach toch wel hooren, daerom wil ick wat toe treen, as een man,[519]
Se selt haer niet belgen, al loopter wat onger van Sint An,[520]
De kleeren maken de man, diese het die trecktse an.[521]
Die'm by gort by sulcken Juffer iens mocht verwarmen, aant. [522]
En hebbense een reys een gantsche winterse nacht in sijn armen,
'k Hebber moet toe, se sou segghen de Boeren weten oock wat. aant. [524]
Wy sitten tot onsent daer in sulcken besuckten roock gat,[525]
Soo datter mijn Wijf uytsiet als een beroockte Lieve Vrou.
Daerom staetse me niet an, maer me dunckt dat ick wel sou
Goet coop in sulcken stee Juffer crygen behaghen;[528]
Mocht icker een korte wijl by haer zijn, 'kverteerde mijn Ros en wagen. aant.

511 opsnappers: feestvierders.
516 'Ke daer: hé daar!
517 kAcht neense: ik denk van niet.
518 drollichs: dwaas.
519 as een man: flink.
520 se selt haer niet belgen: ze zal er niet kwaad om worden. al loopter wat onger van Sint Jan: al zit er wat schunnigs in.
521 diese het die trecktse aan: ik ben nu eenmaal een boer, en kan er dus ook wel voor uitkomen.
522 Die'm by gort: als ik me, bij God,....
524 'k Hebber moet toe: ik durf wel zeggen. weten oock wat: presteren ook wel iets.
525 besuckt: verdraaid.
528 Goet coop: heel vlot.

Juffrou haelt haer hooft in, ende roept van binnen aldus:

Bely gaet stracx heen, en laet den Huysman comen an.[530]
't Schijnt dat hy hier driecht te kloppen met schroomen an,[531]
En wijst hem terstont hier boven op mijn Kamer.

Teeuw.

Moey, ten quam van sijn leven noyt bequamer,[533]
Hoe avontuers raecktmen altemet met sijn naers in de rammelingh.[534]
De Meyt dunckme maeckt daer binnen vry wat sammelingh.[535]
Hoe vaertet beste Kijnt, wil de deur niet open?

Bely binnen zijnde seyt:

Se klemt soo Teeuwis, je selter van buyten op moeten loopen,[537]
Ick kense niet na me trecken.

Teeuw.

'tIs waer hangdeloose moer,[538]
Sta ruym dan, hoorje, hou daer mee leytse op de vloer,[539]
Hou daer dan, pestilency daer legh ick.[540]

Bely.

Juyst so ic het stemde.

Teeuw.

Wel hey Meyt, ick docht dat de deur soo beseten klemde,
Dat ickse niet opgekregen sou hebben met den eersten stoot

Bely.

Hebje je slechs gien sier ghedaen.

Teeuw.

Neen niet een dingh, 'kheb gien noot.
Knap as ien Meyt, waer is sober Staetjen,[545]
Krijn wil ick segghen, dat arghe maetjen?[546]
Hy most na achteren, daer staet me Waghen voor de poort te lossen,[547]
Wordje stekelich Meyt, kom an, willewe een reys bossen,[548]
Lustich wie de harste kop het, jy of ick om een vaen?[549]

530 stracx: onmiddellijk.
531 driecht: van plan is.
533 noyt bequamer: nooit beter uit.
534 Hoe avontuers raecktmen altemet met sijn naers in de rammelingh: hoe plotseling valt men niet met zijn neus in de boter.
535 maeckt vry wat sammelingh: treuzelt nogal.
537 op lopen: tegen aan lopen.
538 hangdeloose moer: onhandige trien.
539 sta ruym dan: ga aan de kant; hou daer: asjeblief; mee: dadelijk.
540 pestilency: wel verdorie; stemde: in elkaar zette.
545 Knap: vlug wat; sober Staetjen: Piet Lut
546 argh: ondeugend.
547 te lossen: om gelost te worden.
548 stekelich: kribbig; bossen: stoeien.
549 om een vaen: om een potje bier.

***Bely*.**
Nou je Wagen sel wel leech worden, laetje mallen maer staen,
En gaet boven by me Vrou, se selje betalen.

***Teeuw*.**
Dat ghelt sel ick op ien aer tijdt wel iens komen halen,
Secht huer gendach meysje, en me Joncker mee.

***Bely*.**
Me vrou is allien thuys, me Joncker is niet in stee,
Hy is mit Krijn flus eteghen op de Jacht,
Dus gaet by me vrou, die je allien sit en verwacht,

Seecker gaet by haer Teeuwis, se hedje noodich ghebreck.

Teeuw.
Dat ken ick wel deyncken, hoe na schort haer een geck[558]
En dat ick die wesen sou? 'ken durf niet waeraftichgens.

Bely.
Se selje niet byten, wat binje voor ien mens?
Se sel quaet wesen komje niet, hoe staje dus houten?[561]

Teeuw.
Liever as datse kyven sou, wil ick me noch wat verstouten,
En gaen byer, maer ick bin lijckewel al wat beschaemt.[563]

Bely.
Dat dencke ick wel, je bint voor ien beschaemt gasgen vernaemt.[564]
Nou as ien man naer bovenen, me Vrouw mocht dencken wat hier te warren was.[565]

Teeuw.
Wat, ic sie ooc liever een Vrou int Hemt, as ien Ruyter int Harrenas.[aant.]

Den Boer Teeuwis gaet met Bely binnen. Keesgen komt en seyt:
Wel waer mach me Vaer toch blyven?
Hy weet wel dat die Peerden hier staen en verstyven.
Hy sou de Poort open laten doen, en daer kijckt niemant om.
Hy segh! benje doof alle gaer, of benje stom?
Of wilje niet spreken, hoe hebbewet in een kaer?[571]

Bely komt uyt, en seyt:
Soo d'ouwe songhen, soo pepen de jonghen, de Soon is as de vaer.
Wel Keesje, binje al everechs op estaen, wel wat ist?[573]

Keesjen.
Wat souwer aers wesen, ick docht dat je dat wel wist?
Onse Paerden staen daer en verkluemen after an de poort,
En wat ick klop, daer is niement dieme hoort.
Mijn Vaer weeter of seecker, hy is niet meer as ien Kint,[577]
Hy sou de deur open doen seyd hy, en hy gaet drayen an de wint.[578]
Neen seecker, hy beschickt sijn dinghen niet qualijck.[579]

558 hoe na schort haer een geck: dat ze misschien wel een gek hard nodig heeft.
561 houten: als een houten Klaas.
563 lijckewel al wat beschaemt: toch nogal verlegen.
564 je bint voor ien beschaemt gasgen vernaemt: je staat bekend als een verlegen knaapje (gastje).
565 as ien man: vlug wat; warren: ruziemaken.
571 in een kaer: alles bij elkaar.
573 binje al everechs op estaen: ben je met het verkeerde been uit bed gestapt?
577 weeter of seecker: moet dat toch weten.
578 hy gaet drayen an de wint: hij gaat aan de zwier.
579 hy beschickt sijn dinghen niet qualijck: hij zorgt ook mooi voor zijn zaken!

Bely.
Wel Keesje, je Vaer is hier.

Keesje.
Dat is seecker gaelijck.[580]
Waerom laet hy dan de Poort niet open doen, is hy mal?
Hy weet wel de Paerden daer staen krimpen, se moeten op stal,[aant.]
En wanneer sellewe los raken? wy bennen daer mit ien wagen houts.

Bely.
Ja dat is wat nieus.

Keesjen.
't Is waer moer, kacken is wat outs.[584]
Jy souter noch wel om lacchen, wat mienje dattet me niet verdriet?[585]
Ick ga wel weer drayen heen, wilje de Poort op doen of niet?
De wech en is niet op edolven, dat is noch ien lock.[587]

Bely.
Hoe kan Keesje kyven, 'ksel de deur op gaen trecken mit ien rock.
Brengt je Wagen op de plaets, en stalt je Paerden.
Wel Keesje, wist ick dat jy soo baerden,[590]
Oftje niet naje sin was, je bint ien gasje.[591]

Keesjen.
Ja moer as ick begin, ick bin al ien hart quasje,[592]
'k Souwer niet vuel na vraghen, of ickje.... je maet.[593]

Bely.
Dese Lecker, me dunckt dat hy sen Vaer altemet nagaet.[594]
Je selt ien duegniet worden, hebje ien aertjen van je Vaertjen,
Dat ickje Moer waer, ick streeckje de Broeck af,[596]
Daer worden de qua Leckers gheschickt en kloeck af,
'k Souje op ien aer kam setten, jou olijcke Lecker.[598]

Keesjen.
Jaje, ick bin de Gard al ontwassen, seyt me Vaer.

Bely.
Je Vaer is gecker
As malle Pier, seyt hy dat, dat is seecker moey.[aant.]

580 gaelijck: wat moois!
584 kacken is wat outs: plat voor: dan vertel ik je iets bekends!
585 Jy souter noch wel om lacchen: ja, jij lacht er maar om.
587 op edolven: opgebroken; (Kees bedoelt: ik kan heus wel weer weg, als het moet) ien lock: een geluk.
590 baerden: te keer ging.
591 oftje: als 't je.
592 quasje: lastig ventje.
593 Keesje doet Bely hier blijkbaar een obsceen voorstel.
594 Lecker: deugniet.
596 ick streeckje de Broeck af: ik gaf je een pak slaag.
598 op ien aer kam setten: op een andere manier aanpakken.

***Keesjen*.**
Ja hy seytet, en 'tis waer oock, jy bint maer ien malle doey.[602]
Ich bin al te out wat op me gat te kryghen, seyt me Moer.

***Bely*.**
Godt gheef malle Anne en je Vaer Theeuwis de Boer.
Een goet Jaer, seggese dat; ick sou dencken dat het jock waren.[605]

***Keesjen*.**
Wiljet iens besoecken, com latewe iens plockharen.[606]

***Bely*.**
Jy plockharen, flus lap ickje op je gat songer segghen.

***Keesjen*.**
Ja je maet, ick ken onse groote dicke Neel wel onger legghen,

602 ien malle doey: een halve zachte, een doetje.
605 dat het jock waren: dat 't maar gekheid was.
606 besoecken: proberen; plockharen: stoeien, vrijen.

Se is wel soo sterck as jy mit je twien.[aant.]

Bely.

Lecker ick strijckje de Broeck of, al waerje met je drien,
Maer 'tis me niet te pyne waert, dat ickje soo vuel acht.
Com as ien man na afteren toe, en lost alje best je vracht,[612]
Je Vaer sel strack comen, en ick volchje haest.[613]

Keesje gaet binnen, de Vrou komt uyt, en seyt:

Wie is daer beneen, die daer soo staet en raest?
Ben jy daer Beely? wacht wat, 'kselje wat komen segghen,
Waer benje Beely?

Bely.

Hier.

Vrou.

Laet terstont alle dingh legghen,
Sijn Beurs mee brengt, en die al wat welghestelt.[618]
Ick wil s'em wel goet coop geven, dan aers niet as voor geriet gelt.[619]
Segt hem, dat hy terstonts comt, eerje Joncker comt vande Jacht,
En gaet in de Ros-Kam, en seght Jan Soetelaar,
Dat ick twie Paerden te koop heb, ende segt den Hoetelaer[622]
Daerom seght hem, dat hy niet toeft noch wacht.
Hooriet wel as een meyt, treet lustich over je kooten.[624]

Bely.

Wel vrouw. Hetse de Boer alree voor sijn paerden ghesnooten?[625]

Vrou.

Maerje most toe sien, datje teghens Keesie of een aer
Je mont van toehoudt, want soo 't ymant werde ghewaer,
Soo waer ick de buyt quijt, en 'tgelt heb ick wel van doen.[628]
Dus besteltet wel, ick selje ien nieu hembt geven en je huer vergoen[629]
Met een paers schorteldoeck, dus loopt al je best.[630]
'k Sel den boer noch terwijl gaen nemen met vier blaetgiens uyt de nest.[aant.][631]
Dus loopt ras me meysken, eer dat het wordt te laet.

De Vrou gaet binnen. Bely blijft ende seyt:

Ick selme haesten Vrou, en dat om mijn eygen baet,
Een nieu hembt met een paers schorteldoeck, dats dat ick behoef.

612 as ien man: vlug wat; al je best: zo gauw mogelijk.
613 strack: dadelijk.
618 al welghestelt: goed gevuld.
619 geriet gelt: contant geld.
622 Hoetelaer: sjacheraar.
624 as ien meyt: vlot wat; treet lustich over je kooten: zet er de pas in.
625 voor sijn paerden ghesnooten: zijn paarden afhandig gemaakt.
628 van doen: nodig.
629 besteltet wel: maak het goed in orde; vergoen: verhogen.
630 schorteldoeck: schort.
631 met vier blaetgiens: met een stel troefkaarten; nemen uyt de nest: bedriegen.

'k Segh altemet: Teeuwis, Teeuwis, wat binje een boef,[635]
Maer wou je soo altemet comen en doenme wat profijt,[636]
Dan zou ickje voor een fijn man houwen over al en altijdt.
Dan eer ick heen gae, mach ick Keesien gaen helpen voort,[638]
Dieme vast verwacht after aen de poort,[639]
'k Mach hem seggen dat hy sijn paerden tot ongsent vry stalt,
En sijn hout voor de Schuur neer werpt, soo't hem wel ghevalt.
Als ick vlus t'huys kom, sel ick het met Krijn onse knecht[642]
Wel schicken daer 'twesen moet; of Jan Soetelaer noch woont daer hy plecht?[643]
'kSelt altijt eerst inde kroegh vragen, daer hy hem int gemeene sochtens vertoon,
So hy daer niet is, sellense wel seggen waer dat hy dan woont.

PAUSE

635 altemet: soms.
636 doenme wat profijt: mij ook zo eens een buitenkansje bezorgen.
638 Dan: maar.
639 vast: voortdurend.
642 vlus: straks; het: het hout nl.
643 daer hy pleecht: waar hij altijd gewoond heeft.

De eerste uytkomst, vant derde deel is

Jan Soetelaer ghecleet als een stalknecht, met opghestroopte armen, en een emmer met water, comt en singt als volght:

[Jan Soetelaer]

Och hadden wy Vastelavont, wy gavent,
Comt Valentijn, brenght ons de wijn,
Dus kryghen wy Paeschavondt.

Dit stof van de paerden gaet een mensch soo sitten inde keel,[649]
Brochtmen nu yemant een half bier, al waerter een heel,
Hy zoume onghelijck meer vrientschap doen, dan of hy me wat smeet.[651]
Ick win men kost wel suyrlijck, alle daegh ben ick dus besweet.
Dan 'tbest datter van is, 'tis een werck dat ick gaern doe.
Wat dat ick sat wordt, de roskam word ick niet moe,[655]
En 'tbennen oock maer een deel uylen, die die niet hanteren.[656]
'tIs een oeffeningh gheacht by Prinsen en by Heeren,
En in alle groote Meesters hooven spantse de kroon.
Schand moetenser doch van hebben en hoon,
Die de macht hebben, en de edele roskam niet beminnen.[660]
Wat! Ick wort altemets schier uyt mijn sinnen,[661]
Als ick het sie, datse hier soo weynich wort gheacht,
En dat noch van rijcke-luy, persoonen van macht.
By get, had ick haer goet, ick waer een aer geest.[664]
Wech met dat volck, sy quamen haer leven op gheen levendighe beest.[665]
Een paert ist immers altemael, waer me soumen sijn lust aers blussen?
En die dat niet looft, is niet waert dat hy een paerdt zou voor sijn aers cussen,
Want hy de nobliteyt niet weet van dat princelijck dier.[668]
Boven al andere arbeyts beesten is dit alleen moedigh en fier,
En 'tverhoeveerdight hem alst comt by sijns ghelijck,
Het bruyst, het kneust, en kneet de aerde tot stof en slijck.
De moedicheyt wort recht by een goedt paerdt vergeleecken,

649 (Jan Soetelaer is de roskammen aan het schoonmaken, vgl. v. 697).
651 onghelijck: heel wat; dan of hy me wat smeet: dan wanneer hij me wat sloeg.
655 Wat dat ick: wat ik ook.
656 een deel: een troep.
660 Die de macht hebben: die het zich kunnen veroorloven.
661 altemets: soms.
664 ick waer een aer geest: ik zou heel anders gezind zijn.
665 haer leven: hun leven lang.
668 nobliteyt: adel.

Daerom mocht ick, ick zou by gantsch eleweecken,[673]
Altemets wel plockhairen teghens die die de roskam haten.[674]
Maer wat wil icker teghens een deel volck af praten,
Die liever in een schuytjen varen, om sonder acxijs haer gat vol te poyen?[aant. 676]
Ick mach liever swyghen, dats recht roosen voor varckens stroyen,
Dan tis voor de noble baasen, die hier mogelijck staen onder den hoop,
Die een paerdt uyter vuyst beslaen connen, maer niet ter loop.[aant. 679]
Dat zou een kunsjen wesen, daer ick wel een duyt aen wou versien.[680]
Oeffeningh van't lichaem is dat al de Medecijns ghebien:
En wat oeffening isser dan heerlijcker, eerlijcker, en bequamer als desen?[682]
Mynen 'thalven ick weet niet, dan 'tzou konnen wesen,
Dat de Jacht te ghelijcken was by desen in eer,
Dan selden, laet ick vry segghen nimmermeer,
Ken die heerlijck ghenoech gebruyckt worden sonder paert,[686]
Daerom is de onse dan boven alle andere prysens waert.
En soo is een paerd door toeval oock des gesontheyts eerste goedt:[688]
En laet ons sien, wat het ons noch al meerder doet.
Door sijn eyghen statuer en aengebooren schijn[690]
Soo bevint men seecker dat het een vyant is van veel fenijn,
Want sijn mest inghenomen in tyde van noodt,[aant.]
Heb ick hooren segghen, dat het pestich fenijn in de menschen doot,
Door dien dat het de zweet gaten soo dapper ontsluyt,
Dat het daer de viericheyt doet loopen uyt.
't Selfde doet sijn sweet, sijn mert, als sijn poort gaet ontluycken:[696]
Somma die siec was, die worde gesont, mocht hy een paert gedurich ruyken.

Jan Soetelaer blyft sitten wassen sijn Roskammen, Bely comt en seyt:
Hier ontrent moet het wesen, en siet ginder wel te pas
Een Stalknecht, of soo een Kabouter, dieme wel ras[699]
Sel wysen waer hij woont; God geefje gen dagh.

J. Soetel.
Die geefterje elf.

Bely.
Waer woont Jan Soetelaer hier?

673 by gantsch eleweeken: bastaardvloek.
674 plockhairen: tekeergaan, vechten.
676 acxijs: accijns; haer gat vol te poyen: zich te bedrinken.
679 een paerdt uyter vuyst beslaen: (De roskam richt zich hier tot de toeschouwers!) zich met een hoer afgeven.
680 een duyt aan wou versien: een duit zou willen uitgeven om het te zien.
682 heerlijcker: van hoger staat; bequamer prettiger.
686 heerlijck ghenoech: op meer voorname wijze; gebruyckt: toegepast.
688 des gesontheyts eerste goedt: het meest bevorderlijk voor de gezondheid.
690 statuer: houding.
696 mert: drek; poort: achterste.
699 soo een Kabouter: zo'n soort knaap.

J. Soetel.
Ick ben de man self. Wel wat wilje me seggen, soete bolle meysjen?[702]

Bely.
Maer mijn Vrou van Grevelinckhuysen zouje wel een reysjen,
Quaemtje gelegen, van stongden aen willen spreecken.[704]

Jan Soet.
'k Selmen metter haest inde klieren gaen steecken,
En volgheje datelijc, maer weetje oock watter is?

Bely.
Jae'ck, se het een paer paerden te koop, maer ghelt byde visch.
Weetje daer raet om, je raeckter goet coop an.[708]

Jan Soet.
Ja'k seer wel, maer waer is Grevelinghousen me Joncker, haer man?[709]

Bely.
Die is ter Jacht, daerom komt terwijl hy uyt is,
Want dit voorseecker voor u een grooten buyt is.
Se het noodigh ghelt van doen, en an de paerden comtse hobolligh;[712]
Me Joncker weet niet datse se het.

J. Soetel.
Wel dat is drolligh.[713]
Maer meysjen ick en denck immers niet datje met me geckt?[714]

Bely.
Neen ick seecker; daerom volght my met de Beurs wel gespeckt:
Hondert guldens is soo goet niet, als je dach huyr van daegh.[716]

Jan Soet.
Om wat te winnen ben ick wel soo graegh
Als yemant in de werelt, betrout me dat vry.

Bely.
Maer sooje met me vrou koop maeck, soo denckt om my,
Daer most een drinckpenningh off, ick selje helpen dinghen.

Jan Soet.
Dat beloof ickje aen mijn handt, en in sonderlinghen,[721]
Sooje me ien vrientschap wilt doen, hoor hier, luyster.

Bely.

702 bolle: mollig.
704 van stongden aen: onmiddellijk.
708 Weet je daer raet om: als je daar kans toe ziet.
709 Ja'k seer wel: Ja, dat zal wel lukken.
712 hobolligh: op een eigenaardige manier.
713 drolligh: grappig.
714 immers: toch.
716 Honderd gulden zitten er zo zeker in, als je vandaag de kost verdient (dus: heel beslist).
721 in sonderlinghen: in 't bijzonder.

Kijck Mallert iens: soeckje dat, kom t'avont by duyster,
Dan sellewe sien hoe dat dat wil vallen.[724]

Jan Soet.

Dat neem ick an, moghelijck off wijt dan soo veer kallen[725]
Dat ick.... hoort.

Bely.

Neen neen, ick ken wel dencken watje mient.

Jan Soet.

Nou welan meysjen, 'kselje by komen, en hetje vrou noch wat datme dient,
Dat setje al me aen een kant, want alle dingh staetme an,[728]
Byname jou bolle backisje, o meysjen hadje my tot een man,[729]
Wy zouwen so wel by mekaer schicken, jen zoutet jou leven niet loven.

Bely.

'tIs te wongder met jou, wel hoe kenje je toch soo hoven?

724 hoe dat dat wil vallen: hoe me dat zint.
725 kallen: bepraten.
728 al me: tegelijk.
729 Byname: met name, speciaal.

Wastje te deghen schoon, wel je bent te bijster net.

Jan Soet.
Wat duncktie? tyje nou niet wel goedt koop by my te bedt?[733]

Bely.
Neen vryer, Je bentme noch al te begrobbelt, en te vuyl,[734]
Hier tusschen ye neus, in de hoecken vanie oogen, after u oor, Jandruyl,[735]
Lustigh dan lobbert noch al wat.[736]

J. Soet.
'tSelt hem soo wel doen.
Kom hier nou een reys you dingh, en geeftme een soen.

Bely.
Hier op straet? soo vaer, dat het al de buert siet,
Neen borght my dat nou, nou dat int vat is, dat suert niet.[739]
Maer alle jocken laavaeren, ye hebt daer noch sulcken swarte stee,[740]
Laat ickie die off wassen, en gaet dan voorder mee.
Nou bock wat, wel dat sit wel te deghen vast,[742]
Wel ten wilder niet off, hoe datmeje oock wast.
'kLoof niet of dat is hiel out suyvel.[744]

Bely heeft Jan Soetelaer swart ghemaeckt, en treet van hem en seyt:
Laet kijcken, rechtevoort lijckie wel de baarlijcke duyvel.[745]

Jan Soet.
Wel wat pestelency hebie my eleert?[746]

Bely.
Maer ick heb ie kinnebacken met schoon swartsel gesmeert.
Adieu, en laetie mier van vrijsters dienen, onbedachte Jan.[748]

J. Soetel.
't Is wel meysie, tis een arme Schout die sijn boete niet verwaren kan.[aant.][749]

De tvveede uytcomst, vant derde deel, is

Joffrou en Teeuwis, Joffrou seyt eerst als volght:

733 tyje: trek je, ga je.
734 begrobbelt: smerig, vies.
735 Jandruyl: suffert.
736 Lustigh dan lobbert noch al wat: was je nog maar eens flink!
739 borght my dat nou: houd dat nou van me tegoed.
740 alle jocken laevaeren: alle gekheid op een stokje.
742 bock: buk.
744 'kLoof niet of dat is hiel out suyvel: Ik denk zo dat 't heel oud vuil is.
745 rechtevoort: op 't ogenblik.
746 pestelency: verduiveld.
748 onbedachte Jan: onvoorzichtige sukkel.
749 Ik zal je dat nog wel betaald zetten!

[Joffrou]

Ksal iens uytkijcken, offer oock yemant ontrent is,
Want hoe dat onse saeck minder luy bekent is,
Hoe beter, 'ken sie niemant omheynt noch om veer,[752]

752 omheynt noch om veer: in geen velden of wegen.

Daerom uyt, nou rasch Teeuwis, terwijl me Heer
Noch buyten is, en maeckie terstont hier uyt de straet,
Op dat het mijn Man niet merckt, want dat hy niet weet, dat hem niet schaet.aant.

***Teeuwis*.**
Yget Juffer, mocht ickme noch een lutje vermaecken.[756]

***Vrou*.**
Neen 'tis nou te laet, comt metie kromhout vaecke.
Adieu Teeuwis, ick sluyt de deur, ick bidje gaet toch voort,
Op dat niemant van ons vryery int minste siet of hoort.

***Teeuw*.**
Nou moet ick vande Camer gaen, ick mach me wel beclaghen,
Ick segh dat d'ien als d'ander is, mijn rouwt me ros me waghen.aant.

***Vrou*.**
Nou Teeuwis, en blijft daer niet staen, ick raeje voor best,[762]
Want soo me Joncker de Voghel hier betraepte op het nest,aant.
Soo wast verkerft, en ick wist ons alle bey gien raet.

***Teeuwis*.**
G'adieu dan, gadieu Juffer, de Nicker, ick denck het te laet,[765]
Nou mach ickme t'huys laten dragen van me Apostels paerden,[766]
'tMoet wesen dat de Jonghe veultijts nae de oude aerden.
'k Hebme vaer wel hooren seggen, dat me Bestevaer hem an drie vrouwen
Teffens verlooft had, en elck wod hem voor aer trouwen,
Om datse wisten wat hy in sijn lever had, dat ickye segh is waer,[770]
Wantse waren alle drie ghelijck by hem swaer.[771]
En voor mijn vaers deur, dat heb ick selver ghesien,aant.
Worde altemet een Kint te vondeling geleyt, hy knooptent an sijn bien,aant.[773]
En nou ick speul Wel-gevolght, ic schiet noch de Papegay,[774]
En ben noch al veer koningh van haer allebey.
Dan ick hebme gat wel gheschrapet, neen ick kent overlegghen,aant.[776]
Me mach oock bij me soolen wel segghen
Out mal, dat het altijdt gheen stal.aant.[778]
Ist nou niet moy? vlus wast mijn, en nou ist heur waghen.[779]
Dat ghenoeght mach ick wel verby de Schouts deur draghen.aant.[780]

756 Yget: verdorie!
762 en blijft daer niet staen, ick raeje voort best: ik raad je aan maar liever niet te blijven staan.
765 de Nicker: voor de duivel.
766 me Apostels paerden: mijn benen.
770 wat hy in sijn lever had: wat voor een man het was.
771 swaer: zwanger.
773 hy knooptent an sijn bien: hij lapte 't aan zijn laars.
774 ick speul Wel-gevolght: ik volg hem schitterend na;
ic schiet noch de Papegay: ik win het nog van hem.
776 ick hebme gat wel gheschraept: ik ben daar niet zo best afgekomen.
778 Out mal, dat het altijdt gheen stal: Hoe ouder hoe gekker.
779 vlus: straks.
780 Dat plezier heeft me nogal wat gekost!

Al heb ic het ghesnoept, ic hebt altijdt niet ghestoolen,[781]
En evewel soo ick het niet en hou verholen,
Zou ick noch in grooten last comen by de Schout.
Hoewel dat het me wagen cost, me paerden en me hout,
Nochtans zou hy het kalf willen lubben onger de moer.[aant. 785]
Pestilensy wist hijt, 'tzou wesen, Schaf op you Boer,[786]
En van me Anne zout me worden alle uren verweten,
Ick hebt verkerft by get, ick heb in de Schuer ghescheten,[aant. 788]
En nochtans wat raet, hoe sal ick dit Varcken best wassen?
'kWeet by get niet hoe 'khier best mouwen an sel lassen.
Hoe ben ick oock int fomfelgadt, hoe wil Anne rasen![791]
Hetse oock gien reen? Paerden quijt, Wagen quijt, by gat jase.[792]
Alsmen recht sal kallen, ick ben oock nu altemael Schipper te voet.[aant. 793]
Dat besuckte vrou volck, die Nicker loof ick dat het doet,
Dat me soo beseten sot is, wat, wat, dit is te grof.
Kon ick beget, ick beet me selven de Keel of.
't Is hier Lenten, en die Ploech moet int Velt,
En ick heb naulijxc Peerden, noch gheen overschot van ghelt
Om voort eersten weer te koopen, dus bin ick het kijnt,[799]
En al lijckewel sel de Ploech niet voort gaen van de wijnt.[800]
Daerom ick maeck het hoe 'k het maeck, ick moet een gat vyne
Om mijn blauwe Anne te payen, laet sien 'tmoet wat schyne.[802]
Dat ick seyde dat mijn Peerden doot waren, sout wel schicken?[803]
Neent pestelency, se sou me vraghen waer benne dan de sticken?
En die loopender heen, dat ick my wel mach beklaghen,[805]
Dan se passen de Juffer al eveliens, als 'tvijfde Wiel de Waghen.[806]
Sou seme mit bangh kyken, schat ick, niet wel weer gheven?[807]
Een Kous, me Joncker loof ic moet op sulcke dofgies as een Heer leven.[808]
't Was aers onmogelijck hoe set daer souwe kennen grutten in huys,[809]

781 Ook al heb ik ervan geprofiteerd: ik heb 't tenminste niet tegen haar wil gedaan.
785 het kalf lubben ongder de Moer: flink laten betalen.
786 schaf op: dok op.
788 ick heb in de Schuer ghescheten: ik heb 't helemaal verkeerd aangepakt.
791 int fomfelgadt: in de knoei.
792 by gat, jase: bij God, waarachtig wel!
793 Schipper te voet: zonder middelen.
799 voort eersten: voorloopig; het kijnt: kind van de rekening.
800 lijckewel: toch.
802 blauwe: purperen, rode (van een vrouw)
803 sout wel schicken: zou dat uitkomen?
805 Endie loopender heen: En ze kunnen lopen.
806 eveliens: evenzo.
807 bangh kyken: kwaad, lelijk kijken
808 Een Kous!: onzin! dofgies: buitenkansjes.
809 grutten: klaarspelen.

Wangt ick hoor se benne daer soo beroyt as ien luys,
En al lykewel sietmen lijkent noch wel Mensuers.[811]
Dan se hebbent soo goet te doen op een are man sijn beurs.
Zint her thuys hoorns, op straet denckense is haer een kroon.[813]
Maer dat overslagen, ick bin rechtevoort wel dapper schoon,[814]
'k Mach van een aer wel swyghen terwijl en soo langh
Ick hier selver sta en prijck met het luyer an me wangh.[816]
Pestilency hoe wil me Gerrit, qua Neel, en al die quae ruy,
Nou neme te ribsacken, komt dit stuck onger de luy.[818]
Gorter lyden Corneles Jan, doe'ck lest met die goelijcke brock peep,[819]
Gingh daer raempieren, en soo leelijcken, an de klock reep,[820]
Soo't die verneemt, hy selt gien Varckens seggen, soom menschen moeten.[821]
En micke reys hoe louter dat Crijn Teeuwis me dit sel begroeten,[822]
Om dat ick men mongt lestent van hem soo dapper roerden.
En Claes-op sel ooc seggen: heuchtet je wel hoeje de vlag voerden[824]
Van Jan Neef de mos? 'k had niet iens op die sot egist;[825]
As die hoort dat Teeuwis het buyten de pot epist,[826]
Die selt verseecker verklicken, en soot die Baljou hoort,
Soo raeck ick by me soolen wel goet koop op de Poort,[828]
En wort daer vergeeten te water en te broot, dat hy me sou doen bereyen,
En krijgh dan ten lesten noch twie of, twie an, van Delft te Leyen,[830]
En dat sou me op me Ribben an komen, neen dat mallen moet of.[831]
Maer ien troost heb ick, dat is Godt lof,
Dat me Jonckers Wijf niet vry sou gaen, wortet mijn buert,[833]

811 Mensuers: grote lui.
813 Wat ze thuis met ontucht verdienen, daarmee hangen ze op straat de grote meneer uit!
814 dat overslagen: daar overheengestapt; rechtevoort: momenteel; dapper schoon echt onschuldig (!).
816 prijck met het luyer an me wangh: als een getekende sta.
818 ribsacken: treiteren; komt dit stuck onger de luy: als de mensen van dit grapje horen!
819 Gorter lyden: verbastering van: Gods lijden!; die goelijcke brock: dat stuk vent; peep: dronk.
820 raempieren: spotten; en soo leelijcken, an de klock reep: en hing 't zo geweldig aan de grote klok.
821 moeten: ontmoeten.
822 louter: mooi.
824 hoeje de vlag voerden: wat je een hoog woord voerde.
825 op die sot egist: aan die gek gedacht.
826 buyten de pot epist: z'n boekje te buiten gegaan.
828 goet coop: gemakkelijk, vlot; op de Poort: in de Gevangenpoort in Den Haag.
830 krijgh dan ten lesten noch twie of, twie an: krijg dan tenslotte ook nog een aframmeling.
831 dat mallen moet of: die onzin moet niet doorgaan.
833 wortet mijn buert: als ik eraan moet geloven.

835 En soo 'tlijckwel op mijn regent, selt op Juffrou druypen,[835]
Daerom sou ick tusschen de druppelen wel duer sluypen.
Maer daer me heb ick noch niet evenwel dat ick begheer,
Wangt me Waghen en me Peerden heb ick dan noch niet weer,
En die binne seecker mier weert as hongdert gulden.
En sucke eerlijcke luy worden daer op soo licht niet bekeurt.
840 Daerom of ickt Heerschap mit ien dubbelde Lijsbet de ooghen vulde,[aant. 840]
En dat ick hem seyde hoe soo ien man was ghevaren,
Moghelijck of hy me dese saeck selve wel sou klaren.
Wangt hy sou deyncken, al is dit wel ien rijcke Boer,
Joncker van Grevelinckhuysens Wijf is weer ien Hoer,[844]
845 En Jonckers Tas het gien gelt, maer sijn schie het stael in,[845]
Daerom sout wesen: deckt toe de pot, daer is Ael in,[aant. 846]
Wangt de Juffer is van goen huyse en van groote maghen.
Hy sou deyncken, ick strijck 'tghelt, en help de Boer an sijn Wagen.
Dus of ick by hem gingh, en van veers wat af begon te kallen,[849]
850 'kSou wel haest hooren, oft sou willen vallen.
Hy woont noch int Westeynt, schat ic, maar 'tis sulcken gragen gast,[851]
Laet ick me liever wat bedeyncken, eer ick me selven belast,
Want hy kent Teeuwis wel, en hy weet dat hy moytjens is bestoven,[aant. 853]
Hy soume ien knoy gheven, maer huylende Hoeren, ende lacchende Schouten salmen niet loven.[aant. 854]
855 Daerom wil ick ierst tot Miester Bartelt gaen, mijn ouwe Avocaet,
En soo 'k hem niet thuys en vin, geef ic sijn Wijf voort me ien praet[856]
En daer teughen, schat ick, comt hy wel te pas van de Rol.[857]
Maer holla, men Beurs is rechtevoort al vry wat hol,[858]
Laet sien of ick wel consultatie ghelt ken uyt rien,[859]
860 Drie groot, mit ien duyt, 'kmach hem drie groot mit ien duyt bien.
'tIs seecker ghelt enoch, voor ien woort of twie te seggen,
Maer hy sel me wel raen, over wat boech dat ick het sel legghen.

835 't lijckwel: 't misschien nog.
840 ien dubbelde Lijsbet: een gouden munt met koningin Elisabeth van Engeland erop (1592-1601); de ooghen vulde: omkocht.
844 weer: toch ook.
845 sijn schie het stael in: zijn beurs bevat geld.
846 deckt toe de pot, daer is Ael in: houd dit zaakje maar bedekt. ..
849 van veers: vaagweg; kallen: kletsen.
851 gragen gast: inhalige kerel.
853 dat hy moytjens is bestoven: dat hij er warmpjes bij zit.
854 knoy: opdoffer, knauw.
856 voort me: voorlopig.
857 wel te pas: op het juiste moment; van de Rol: van het gerechtshof.
858 rechtevoort: op 't moment.
859 uyt rien (mnl. utereden): betalen.

M. Bartelt een Advocaet comt uyt, Teeuwis hem siende seyt voort:
Ke daer gants bloet, ist al elf? daer comt hy al ree.[863]

M. Bartelt.
Ist met welsprekentheyt te doen, *quis eloquentior me?*[864]
'k Sel de Raets Heeren gaen paeyen mit ien fabel flus,[865]
En me perty *est nisi pauper diabolus*,[aant. 866]
Infacundus bestia, een onbegracijt bloet,[867]
Diet toch niet anvalt, wat dat hy oock doet.[868]
Sed ego, die al 'tghelt van de pleyt-sack in de lae duw,[869]
Exelleer in wetenschap, tot in *superlativo gradu*.[870]
'tPunt van de saeck *ipse non intelligit*, en dat ist alderbest,[871]
Daer dreyt het proces op, *hoc opus, hic labor est*.[872]
Bey, men sel nu Bartelt flus sien staen *in cervello*,[873]
En daer schietme noch al wat in de sin, toef, toef, bello![874]
Quia notatu dignum est, sal ick het *in margine* noteren,[875]
Est subtilissima quaestio, en raeck oft de Heeren[876]
Selver sellen kennen vatten kloeck, by gort, ja *me deus amat*,[877]
Necesse est, dat ick dien bloet iens beschaem wat.[878]
En van de loeyen weet hy pas soo veel, as 'tKalf vande hoo mis,[aant. 879]
Die hem teghen Miester Jan, die toch soo bloo is,
Lestent soo ombeschaemdelijck verhief,
Nam aere sibi comparavit unum brief.[882]
'kHebt verslach al wech, 'kselt hem voor de volle banck verwyten,
En we hebben sucke Doctoren al mier, of set niet luyt en kryten.[884]
'tIs nou al *accipiamus pecuniam*,[885]

863 Ke daer: kijk, hé!
864 quis eloquentior me: wie is welsprekender dan ik?
865 ien fabel: een verhaaltje; flus: straks.
866 est nisi pauper diabolus: is slechts een arme duivel.
867 infacundus bestia: een stom dier; onbegracijt: onnozel.
868 anvalt: lukt.
869 Sed ego: maar ik; in de lae duw: incasseer.
870 in superlativo grado: in de allerhoogste graad.
871 ipse non intelligit: begrijpt hij niet.
872 hoc opus, hic labor est: dat is 't, daar komt 't op aan.
873 Bey: let maar eens op, wacht maar; in cervello: in volle kracht.
874 toef, toef: wacht maar eens.
875 Quia notatu dignum est: omdat 't waard is opgetekend te worden.
876 Est subtilissima quaestio: het is een zeer netelige zaak; en raeck oft: en 't is nog niet zeker of.
877 me deus amat: God heeft mij lief (als basterdvloek bedoeld).
878 necesse est: het is nodig.
879 loeyen: wetten; as 't Kalf van de hoo mis: geen snars.
882 Nam aere sibi comparavit unum brief: want voor geld heeft hij zich een doctors bul verschaft.
884 of set niet luyt en kryten: ook al verkondigen ze 't niet van de daken.
885 accipiamus pecuniam: laten we 't geld maar aannemen.

Mittamus asinum in patriam.[886]
Benne dan de luy niet wel bewaert mit soo ien leur?[887]
Verum ut dicam, nerghens na soo wel as mit ien goet Procureur,[888]
Die ien goet costumier is, en het de Wetten op sen duym.[889]
Wech, wech met sulcken *titulo* docter, die vande rest weet niet ien kruym.

Teeuw.
God schen de gec, wel wat noch al mier?

M. Bart.
Causidicus primarius ego.[891]
Dat Meester Harmanus by my te ghelijcken is *hoc nego*,[892]
Et negare est prima Regula Juris.[893]

Teeuw.
Offer voor dese man dan niet ien Dolhuysgen te huer is?[894]
Wat mach hy al prebelen, denck ick, Latijn of Francoys,[895]
Of beleest hy de Nicker? hy praet niet veul roys.[896]
Nou versta ick hem, nou versta ick hem niet,
Maer na sijn facxie lijckt, het hijt wel dapper biet.[898]
'k Merck altijt so veul wel, dat hy sen selven prijst.

M. Bartelt.
Een die wat weet, prijs ick, dat hyt mit de daet bewijst.
Dits ien verwart Kluwen, 'ksel te Hoof gaen, en ontwarrent.

Teeuw.
Beter dat je stijf blaest, dan datje je mongt barrent,[902]
Meester Bartelt.

M. Bart.
Ha grovaert![903]

Teeuw.
Wel waerom,
Miester Bartelt?

M. Bartelt.
Habe respectum personarum.[904]

886 mittamus asinum in patriam: laten we de ezel naar huis sturen.
887 wel bewaert: goed af; luer: prul.
888 Verum ut dicam: om de waarheid te zeggen; nerghens na: helemaal niet.
889 ien goet costumier: een die de ‘coutumen’ kent.
891 Causisicus primarius ego: ik ben de beste advocaat.
892 hoc nego: dat ontken ik.
893 Et negare est prima Regula Juris: en het ontkennen is de eerste regel der wet.
894 Dolhuysgen: cel in het gekkenhuis.
895 prebelen: prevelen.
896 Of beleest hy de Nicker?: of voert hij een duivelbezwering uit?; niet veul roys: niet veel fatsoenlijks.
898 wel dapper biet (beet) - wel erg te pakken.
902 stijf: hard.
903 grovaert: vlegel.
904 Habe respectum personarum: Heb toch eerbied voor de mensen!

Teeuw.

Heer Bartelt, hey Joncker Bartelt dan, wel hey, schat ick.

M. Bartelt.

Joncker Bartelt, weet Theeuwis sooveel? dat woort dat vat ick.
Wel wat begeerdy, *quid mihi*, 'k wil seggen wat sydy me lastich.[907]

Teeuw.

Duese mensch dunckt me, is al wat quastich,[908]
Heerschap, Heerschap, hy hy iens, Heerschap maer ien woort.

M. Bartelt.

Wat wilje segghen, scheyter of, ick moet voort.[910]

Teeuw.

Sou ickje wel ien reys moghen spreken, Heer Advocaet?

907 quid mihi..: wat wil je van me.
908 quastich: zonderling.
910 scheyter of: houd ermee op!

M. Bartelt.
Rechtevoort niet, het is teghenwoordich te laet.[912]
Toch hebje wat te segghen, dat segt int kort.[913]

Teeuw.
Maer jy Heerschap, verstaje wel?

M. Bartelt.
Ja ja een fort,[915]
Ist hier al van 't mal? 'k heb wat aers te doen as hier te staen lellen,
Wat! hier ghequelt te worden mit ien diel droncke vellen.[917]
Gaet legghen slapen as ien man, je bent beschoncken.

Teeuw.
Neen ick waeraftich Meester Bartelt, ick ben niet droncken.
Ey hoort, ick bidje om gootselen hoort.[920]

M. Bartelt.
Scheyter dan of,
Of kenjet niet uyt kroppen door overvloet van stof?

Teeuw.
Maer me Joncker van Grevelinckhuysen wil ick segghen.

M. Bartelt.
Wats hier te wil ick segghen, 'kmach nou daer niet meer over legghen,
'k Moet na de Rol.

Teeuw.
Monsuer Advocaet!

M. Bartelt.
Wel hoe staje dus?

Teeuw.
Ey, ey, een woortjen, maer ginder, verstajeme wel.

M. Bartelt.
Adieu tot flus.

Teeuw.
Ick selje seggen, me Joncker van Grevelinckhuysen, die goe Heer.

M. Bart.
Is hy je wat schuldich, schelt hem quijt, en borcht hem niet meer.
'tIs ien kalen Voghel, daer is gien plocken an.
Comt flus tot mynent.[931]

912 Rechtevoort niet: op 't ogenblik niet.
913 Toch: maar.
915 een fort: een wind.
917 ien diel droncke vellen: een paar dronken kerels.
920 om gootselen: (om gods wil).
931 flus: straks; Soo deur?: Zo haastig? hal je de pokken: krijg de pokken!

Teeuw.

Soo deur? soo haelje de pocken dan.
Wat, God seghen de Liefsten, is de Kar allien aen jou gat gebongen?[aant. 932]
Daer benne mier Advocaten, rechtevoort bender wel soo veel Jongen,[933]
Die oock wel weten waer Oost leyt; hoe wilje soo grof gaen?[aant. 934]
Neen vrient, Spieringh doet de Kabbeliau wel of slaen.[aant. 935]
Je binter allien niet, verstaje dat wel vaer?
Om de waerheyt te segghen, ick acht dat de een soo veul weet as de aer.
'tIs maer die vant krackelen den meesten hoop het,[938]
En vant warrighe volck den meesten loop het,[939]

932 is de Kar allien aen jou gat gebongen?: Denk je dat jij 't alleen kunt?
933 rechtevoort: momenteel.
934 waer Oost leyt: waar Abraham de mosterd haalt; hoe wil je soo grof gaen?: Waarom doe je zo ongemanierd?
935 Als er goedkopere waar is, hebben we jou niet nodig.
938 den meesten hoop: de meeste klanten.
939 warrighe: twistzieke.

Dat is dan de beste man, en wat verstaender de Luy of?[940]
Wat ick hebber, ick had daer by dat na qualijck ghesproocken,
Waer ick soo niet ien lutgien aen hem verbongen,[942]
Hy soumen hier soo niet laten staen as ien Jonghen.
Ick souje gaen draeyen terstont na Miester Joost,[944]
Dats alsulcken goen man, die de bedruckten altijt troost,
En gheefter ten minsten goe moet voor haer ghelt.
Maer me dunckt ick heb de Klock daer al thien ghetelt.
'kMach de Vent nu voort wachten, en hooren wat raet hy me gheeft.
Maer al lijckewel ick heb dus langh al me eleeft,[949]
En ick heb van me dommelijcke daghen de Rol noch niet ghesien.[950]
Ofmer wel gaen moet? ja denck ick, wat kennese meer as me verbien?
En mach icker in, soo sal ick hem daer, totdat hy gedaen heeft, wachten.[952]
Dit is de deur, ist niet? jaet, sou ick wel achten.[953]
'k Selder by gord in treen, hou daer dan dat is ghodwouts,[954]
Se sellen dencken, wat Boer komt daer, mit ien eynt Houts.
Se sellen om me lachen, maer wats dat? de Boeren dragen toch altijt ien kruys,[956]
'kSegh, isser niemant in? gendach, gendach allegaer, gendach int Huys.

P A U S E

940 (Corrupte regel? Of is er een regel weg?)
942 een lutgien: een beetje.
944 gaen drayen: aanlopen bij.
949 al lijckewel: echter.
950 van me dommelijcke daghen: van mijn hele leven; de Rol: het gerechtshof.
952 gedaen hebben: klaar zijn.
953 jaet: ja zeker.
954 by gord: bij God; hou daer: vooruit; ghodwouts: voor de drommel.
956 wats dat?: wat geeft 't?; de Boeren dragen toch altijt een kruys: de boeren moeten 't toch altijd lijden.

De eerste uytkomst, vant vierde deel, is

Teeuwis, en Meester Bartelt

Teeuwis comt, en seyt aldus:

Is dat de Rol? 'tmach de Nicker met sijn Moer![958]
God seghen ons, wat hebben de kakelaers daer al remoer.
Is dat ien Huys daermen ter neer leyt de luy haer verscheel?[960]
Overschouwer, me dunckt daer begint eerst het krackeel.[961]
Benedistus, ick sou dat in me hooft niet mogen verdraghen.[962]
Tis daer maer, Jae, neen: ick segt, ic ontkent, 'k heb me leve daghen
Sulcken ghetier, tis wonder hoe dat het de Heere lyen.
Ken ick het verby, ick sal dat volck wel myen,[965]
En die allijckwel een goedt Avocaet vint, dats een geluckich man,[966]
Maer dieder geen van doen en het, isser noch veel beter an.[967]
Gants krachten, hoe gaettet daer hoogh en laegh.[968]
Tis niet vreemt, al schiender veel dootslaghen inden Haegh,[969]
Daer loopter so veel met het rapier op sy, die vinnen altijt haer luy,
En die met de swarte Tabbaerden die hebben noch al een quaer buy,[971]
Se spreecken balcken aen sticken, en dat alsoo droogh,[aant.][972]
Ic docht altemet, daerme raeckter een met de pisser om hoogh,[aant.][973]
Soo asse daer tegen mekaer legghen en hassebassen.[974]
Die mijn soo toesprack, daer zou voorseecker een opsteecker op passen.[975]
Daerom was ic van M. Bartels wegen altemet alliens bangh,
Want die me half so veel toeseyde, creegh voorseker een jaepgen in sijn wang,
Of een snee over sijn neus, en dat al eer as hy't wel meende,

958 de Rol: het gerechtshof; de Nicker: de duivel.
960 daer men ter neer leyt de luy haer verscheel: waar men de conflicten van de mensen bijlegt.
961 Overschouwer: (over schouder) juist andersom.
962 Benedistus: allemachtig!; mogen: kunnen.
965 Ken ick het verby: als ik er langs kan.
966 allijckwel: evenwel, toch.
967 van doen: nodig.
968 Gants krachten: Gods krachten! (basterdvloek).
969 al schiender: al gebeuren er.
971 quaer: kwader, slechter.
972 alsoo droogh: zonder erbij te drinken? Of: hard?
973 met de pisser om hoogh: op zijn rug, dood.
974 legghen en hassebassen: vgl. populair: liggen te schelden.
975 een opsteecker op passen: een mes bij horen.

Datjet verstaet goe luy, so mercken de boeren tot ongsent de Eende.[aant. 979]
Ick segh niet meer, se benne daer wel stijf inde beck,[980]
Hebbense(r) half soo veel harts nae, soo hebbense gheen hart ghebreck,[981]
Gingh ick daer een dach vijf of ses an mekaer, of een weeckgien,
Ick sou dat wel me leeren klaren uyt een eeckgien.[aant. 983]
Want tisser met segghen te doen, en dat acht ick niet ien vijgh,[aant. 984]
Wangt alsme yemant wat seyt, heb ic het hart niet dat ic swijgh,
En daer by heb ic ien paer vuysten, die hangeme soo verhijt los,[986]
Om een haer flensten icker wel voor een de kop, dat hy vil as een boer-os.[987]
En daer me schat ick, had ick het recht dan ommers gewonnen.
En met huer, ast ghedaen lijckt, wordt het eerst op sijn best begonnen,[989]
En dan blijftet ten lesten noch wel hanghen aen een spijcker.[aant.]
De Pleyter mach rijc worden, maer de Advocaet veel rijcker,
Wangt tis niet dan van gelt, gelt, daerse van droomen.
Soo knap as de luy om te crackeelen byer comen,[993]
Vernemense of her beurs vol is van ghelt,[994]
En sooder dan wat sit, en de vueghel wel is ghestelt,[995]
So ist geeft gelt hier voor, geeft gelt daer voor, want de saec gelt jou,
Tis geeft my dat, tis coopt hem dat, tis schinckt dat me vrou.
Se hebben in beleeftheyt sulcken aertgien vande grauwe munichen,[998]
En in banquetten volgense niet luttick onse geestelijcke knunnicken,[999]
Een heele dach wetense de vrye smeer,
Hier makense een crakeeltgen, en daer leggense een crackeeltgen ter neer,[1001]
En 'tcomt al op de crackeelder an, want dat volc haer altijt vry telt.[1002]
Daerom behoeft de pleyter wel een paertgien Schijtgelt,[aant. 1003]
En dat en heb ic niet, daarom wil ic het Hof vlien,

979 so mercken de boeren tot ongsent de Eende: zo zou hij een getekende neus krijgen als bij ons de eenden.
980 se benne wel stijf inde beck z:e schelden flink.
981 Als ze 't maar half menen, dan hebben geen hart te weinig.
983 uyt een eeckgien: uitstekend.
984 niet ien vijgh: geen zier.
986 verhijt: verdraaid.
987 Om een haer: voor een kleinigheid; flensten: sloeg.
989 eerst op sijn best: pas goed.
993 Soo knap: zodra.
994 Vernemense: informeren ze.
995 de veugel wel is ghestelt: de kerel er warmpjes bij zit.
998 beleeftheyt: ervaring; sulcken aertgien vande grauwe munichen: de wijze van doen van de bedelmonniken.
999 banquetten: eten; niet luttick: niet weinig (dus: veel).
1001 ter neer: bij.
1002 vry telt: niets betaalt.
1003 een paertgien Schijtgeld: een ‘ezeltjestrek-je’, een onbeperkte bron van inkomsten.

Ten minsten soo veer as ic een wit paerdt can off sien,[1005]
Want de crackeelen groeyender as in een potters cleet de luysen nesten.

M. Bartelt comt uyt, gaende by hem selven speculeren en tellende op sijn vingeren, den Boer hem siende seyt voort:

Ke daer M. Bartelt, ke daer, hy het het hooft vol muyse nesten,[1007]
Al recht vijf vingeren an een hangt, dats even gepast.[1008]

M. Bartelt.

Imposui contrario meo silentium, 'k heb me Casus vast.[1009]
Conticuere omnes, se sweghen al, al segh ic, al die daer waren,[1010]
En de Presedent sach me an met een bedaeren,[1011]
En dat nerghens aers om as om dat groot verlangen
Dat hy het om me weer te hooren pleyten, so is me tong gehangen,[1013]
Niet een woortgen stuyt ick, niet een reden gaeter verlooren.[1014]
Hic Cicero est, hier is een Cicero herboren,[1015]
Want Cicero heeft soo veel connen doen met sijne kallen,[1016]
Dat *Caesar* opgetrocken tot hooren sijn boec uyt sijn hant liet vallen.[1017]
Soo ic ooc maecke door mijn eloquentie cloeck,[1018]
Dat de toehoorders blyven sitten gapen, as een boer na een boecwey coeck[aant.]
En neffens sulcken gracy, behoort het hooft van een goet Advocaet
Een register te wesen, daer 'tgantse *Juris* in geschreven staet,[1021]
Gelijc as deze Cop, want niemand reyt of ic weet waerom.[1022]
Pandecta, codex is in me besturven, ende *Leges duodecim tabularum*[1023]
Berusten maer by my alleen, *et sunt magni momenti*,[aant.][1024]
Al segghense datse van cleene waert zijn, *hoc sunt visemetenti*,[aant.][1025]

1005 Ten minsten: minstens; as ic een wit paerdt can off sien: zo ver als ik een wit paard met de ogen kan volgen.
1007 Ke daer: hé.
1008 Al recht: precies; dats even gepast: dat klopt precies.
1009 Imposui contrario meo silentium: ik heb mijn opponent tot zwijgen gebracht; 'k heb me Casus vast: ik heb het pleit gewonnen.
1010 Conticuere omnes: allen zwegen (Vergilius, Aen. II, 1).
1011 met een bedaeren: ernstig
1013 so is me tong gehangen: zo kan ik praten, vgl. fra. avoir la langue bien pendue.
1014 stuyt: haper.
1015 Hic Cicero est: dit is Cicero.
1016 kallen: praten.
1017 opgetrocken tot hooren: vervoerd tot luisteren.
1018 door mijn eloquentie cloeck: door mijn schitterende welsprekendheid.
1021 Juris: het Corpis Juris.
1022 reyt: procedeert.
1023 Pandecta, codex, leges duodecim tabularum: de pandecten, het wetboek van Justinianus, de wetten der twaalf tafelen.
1024 et sunt magni momenti: en zijn van veel gewicht.
1025 hoc sunt visemetenti: dat zijn maar beuzelpraatjes (du. fisimatenten, mnl. viepetent).

Dat seggen Esels Coppen, die spijt dat ic sulcx by de handt nem,
Sed scientia non habet inimicum nisi ignorantem.[aant. 1027]
Dat is de manier soo, en 'tsel de manier wel blyven.
Al heur roepen is, laet sien wat Barteldus en Baldus vande saec schryven,
En wat maect dat volc ons aers as een warles?[1030]
Daerom, *Ipse ego sum* in mijn saecken *Legum interpres*,[aant. 1031]
Dat sal noch eerst blijcken, dan de tijdt wilt noch niet lyen.
Habeo ingenium hereticum, uyt mijn come noch Ketteryen,[1033]
En sulcke obollighe uytlegginghe van de wetten,[1034]
Daer de hondert duysentse Professor niet eens zou op letten.
Faber wil noch wat segghen, dan tis noch maer een vuyl broecgien,[aant. 1036]
Want int Juris loopt noch wel hondert mael meer schuylhoeckjen,
Dan se zijn my niet verburghen, of 'tgaet me buyten me vermoen.[1038]
En daerom ist ooc dat ic soo veel meer as andere heb te doen,
Jae meer as ic waer can nemen, maer datsme geen lust,[1040]
Want liet ic me na 'tvolcx sin gebruycken, nach noch dach had ic rust,
Hier van een Joncker, daer van een Coopman, ginder van een boer,
Die den heelen dach t'onsent 'thuys loopen vande vloer,[1043]
Alst blijct, hier staet Teeuwis alree en neemtme waer.[1044]

Teeuw.
Gendach Heerschap, Gendach Heer Advocaet.

M. Bartelt.
Teeuwis, ben je daer? wel wat is nou u segghen? laet hooren nu mach me't beuren,
Flus quamje me daer in me fantasyen steuren,[1047]
Want as ic te Hoof gae, so heb ic geen tijt, dat ic met yemant spreec.

Teeuwis.
Me docht dat dat flus noch wel moytgens bleec.
Je grauwde, je snaude, je beet om na je staert,[1050]
Je waert soo nors, ten scheen je niet te pyne waert,
En de saeck daerom dat ick by je coom, datje dat mient,[1052]
Hangt macht an, daer werdt lichtelijc een nieuwe hoedt an verdient,[1053]

1027 Sed scientia non habet inimicum nisi ignorantem: maar de wetenschap heeft geen vijand dan de onwetende.
1030 as een warles: als gekibbel.
1031 Ipse ego sum Legum interpres: daarom ben ik zelf de uitlegger der wetten.
1033 Habeo ingenium hereticum: ik heb de geest van een ketter.
1034 obollighe: geestige, originele.
1036 een vuyl broecgien: een broekje, een beginneling.
1038 Dan: maar.
1040 waer nemen: behartigen; maer dats me geen lust: maar daar heb ik geen plezier in.
1043 'thuys loopen vande vloer: de deur platlopen.
1044 neemtme waer: kijkt naar me uit.
1047 Flus: daar straks.
1050 je beet om na je staert: je deed als een nijdige hond.
1052 datje dat mient: let daarop!
1053 Hangt macht an: daar zit veel aan vast.

En daerom com ick by je, wangt ick hebje van doen.
Ic zouje aers niet comen soecken.

M. Bart.
Dat ken ick wel vermoen.
Nou wel aen wat isser? wat hebje me te klaghen?

Teeuw.
Maer ick bin daer onnosel geraeckt om me paerden en om me waegen.[1057]

M. Bartelt.
Hoe om je paerden en waghen, wel wat praet is dat?
Hebje dan geholdt teghens de kueren vande stadt?[1059]

Teeuw.
Een vijch, met de diefleyers accordeertmen wel van sulcken leur.[aant. 1060]

M. Bartelt.
Jae of jy ien kindt doot gereen had, sou dat dan alsoo deur?[1061]

Teeuw.
Jae een kindt doodt ghereen segh icker tuegen, nou ick mach swijghen.[aant. 1062]

M. Bartelt.
Neen, je most seggen, sou je goe raet van me kryghen.
Daerom begeer je me hulp, openbaert me watter is.

Teeuw.
Wat noot wast, mocht ick je vertrouwen, maer ick gis,[1065]
Dat jy 't stracx voor wat nieus sout gaen vertellen.

M. Bartelt.
Hebje se dan verspuelt, of hebje sitten vellen[aant. 1067]
Een achtdagen over een boech, daerse blyven staen voor 'tgelach?[1068]

Teeuw.
Geckje mit me? dat sou ick je wel seggen. Neen seecker, ick mach
Een vaentie drincken, maer 'tnachje knoop icker niet an.[1070]

M. Bartelt.
Hebjese so niet verbuert, niet verspuelt, niet verdroncken, wat ist dan?
Hebjese in een Hoerhuys ghelaten? ye bent toch goet snoeps.[1072]

Teeuw.

1057 onnosel: buiten mijn schuld; geraeckt om: kwijtgeraakt.
1059 geholdt teghens: de snelheidsbepalingen overschreden.
1060 Een vijch: onzin!; sulcken leur: zo'n kleinigheid.
1061 sou dat dan alsoo deur?: moet dat dan zonder meer voorbijgegaan worden?
1062 Ja, laten we het zo maar noemen. (Bij het woord 'kind' denkt Teeuwis aan zijn escapade met de Juffrouw.)
1065 Wat noot wast; wat zou het geven; mocht: kon.
1067 vellen: brassen, hoereren.
1068 over een boech: achtereen.
1070 een vaentie bier: een grote portie bier.
1072 ye bent toch goet snoeps: je houdt toch ook werkelijk van een uitstapje.

Sus sus by get je bent te byster luyt roeps.
Neen ic in gheen hoerhuys, neen ic seecker, deghelijcke deegh.[1074]
Maer evenwel je praet soo bijster veer niet uyt de weegh,[1075]
Toch in gheen perdiel, en is de vrou een hoer, soo isse een hoer met eeren.[aant.][1076]
'Ken durfje niet meer segghen.

M. Bart.
Wel wat is dan je begeeren?

1074 je bent te byster luyt roeps: je schreeuwt me wat al te hard.
1075 je praet soo bijster veer niet uyt de weegh: je bent er niet zo ver van af (je bent 'warm').
1076 perdiel: bordeel.

Teeuw.
Maer goet raet, en die is duyr, wat duyvel heb ick ghemaect.

M.B.
Hebjer dan by gheslapen?

Teeuw.
Neen, ick hebber by ghewaect.

M. Bartelt.
Wel Teeuwis ye hebt t'huys een cloeck eyghen wijf.
Dat is seecker te grof: verneemt den officier dit u bedrijf,[1081]
Je raeckter verseecker met de helft van ye goedt niet off.
Wel Teeuwis!

Teeuw.
Jae wel Bartelt, is dat dan soo grof?

M. Bartelt.
Voorseecker dat, wangt *Jus Canonicum* gaeter fel me duer.[aant.][1084]

Teeuw.
Ic en weet van die brabbelerye niet, noch van you gheluer,[1085]
Ick com nier maer, om datie me goet raet zoudt gheven.

M. Bartelt.
Goe raet is, datie u mongt toe houdt, en betert u leven,
En datiet u daghen niet denckt, en noch veel minder doet.

Teeuw.
Moye praet, een mens is, vaer, van vleys en van bloedt:
Dat weet ie ooc wel, al hou je je soo slecht.[1090]

M. Bartelt.
Teeuwis, Teeuwis, je blijft noch al de ouwe knecht:[1091]
Selje je dan niet eens beteren, loopje staegh met de Clap?[1092]

Teeuw.
Ic beterme as yei: as suer scharbier op den tap.[1093]
Maer allijckewel wat raeje, je moet practiseren.[1094]

M. Bartelt.
'k Selder nae soecken, dan'k sal niet vinden dat u sal profiteren
Want de wetten spreeckender allegaer teughen.

1081 officier: schout.
1084 Jus Canonicum: het kanonieke recht, het R.K. kerkelijk recht; gaeter fel me duer: behandelt 't erg streng.
1085 gheluer: onzin.
1090 slecht: onnozel.
1091 je blijft noch al de ouwe knecht: je blijft toch maar steeds de oude!
1092 loopje staegh met de Clap: zoek je bij een ander, wat je thuis niet krijgt?
1093 as suer scharbier op den tap: van kwaad tot erger.
1094 allijckewel: toch.

Teeuwis.
Soo segh ick, dat de Wetten niet een olyecoeck en deughen,
Dan ick gis, datje 'tnauste niet weet, wat in je boecken al staet.

M. Bartelt.
Treckje me wetenschap in twijffel, soo maeckie me quaet.
Wat ghy babock, Ick wilie den Officier wel iens op sennen,[1100]
En ghetuyghen van u daedt.

Teeuw.
Jae maer ick sout ontkennen,
En hy zou mijn alsoo wel ghelooven as iou.

M. Bartelt.
Nou wel an, houdt ie mongt: maer Teeuwis dese vrou,
Ist een vrye persoon, of hetse oock een man, soo ie gist?

Teeuwis.
Se hadder altijdt veur een half uyr noch ien, asse niet beter wist.

M. Bartelt.
By go, houdt dan ie mongt, ick raedtie as een vriendt.

Teeuwis.
Jae wel, me dunct, datie raedt me evenwel niet en dient,
Maer allijckewel, nou slaetje boeckien op, en siet watter staet.[1108]

M. Bartelt.
Voor jou weet ick wel isser niet dan alle quaet,

1100 babock: lomperd; op sennen: toe sturen.
1108 allijckewel: evenwel, toch.

Maer omje in alles te voldoen, soo wil icker eens nae lesen.
Nou bock, je most me lessenaer soo langh wesen,[1111]
Tot dat ick het veyn, ick salder nae soecken.

Teeuwis bockt voor over en luent op sijn stock, M. Bartelt leyt een groot boeck op sijn neck, Teeuwis seyt als volght:
Soeckje seecker? ic docht dat je al de Latijnse boecken
Heel en dal van buyten kont.[1114]

M. Bartelt.
Nou wel aen dan, staeje vast?
Jen hoort aers niet te doen Teeuwis, soo wel as dit werck u past,
Je hebt sulcken moyen breen rugh, men zouwer wel op leggen slapen.[aant.]

Teeuwis.
Datje noch seyde, inde slachtijdt pensen op te schrapen.
Se is moy rondt oock, hebje de uwe wel esien?
Hoe vaerje, kenje wat veynen?

M. Bart.
Jae ick hebber al ien.
En siet daer vat ick de tweede iuyst op sijn hooft.

Teeuwis.
Wel! wel! dat is ongdieft, Godt zy ghelooft,[1121]
Laet hooren M. Bartelt, wat goets compter uyt?

M. Bartelt.
Niet aers dan dat de Wetten u verclaren voor een guyt,
En datje waert bent (tot exempel van een aer) ghestraft.

Teeuwis.
Daer is voor mij (hoor ick wel) al sobertgiens geschaft.[1125]

M. Bartelt.
Als doet: en Teeuwis, *t jus canonicum* maeckt het al veel quaer.[aant.]

Teeuwis.
Hoe liegt dien dief, sey Harmen teughen sijn Vaer:[aant.]
By get M. Bartelt, me dunct ye verstaeye de saeck niet wel:
Hoe kent quaer als doodt?

M. Bart.
En inde Hel.
Bock noch wat, moghelijck vijnd icker noch wel ientgen toe.

Teeuwis.
Nou wel an, haestje wat, ick bin dit bocken al moe.
By get, watten ficxen Duyvel, hoe soect hy by stoelen by bancken.[aant.][1132]
Ist al de pyne waert, dat ick hem hier voor zou bedancken?

1111 bock: buk!
1114 Heel en dal: helemaal.
1121 ongdieft: geweldig.
1125 Ik kom er daarin - dat hoor ik wel - maar bekaaid af.
1132 watten ficxen Duyvel: wat een handige snaak.

Onse Keesien ken 't ooc wel lesen, had ic sijn boecken maer wat te lien,
Hy zoume ooc haest sulcken Advocaet verstrecken met daer wat in te sien[1135]
Maer hey! hoe vaer je met mecaer? hoe langh sal ic dus staen?[1136]

M. Bartelt.
Nou nou, wacht noch een ooghenblick, terstont ist ghedaen.
Maer de Vrou, die u paerden het, sal ic oock wel dienen te kennen
Om seeckere redenen.

1135 met daer wat in te sien: met slechts wat daarin te kijken.
1136 hoe vaer je met mecaer: hoe lukt 't alles bij elkaar?

Of om deselfde Borstel (Heerschap) om te brouwen,[1140]
En as 't nest volgebroet was, mijn voor de schuldige man te houwen.[1141]

Teeuw.
Ja om ons alle bey mit jou spytighe tong te schennen,

M. Bartelt.
Neen seecker, 'tselje hiel dienstich wesen in je saeck.

Teeuw.
Wel as icse al noemde, soo wast al ien raeck[1144]
Of je se kenne sout, maer al lijckewel dienjet te weten,[1145]
'k Wilje wel seggen, maer duympgen op. 'kHeb huyden ochtent ontbeten[aant. 1146]
Tot me Joncker van Grevelinckhuysen, dat me wel rout,
Verstaje wel, ick breng haer alle Jaers een Wagen met Hout,
Datse teghen de Winter te droghen legghen op Solder,
En verstaje, ick creech daer alsulcken kittelingh in me Kolder,[1150]
Dat ick me niet bergen con, je verstaet wel wat me deerde,
En 'tschijnt wel dat het vroumensch daer 'tselfde begeerde.
Wat wil ickje seggen, se het me Peerden en me Waghen verdient.

M. Bartelt.
Ick schric dat ic het hoor, 'k denc niet datje de Juffrou mient.[1154]

Teeuw.
Ic doe seker.

M. Bart.
Doeje noch seker?[1155]

Teeuw.
Ja ic, sowaer as ic leef.

M. Bartelt.
Jou Rabaut, dat is me Nicht.[1156]

Teeuw.
Geluc dan, so binje dan me Neef.
Daer bin ick blijdt om seecker, soo veel te beter seljet swyghen.

M. Bartelt.
Nou ick de draet heb, sel ick het Klouwen wel cryghen,[aant. 1158]
Had icker tuygh by Voghel, 'twas mijn duysent Guldens waert.[1159]

1140 Of om op dezelfde manier als ik te werk te gaan.
1141 volgebroet! bezwangerd.
1144 raeck: toevallig.
1145 Of: als; lijckewel: toch.
1146 duympgen op: mondje toe.
1150 Kolder: lijf.
1154 mient: bedoelt.
1155 noch: toch, bovendien.
1156 Rabaut: schurk (ofra. ribaud).
1158 Nu ik een begin heb, kom ik ook wel achter de rest.
1159 tuygh: getuige; Voghel: mannetje.

Teeuw.

En noujese niet en hebt, hebje ien gladden Ael by de staert.
Ke hy toch, o lieve knecht, hoe sweet jy?[1161]
Weetje aers gien raet te gheven, soo brenght dan vry
Al je Boecken te coop, en laetje voorts broets broen,[1163]
'k Weet je ruyltse an suyckerde erreten, in ien Apteeckers Winckel,[1164]
Daer sullense om Peperhuysgens of te maken noch wat goet doen,[1165]
En comje opt lant, in ien half uer wordje ien volcomen Kinckel.

M. Bartelt.

Jou guyt, ick selje ien duerwaerder senden, en dat eer niet langh.

Teeuw.

Ke daer maet, soo crijght hy wel te pas ien snee in sen Wang.

1161 ke: hé!
1163 broets broen: het hoofd op hol brengen
1164 'k Weet: ik raad je aan dat.
1165 Peperhuysgens: papieren zakjes.

De tvveede uytkomst vant vierde deel, is

Bely, Juffrou, en de twee Bedelaers

Bely alleen seyt:

Waer mach de paerde tuysser blyven? 'k heb hem noch niet vernomen,[1169]
En 'tis op het tipje dat me Joncker van de Jacht sel comen,[1170]
En deuse Paerden dienen we wel ierst quijt te wesen.
Sou Jan Soetelaer (denck ick) wel voor mijn verwyten vresen,
Om dat hy hem van mijn soo leelijck liet bedrieghen?

Twee Bedelaers comen uyt, Bely die siende, seyf voort:

Maer siet toch, wat comen hier toch voor twie bare vogels vlieghen?[1174]
Dits de rechte slach, ien eerlijck bedelerijtjen,[aant.]
Kijck toch, ien mannetgen mit ien Wijfgen, ien sijtjen mit ien hijtjen,
De Kleederen gheschort, de middel ghegort, en'thooft bebongen,[aant.][1177]
En elck ien krijt Korf op de rugh, vol kale Jonghen.[aant.][1178]
Wel wat moghen dit toch wesen voor ghesellen?
't Schynen wel Luycker Walen, die nou loopen kokerellen,[aant.][1180]
Die hier met ien Krijdt Ben comen int Landt,[1181]
En blyven ons voort al haer leven aen de handt.[1182]
Ten is niet wonder, want se sien hier het volcks groot erbarmen,
Over de behoeftighen, en by namen over de vreemde Armen.[aant.][1184]
De miltheyt oock van de Huyssitten, en groote giften van de Gemeent[1185]
Lockt het Landt vol van dit volck, en grift in haer ghebeent[1186]
De luyheyt, oorsaeck van haer grootste ghebreck.
Dan wat leyter mijn aen, ben ick oock gheck?[1188]
Dan wat roertet mijn wien en waer of datset gheven, aster slechts is,[1189]
En dat het der is, is ondieft, want ick bent ongheluc ooc niet mis.[1190]

1169 paerde tuysser: paardekoper.
1170 op het tipje: op het nippertje.
1174 bare: kale.
1177 'thooft gebongen: een doek om het hoofd als een zieke.
1178 krijt Korf: een mand met krijt voor de verkoop.
1180 kokerellen: te galmen.
1181 Krijdt Ben: bedelkorf.
1182 voort: verder; aen de handt: tot last.
1184 vreemde Armen: armlastigen uit vreemde streken.
1185 Huyssitten: diakonie-armen.
1186 grift in haer ghebeent; prent diep bij hen in.
1188 wat leyter mijn aen: wat raakt 't mij? ben ick oock gheck: ik zal gek zijn!
1189 roertet: raakt.
1190 ondieft: prachtig; ick bent ongheluck oock niet mis: ik sta ook bloot aan de misère.

Lichtelijc coom ick te hylicken an den eenen bloet of den aer,
En dan sout al goet singen wesen, Huyssitten vaer, hier comt noch ien paer.aant.

Juffrou comt uyt, Bely haer siende seyt voort als volcht:
Wel wat of me Vrou hebben wil, dat se coomt soo as de Bruyt prijcken?aant.

Juffrou.
Daer en comt (sie ick wel) niemant van uytkijcken.aant. 1194
1195 Souwer dat Meysgen wel gheweest hebben? wat ick denck jase.1195
Hetser bootschap ooc qualijc ghedaen, byget ic slase,1196
Datse voor mijn voeten blijft legghen, die vuyle pry.1197

Bely.
'tIs best dat ick men hier wat ga houwen an d'een zy,1198
Om te hooren hoe datse al ghenoecht, die goe Vrou.1199
1200 Sus, sus.

Juffrou.
Ja wel, me Hart barsten wil van rou,1200
Soo deze Vent niet comt en coopt die Paerden,
Was hy hier maer, ick gafse hem half beneden de waerden,
Soo ben icker mee verleghen, want het wort schier doncker,
Soo dat ick aers niet vrees, as dat me Joncker1204
1205 Haest thuys sel comen, en vindense hier noch op stal.1205
Soo heb ick dan van dese moye buyt niemendal,
En dat sel altemael by onse Bely schult toe komen,1207
En is dat soo Bely, hoe wilje dan van den Droes dromen!1208
'k Hebber wel eer ghesmeten, maer ick souwer nou wel aers slaen.1209

Bely.
1210 Rechtevoort soumen wel ien Ey in me Vrous neers braen,aant. 1210
Soo bangh isse in haer gadt, en se het oock wel reen,1211
Wangt 'tselfde dat sy vreest, dat leyt mijn ooc op de leen,1212
Want mist haer anslach, 'twas niet wonder dat mense doort hiele Lant hoorden.
Maer eerse de schult op mijn leyt, wil ic me gaen verantwoorden,
1215 Ten comt seecker by my niet toe dat de Crijgh soo langh duert.1215

1194 van uytkijcken: al kijk ik uit.
1195 ja se: van wel.
1196 byget: bij God.
1197 pry: slet.
1198 an d'een zy: afzijdig, aan de kant.
1199 ghenoecht: gemutst is.
1200 rou: spijt.
1204 aers niet: niet anders.
1205 haest: spoedig.
1207 by onse Bely schult: door de schuld van onze Bely; toe komen: gebeuren.
1208 hoe wilje dan van den Droes dromen: hoe zul je er dan van langs krijgen!
1209 wel aers: heel wat erger.
1210 Rechtevoort: nu; soumen wel ien Ey in me Vrous neers braen: zit ze vreselijk in de piepzak.
1211 in haer gadt: door en door.
1212 dat leyt mijn ooc op de leen: dat staat mij ook te wachten.
1215 comt.... toe: gebeurt; de Crijgh: zinspeling op het binnenhalen van de buit.

Juffrou.
Wel Beely, loopje hier larryen by de buert,[1216]
En vergeetje je bootschap? wat gedt seghen ons gaet toch voort.[1217]

Bely.
O lieve Vrou, 'kheb al je dachten al ghehoort.
Seecker Vrou, datje dat mient, dat ie in mijn achteloosheyt quelt,[1219]
Je hebt onghelijck, want ick heb de bootschap al bestelt,[1220]
En 'tis rechtevoort wel ien half uer gheleen.[1221]
'kVolgie terstont, seyde hy, gaje maer voor heen,
'k Selder noch alsoo haest wesen als jy, die rechte Schavuyt.

Juffrou.
En al lijckewel en comt hy noch niet, wat of dit dan beduyt,[1224]
Of hy wel mienen sou, denck ick, datmen met hem geckt?

Bely.
Wat ien struyf, comt strack, seyd ick, hier, mit de Beurs wel gespeckt,[1226]
En ick seyd hem noch wat int oor, soo dat hy en sal wis
Niet achter blyven, ten sy hy altemael mal is.
Dus weest gherust Vrou, noch maecktje daerom niet bedroeft.

Juffrou.
Wat noot ist, heb ick het lock, dat me Joncker noch wat vertoeft,[1230]
En dat die flus niet en comt op het slach.[1231]

Bely.
Gien sorgh, die sit nu al erghens in ien droncken ghelach,
Die selje te nacht by doncker mit het volle Schip comen stooten an,[1233]
Of soo hy 'techter laet, en dat het niet vlooten can,[1234]
Sel hyt wel erghens strijcken onder weech.[1235]

Juffrou.
Dat ick al lijckewel de tijngh soo ien reys creegh,[1236]
Dat hy erghens ghesnevelt was in ien drooghe sloot,[1237]
Arme bloet, 'ksoume noch al wat bedroeven in sijn doot.

Bely.

1216 larryen: kletsen.
1217 gedt seghen ons: God zegen ons!; gaet toch voort; schiet toch op!
1219 dat ie in mijn achteloosheyt quelt: dat je door mijn achteloosheid schade lijdt.
1220 bestelt: afgegeven.
1221 rechtevoort: momenteel.
1224 lijckewel: toch.
1226 struyf: onzin!
1230 lock: geluk.
1231 flus: straks; op het slach: op 't verkeerde moment.
1233 mit het volle Schip comen stooten an: dronken thuiskomen.
1234 vlooten: varen, vlotten, opschieten.
1235 strijcken: aangaan.
1236 lijckewel: toch; de tijngh: tijding.
1237 ghesnevelt: omgekomen.

Hadje dat lock, soo waer jyer mit ien of verlost.[1239]
Waer je hem seecker soo quijt uyt de kost,
O Vrou, soo behoefden je niet ien kruym te schromen.[1241]

***Juffrou*.**
'tIs oock waer, 'k legh hem my noch al voor ien aer thuys te comen,[1242]

1239 lock: geluk.
1241 niet ien kruym te schromen: helemaal niet te vrezen.
1242 'k legh hem my noch al voor ien aer thuys te somen: ik zie hem er voor aan nog eerder dan een ander thuis te komen.

Hy draecht al te goen sorgh voor sijn jonghe leven.
Ken wensten aers niet, as datse nou soo langh achter bleven,[1244]
Tot dat ick dese Paerden van stal maer quijt waer.
Dat me dese anslach misluckte, 'ksegh dattet de grootste spijt waer,[1246]
Diemen van sen leven sou moghen schien, en oock groote schandt.[1247]

Bely.
Had Soetelaer de Paerden slechts, en jy 'tghelt in u hant.
Wil icker liever noch iens gaen stappen heen?

Juffrou.
Ken weet niet.

Bely.
Wel wat sagje, seghje jae of neen?
'kSel hem wel mee brenghen, dien besuckten bloet.[1251]

Juffrou.
Wel ja gaet heen, maer slaet dat in, misschien of je'm ontmoet,
En laet hy toch mee gaen, 'kselje op me Camer sitten verbeyen.

Juffrou gaet binnen, en Bely blijft buyten, ende seyt:
Ist dat dese anslach mist, hoe wil me Vrou schreyven,
En ast soo locken wil, wat isser teghens te doen?[1255]
Nou wel an, ick mach me al lijckewel wat spoen,[1256]
En besien dat ick mijn dinghen wel beschick, want 'tis tijdt,
En soot wel lockt, ist oock mijn eyghen profijt.[1258]

Twee bedelaers komen uyt, Bely dees siende, seyt voort:
Kijck hier staen dese twee Bedelaers noch, wat ofse sellen anrechten,[aant.][1259]
Wel wat ofse voor hebben, 't lijct of 't Wijf wou tegen de man vechten.
Neense seecker, wat hebben dees twee Liefjens vuer?

D'een Bedelaer
Knap, knap, al onse beste nae ginder, daer stater een voor duer.[1262]
Vryster, wistewe datwe wat souwen crygen,
Soo souwe we iens singhen, maer aers willewe swyghen,
En soecken are luy, die onse sangh behaecht.[1265]

Bely.
Wel singht op vry, wel waer nae of je dat vraecht?[1266]
Klinckt het me wel in me ooren, soo hoor ickje uyt.
En soot me niet wel gaet, aoo danck ickje of met ien duyt.

1244 achter bleven: weg bleven.
1246 Dat: als.
1247 schien: geschieden.
1251 dien besuckten bloet: die vervloekte hals
1255 ast soo locken wil: als 't zo gebeuren zal.
1256 lijckewel: toch.
1258 lockt: gelukt.
1259 anrechten: uitvoeren.
1262 knap, knap: vlug wat; al onse beste: zo gauw mogelijk.
1265 are: andere
1266 wel waer nae: wel waarom.

D'andere Bedelaer
Wat voor ien Lietje hoorje liefsts, van jou of van je Vryer?

Bely.
Vraechje dat? van me lief, soo word ick vrolycker en veel blyer:
Wangt dat is al 'tloc dat ick noch verwacht.[1271]
Moghelijck of ic noch door hem word gheacht,[1272]
Maer soo langh as ick allien blijf, word ic niet meer mans.[1273]
Van ien Vryer verwacht ic noch ien onversien cans.

De Bedelaers beginnen te singhen, int bywesen van Bely
De Vastelavont cryghen wy, help houwen, help knoopen,[aant.][1275]
Sta nu ghy jonge Knaepjes by, en Maegdekens met hopen,
Besetse met ghelijcker handt,[1277]
En laetse niet dra gaen van hier, maer slaet te vier[aant.]
De Pan an elcken kandt.

Backt Wafels en Pankoecken vet, ooc Yser Koecken mede,
Diemen opt lest op Tafel sedt, mit ander leckerhede,
Dees tijdt en comt maer iens int Jaer,
Daerom ghebruyckt, terwijl ghy meucht, u Jonge Jeugt,
En hout u by me kaer.[1284]

Eer u d'anstaende tijt wangunt, die geen geneucht mach lyen,[1285]
Belegt de knoop indien ghy kunt of soo 'tniet wil gedyen,[1286]
Soo denckt: ic bint ooc niet alleen
Diet block van minnen slepen gae; vraecht daer niet nae,
Al loopje ien blauwe scheen.

Want Vryers eer dat niet bevlect, want goe raet is daer tegen,[1290]
Een swarte Kous daer over treckt, dus zijt niet iens verlegen.[aant.]
Soo schoone Schepen comen an[aant.][1292]

1271 'tloc: het geluk.
1272 Moghelijck of: misschien dat.
1273 word ic niet meer mans: krijg ik niets meer te betekenen.
1275 houwen: elkaar vasthouden; knoopen: een liefdesband aanknopen.
1277 besetse met gelijcker handt: houdt ze met dezelfde hand vast (reidans waarbij men dus om en om staat).
1284 hout u by me kaer: houdt u bij elkaar op, zoek omgang.
1285 eer u d'anstaende tijt wangunt: eer de vastentijd 't u misgunt.
1286 Belegt de knoop: knoop de liefdesband aan.
1290 Want Vryers eer dat niet bevlect: immers, dat bevlekt de eer van vrijers niet
1292 Soo schoone Schepen comen an: er komen nog wel andere kansen.

Alser van Lande varen af; ist Meysjen straf,[1293]
Spant nae ien ander dan.[1294]

Men kent soo licht verbeuren niet in dese Copper daghen,[1295]
V Liefgien sal haer steuren niet, nu meugdijt vrolijck vraghen,
'tGaet met de Vastelavont deur,[1297]
Al loopje met de nar ghekapt, en slordich clapt
Van 'teen en 'tander leur.[1299]

Aensiet eens dese Kales bendt de vuyle druyt stofferen,[aant. 1300]
Sy loopen mommen onbekendt in omgekeerde kleren,[aant.]
Sy spelen op een roeste tangh,[aant.]
En drillen opt ghebom van't schot of rommel pot,[aant. 1303]
Met berrevoetsche sangh.

Som rollen 'tclootgen om de stadt, men siet het turfgen rapen,[aant. 1305]
En drincken haer dan vol en sadt, som commender met apen,[aant.]
Die brenghen vreemde grillen voort,
Se comen danssen op de straet as 'tveeltgen gaet,[1308]
En buytelen om een koordt.

V hoeden rondom dight bekleedt met lecker hoender bouten,
De varckens billen niet vergeet, al zijnse wat ghesouten,
En an u halsen kransen maeckt,
Van worsten en sausysen veel, ghepepert eel,
Daer wel een dronck op smaeckt.

De maeghdekens met ranckjes loont van pancoecken en vladen,[aant. 1315]
Waer me men haer verdiensten loont, schaf op ghesoen, ghebraden,[1316]

1293 straf: stuurs, onwillig.
1294 Spant nae ien ander dan: doe je best dan voor een andere.
1295 Men kent soo licht verbeuren niet: men kan 't (bij z'n geliefde) niet so licht verbruien; in dese Copper daghen: in deze feestdagen (vgl. Moortje v. 2656).
1297 't Gaet met de Vastelavont deur: op vastenavond wordt 't genomen.
1299 leur: onzin.
1300 Kales bendt: bedelaarstroep; de vuyle druyt stofferen: vermomd over straat lopen.
1303 drillen: dansen; schot: houten wand, waarachter de ‘vuyle druyt’ zich ophoudt.
1305 'tclootgen: de bal.
1308 'tveeltgen: de viool.
1315 ranckjes: randjes.
1316 schaf op: dien op; ghesoen: gekookt (gezoden).

En viert de Vastelavonts dach,
Want daer nae comt, met druck belaen, de Vasten aen,
Die gheen wit sien en mach.[1319]

Op hoop ofse nae dese tijdt, die daer verbiet te trouwen,[aant. 1320]
V jonnen mocht, dat ghy haer vrijt om voor u lief te houwen,
En alsoo met haer wil en danck
Vercryghen u ghewenst begeer, in deught en eer,
Aen haer u leven lanck.

Bely seyt:
Wel loopje dus 'theele langt deur, en singje over al?
En geefje elck ien wat, soo bin ick wel mal,
Dat ic hier ligh en wroet om sulcken cleynen huer.[1327]

De een Bedelaer
Laetje dat niet verdrieten, 'tvalt ons wel dapper suer.
Isser yemant die ons een duyt geeft, of een luer,[1329]
Daer wysender ons veel met een Godhelpie duer.[1330]
Dan hier gaetet relijckes toe, Godt danck en lof.[1331]

Bely.
Ick hoor wel watter af is: Je raet al de luy je neering of,
En maeckser teghen; hoe nae meenje datse u sullen ondergaen?[1333]

De andere bedelaer
Wel willewe ruylen?

Bely.
'kMoet me daer op noch wat beraen.
Maer jey luy, waer gaeje nou heen, asje tijt van hier?

De een bedelaer
Maer nae Vlaenderen, en in Brabant, en in dat quartier.
Dan comen de goe Hollanders daer met hopen,
Om teghen Paesschen te biechten, en de vormdoeck te laten knoopen.[aant. 1338]

1319 wit: plezier, feest.
1320 die daer verbiet te trouwen: (in de vastentijd waren er nergens huwelijksfeesten).
1327 ligh en wroet: me afsloof.
1329 luer: kleinigheid.
1330 een Godhelpie: een ‘moge God je helpen, ik kan 't niet’.
1331 relijckes: redelijk.
1333 hoe nae meenje datse u sullen ondergaen: meen je soms dat ze je onder je duiven zullen schieten?
1338 de vormdoeck te laten knoopen: zich te laten vormen.

Och die sien dan soo devoot, datjet u leve daghen niet ghelooft!
Doe'ck het eerst sach, meend ick datse allegaer met pijn int hooft
Waren ghequelt, daer nae begon ick beter te leeren:
Want ick hoorde van de luy, dat Heeroom dat het gaen practiseren,[1342]
Om 'tvolcx ghelt te cryghen in sijn onversadelijcke kist.

Bely.
Je hanght de huyck na de wijndt, hier bin je Geus en ginder Papist.[1344]
Asje in Brabant comt, soo groetme de Vryers daer allegaer.

De ander bedelaer
Dat sellewe wel doen, addieu tot op een ander Jaer.

P A U S E

1342 dat het gaen practiseren: dat is gaan invoeren.
1344 Geus: protestant; Papist: rooms.

De eerste uytcomst vant vijfde deel, is

Teeuwis den Boer alleen

[Teeuwis]

Die verbribbelde Jonghe, waer heb ic die Lecker nou verlooren?[1347]
'k Heb hem over al loopen soecken, en nergens can ic wat van hem hooren
'k Heb hem om laten roepen door de hiele stadt, en niemant en weter off,[1349]
En ick weet niet beter of hy was flus noch mit me op het Hoff.[1350]
Of zou hy daer wel nae de Vaendels denck ick staen blyven gapen?[aant.]
Of sou hy wel indie Kerck op een banck legghen slapen?[1352]
Ghelijck een goet Heer lestent, die soo sijn Vaer en moer gisten,
Inde Kerck gegaen was, asse trouwen niet beter wisten.[1354]
Dan hy quam snachts niet t'huys, soo datse dochten,[1355]
Dat hy daer in slaep ghevallen was, dan doe s'em smorghens sochten,[1356]
Vongense niemant minder, as haer lieve suentgen.
Maer haddense saerendaeghs noch ghegaen tot swarte Teuntgien,
Ginder op het Spuy, se hadden daer wel ghevonden haer lieve kindt.[aant.]
Dats trouwen me een kerc, dan daermen de heyligen met hoepen bindt,[aant.][1360]
En de Koster houter duyven op Solder, wat ken hy mackelijcker doen?[aant.]
En wat de Koster doet, weet al 'tvolck wel van mijn fatsoen,[1362]
Selden marcktdach coom ic inden Haegh, of ick bin daer vrolijck.
Maer de Schelmse Jonghe, segh ick, die besuchte Molijck,[1364]
Die selme nu hier oock comen maken swaricheyt.
Dan met me waghen en paerden heb ic meer mewaricheyt,[1366]
Wangt se kosten me oock al vry wat meer as hy,
'kMistender noch gaeren een half dozijn met de moer daer by.[1368]
'kLas iens in ien Almanach, Weeldigh man songder wijff,[aant.]
Dat stong me soo wel an, me vyndt toch wel sijn gherijf[1370]
Soo hier soo daer, een mensch vint over al noch degelijcke luy na sijn sin.
Tis een costelijcke tijdt, self winckel op te setten het al vry wat in,[aant.][1372]

1347 verbribbelde: verduivelde; Lecker: kwajongen.
1349 om laten roepen: door de stadsbode?
1350 flus: zonet.
1352 zie Moortje bij v. 1476.
1354 trouwen: immers.
1355 Dan: maar.
1356 dan: evenwel.
1360 dan: maar dan.
1362 fatsoen: slag.
1364 die besuchte Molijck: die verwenste slampamper.
1366 heb ic meer mewaricheyt: dat gaat me meer aan het hart.
1368 een half dozijn (lees: kinderen).
1370 sijn gherijff: mnl. syn gerief doen met enen wive: met een vrouw slapen.
1372 costelijcke: dure; self winckel op te setten het al vry wat in: zelf een gezin te beginnen brengt heel wat mee.

Dat vernemen de jonghe Snyers wel, die 'tnaeyen eerst opsetten,
En datser wat beter nae vernamen met een goet opletten.[1374]
Eenighe zouwender, trouwen nae mijn plomp vermoen,[1375]
Soo rueckeloos niet me duer gaen asse nou wel doen.
'kZou aere wel berispen, en daer bescheydelijc af praten,[1377]
Wist ic waer ick me selve soo lang zou laten.[1378]
Maer me Keesje lijckewel is hy nerghens? waer of ick hem dan soeck?[1379]
Hoe louter heb ick van daegh geweest hier om me pancoeck,[1380]
'tSelme wel heughen, al leefde ic hongdert Jaer nae den dach.

M. Bartelt comt uyt, den boer hem siende seyt voort:
Gans bloet me docht ick M. Bartelt weer sach.[1382]
Zou hy me wel burgher connen maken?[aant.][1383]

M. Bartelt seyt teghen twee ghetuyghen, die wat houdende aen d'een sy:
Houdje soo langh aen d'een sy.[1384]

Teeuw.
Hy isser alleen niet, daer isser noch twee drie by.
Zouwent wel dienaers wesen, denc ic, vande Procureur,[1386]
Dieme hier grabbelen zouwen, voor me Jonckers deur?[1387]

M. Bartelt.
Ten is niet noodigh, dan ic selje de leus wel gheven,[1388]
Houdje hier slechts ontrent, daer is niet aen bedreven,[1389]
'k Selt moghelijc met ghemac wel claren, toch soo ic soo niet en can,[1390]
Soo weet icje altijdt te roepen, soo tastje hem dan an.[1391]
We sellen hem een vrees an jaghen, ic zweer hem dat,
En cloppen hem een deel ghelts uyt sijn gat,[aant.]
En wat wyder van cryghen dat sellewe verslempen.[1394]
We sellen hem met een Rechts geleerde soo wat leeren schempen.[1395]
Maer de Camer most dicht wesen, we hebben immers allegaer een sin?[1396]

1374 vernamen: zich op de hoogte stellen.
1375 nae mijn plomp vermoen: vgl. naar mijn bescheiden mening.
1377 aere: anderen.
1378 waer ick me selve soo lang sou laten: met mezelf goed raad.
1379 lijckewel: soms.
1380 Wat ben ik hier vandaag lelijk op de koffie gekomen!
1382 Gans bloet: Verdorie! (Gods bloed)
1383 burger maken: gevangen zetten.
1384 aen d'een sy: aan de kant.
1386 Procureur: procureur-generaal (hoofd van het openbaar ministerie).
1387 grabbelen: inrekenen.
1388 de leus gheven: het sein geven.
1389 ontrent: in de buurt; daer is niet aen bedreven: het betekent niets.
1390 claren: klaarspelen.
1391 soo tastje hem dan an: pak je hem aan.
1394 verslempen: verteren, opmaken.
1395 schempen: spotten.
1396 Maer de Camer most dicht wesen: maar het zou met gesloten deuren moeten plaatsvinden in de rechtszaal.

Teeuw.
Tis best datje Kaes coopt, daer is gien bien in.[1397]

M. Bartel.
'kTree met een authoriteyt na'em toe, houdtje byder hant.

Teeuw.
Een, twee, drie treetgens in een saciertgen, 'tvierde op de cant.[aant.][1399]

Teeuwis cruypt in een hoeck, M. Bartelt dat siende seyt:
Hic sibi conscius cruypt in een hoeck,[1400]
Troc hy sijn schouwers noch wat op, hy raeckte wel heel in sijn broeck,
Die 'm nou tot onger sijn armen al comt, 'tvalt hem wel suer.
Sie een reys hoe hy crimpt, daer comt altemet een drollighe postuer.[1403]
Hy siet wel dat het hem ghelt, dan hy en weet niet waer heen.[1404]
Onbeschoften Reeckel, *adsis*, voor den dach, hier voor den dach, ghy Deen[1405]
Voor den dach Teeuwis, nou as ien man, comt daer uyt de stoep![aant.][1406]
Het de Karel 'tPopelecy dat hy niet hoort hoe ick roep?[1407]
Teeuwis, Teeuwis segh ick, wat ick roep tis al verlooren.
Laet sien iens, ksel hem van daer halen by de ooren.
Wat mach den Rekel voor hebben? nou as een man: Voor den dach hier.[1410]
Hoe wel ick verstuert ben, evenwel dunctme ick lach schier.
Nam obstupuit: siet hy is schier doodt van vrees.[1412]
In een langen tabbaert, vrienden, ghelijck as dees,[aant.]
Is ontsigh met reden: want de gheleertheyt, ho de geleertheit![1414]
Ongeleerde daden sijn maer enckle verkeertheyt.
Maer door de gheleerden werden Landen en steden geregiert.

Teeuw.
Jae as dan de gheleerde luy wijs bennen, wort het wel bestiert.
Tot redgeren is een half geleerden, dat een hiele wyse Baes is,
Bequamer, as een hiel gheleerde, dat een half backen dwaes is.

M. Bartelt.
Wel Teeuwis, ick docht datje betovert waert, en datje niet hoorden.
Kenje spreken?

Teeuw.
Jae'ck God danc, door de cracht van u woorden.
Nou lieve M. Bartelt leestme toch wat inje boeckie,

1397 Jullie denken dat je 't gemakkelijk zult hebben, maar daar vergis je je in!
1399 sauciertgen, saciertgen: met afgemeten passen, als in de dans.
1400 Hic sibi conscius: hij van zijn schuld zich bewust.
1403 een drollighe postuer: een gekke houding.
1404 dat het hem ghelt: op hem gemunt is.
1405 adsis: voor den dag! Deen: lomperd.
1406 comt daer uyt de stoep: kom van onder de luifel vandaan.
1407 'tPopelecy: apoplexie; beroerte.
1410 as een man: vlug wat!
1412 Nam obstupuit: hij staat toch wel versteld!
1414 is ontsigh met reden: daar heeft men met reden ontzag voor.

Wangt de gheleertheyt isme rechtevoort een eeckigh doeckje.[aant.1423]

1423 rechtevoort: op 't moment; een eeckigh doeckje: een doek in azijn gedoopt om iemand bij te brengen.

Och ick krijgh elken oogenblieck schier een hardt vang.[1424]
Lieve M. Bartelt, wat is mijn dit een duere martgang.[1425]
'kHad al t'huys gheweest, maer mijn lieve jonghe Keesje,
Dat soete Jongetgien was alsulcken Geesje.[1427]
Dat is ghenochtent hier mitme ghecommen in stee,[1428]
En ick ben de Jonghen quijt, nou ick hem eens breng me.

M. Bartelt.

Dit sijn parten om me jou schelmery te slaen uyt het hooft.[1430]

Teeuw.

Neen seeker M. Bartelt, ick bid je dat je me gelooft.
Daerom stae'ck hier en neem hem waer gelijck een vaer behoordt,[1432]
'kHeb laten omroepen dat die 'm vindt sou brenghen aan de Jonckers poordt.

M. Bartelt.

Hoe 't is of niet, 'tis alleens, ick heb inde sin[1434]
Me Joncker te gaen openbaeren jou en de juffers min,
En dat hy dan jou om te straffen dese bloedt schandt[1436]
By de kop doe vatten, en soo hijt dan goet vandt,
Sou ick jou doen setten 'tAmsterdam int tuchthuys.

Teeuw.

Je mocht de nicker, loopt alje best met dat gerucht thuys.[1439]
Me Joncker gans bloet, me Joncker! ick bid je houdt je mongt,
Pestilency, weesje maer een goet gesel, 'kselje terstongt
Een paer ouwe Nobels passen, datje swijcht.[1442]

M. Bartelt.

Knap haest je dan, eer me Joncker siet dat jese krijcht.[1443]

Den Joncker comt vande jacht, Teeuwis hemsiende seydt:

Ackermenten hy is ons te dicht op't lijf,[1444]
M. Bartelt, M. Bartelt! neemt me hiele tas, maer rept niet van 'twijf,
Neemt me tas seg ic met gelt met al, over acht dagen koom ic je weer by
En hael de rest weerom, maer spreeckt een woortgien int vly,[1447]
Maer laet my mit men Heer begaen, 'ksel hem een knoey gheven.[1448]

1424 een hardt vang: een hartverlamming.
1425 martgang: gang naar de markt.
1427 Geesje: aardige knaap.
1428 ghenochtent: vanmorgen.
1430 parten: streken; te slaen uyt het hooft: uit het hoofd te praten.
1432 neem hem waer: zie haar hem uit.
1434 'tis alleens: het is onverschillig; heb inde sin: ben van plan.
1436 bloedt schandt: overspel.
1439 Je mocht de nicker: dat zou je voor de duivel wel willen!; loopt.. thuys: loop heen!
1442 Nobel: gouden munt van ongeveer 50 stuivers; passen: toeschuiven.
1443 krijcht: te voorschijn haalt.
1444 Ackermenten! verbastering van ‘sacramenten’!
1447 een woortgien int vly: een goed woord je (lett. ter verzoening).
1448 'ksel hem een knoey gheven: ik zal hem te grazen nemen.

De tvveede uytkomst vant vijfde deel, is

Joncker Barent, Krijn, Teeuwis, Meester Bartel, ende de Jonckers vrou

der Joncker seyt:

Een exercitioen des Jechtens vallit mi te swoor, ic verfoey 'tleven[1449 e.v.]
Vondem gestodigen joger on recommandier das de jonge venten.
Krijn toe, du sie eyn mool, wa sundt do voor zwie venten?
Mijn grouwelt, sijndt moonders? on wen ick dat wust,
So sol ich spancieren goon, ond vernemen mir lust.
Wat zijnt voor ghesellen, Crijn? hie her, du loer![1454]

Krijn.

D'een is Meester Bartel je Neef, en d'aer is Theeuwis de Boer.

Joncker.

O keyn mangel, 'kwert toe en goon, 'tseyn hupsche bosen.[1456]
Ponsoer, mon Cosin, we sten ij wie tswey dwosen?
Wet mangelt dijn Teeuwis? voor wom gen ij niet in hous?

Teeuw.

In huys gaen Heerschap? jae ick mocht de Droes.[1459]
Ic coom hier flus met ien Waeghen Houts,
En om wat Krom hout, dat daer in is ghedwouts,[1461]
Is Juffer soo versteurt, datse me Ros noch Waghen wil gheven.
Duncktje dat wel reen? of we de saeck nou aen men Heer bleven,[1463]
En dat het die nou selver maeckt soo ast hoort?
Hadmen Heer niet ghecomen, soo sou Miester Bartelt 'twoort
By me Vrou voor mijn hebben ghedaen.

Joncker.

Keyn manghel Theeuwis, keyn mangel.

Teeuw.

Sel jese dan ontslaen?[1467]

Joncker.

Jo warlich inder ijl, Krijn, saghet dijn Vrou datse in stunt[1468 e.v.]

1449 e.v. Een voortdurende jachtoefening valt me te zwaar, ik verfoei het leven van iemand die voortdurend op jacht is. Ik beveel dat aan aan jonge kerels. Krijn, toe, zie eens, wat zijn dat voor twee kerels? Ik schrik ervan, zijn het schuldeisers? Als ik dat wist, zou ik gaan wandelen en er wat tussenuit trekken.
1454 loer: lomperd.
1456 O, geen zorg, ik zal naar hen toegaan, het zijn aardige lui. Goedendag, neef, hoe staan jullie daar als twee dwazen? Wat scheelt jou, Teeuwis? Waarom ga je niet naar binnen?
1459 ja ick mocht de Droes: dat zou ik voor de duivel wel willen!
1461 ghedwouts: verdomd.
1463 reen: reden genoeg, redelijk; bleven: overlieten.
1467 manghel: zorg; Sel jese dan ontslaen: Zul je ze dan vrijgeven?
1468 e.v. Ja zeker, onmiddellijk, Krijn, zeg tegen je meesteres dat ze direkt hier bij me komt. Bedoel je dat ze je paarden wil houden?

Hie by me cueme. men ij datse dijn Rosse wil holden?

Teeuw.
Jae soo hadset ghemundt.[1470]

Joncker.
Neyn meynder zielen, do toe isse jo tho vroom.[1471]

M. Bartelt.
Dat segh ick oock al, se doetet om hem een schroom
En een angst an te jaghen, en om wat met hem te druylen.[1473]

Joncker.
Jae wisselijck, wat sunt de Boeren hie voor uylen!

Juffrou komt uyt, en seyt:
Wat seghje van die schelm? wellecom mijn harts lieve Joncker,
Bonjour mijn Cousijn! wel Teeuwis 'twort immers al doncker,
Benje noch niet na huys, wat comje hier noch vraghen?

Teeuwis.
Ey, ey Juffer, gheeft me me Ros en me Waghen,
'k Selje in de are weec voor 'tKrom hout recht hout brenghen.[1479]

Juffrou.
Dese reys mach ick het doen, dan ick selt niet meer ghehenghen[1480]
Jou Kromhout t'ontfanghen, dat heb ick voorghenomen.

Teeuwis.
't Kromhout brant soo wel alst recht, alst by de vyer kan komen,
Laetje aers niet wijs maecken, mijn waer is goet,
Je sellet je noch beclaghen, dat jyer niet meer van op doet,[1484]
Voorseecker gaje op ien aer Jaer al weer an.[1485]

Joncker.
Jo warlich Teeuwis dijn Holt is goet, wy wollen do me van,
Du bist den olden Knecht, i wette hoet huert.[1487]

Teeuw.
Ja me Juffer weet het ooc wel, maer 'tis nu huer buert
Datse me wat neemt te quellen, maer comtet iens slaegs,[1489]
'k Sel me niet staen of ic mal was, 'kleer nou wel Haegs.[1490]
By gat me Joncker, jy bint noch ien eelen Baes,

1470 ghemundt: in de zin.
1471 vroom: eerlijk, rechtschapen.
1473 om wat met hem te druylen: om hem wat voor de gek te houden.
1479 are weec: volgende week.
1480 dan: maar; ghenghen: toestaan.
1484 van op doet: in voorraad neemt.
1485 Zeker zul je er een volgend jaar weer zin in hebben.
1487 Du bist den olden Knecht: jij bent er een van het oude slag.
1489 slaegs: te pas.
1490 Ik zal dan niet voor gek staan, ik begin de Haagse manieren goed te kennen!

Daer vuer sel ickje iens gaen bestellen ien exellente Haes,[1492]
Je sout iens uytcomen, se houwen bij onsent mit hoopen.[1493]
Maer toch, 'twort tijdt dat ic na huys toe ga loopen,
Eerme de nacht bevalt, dus allegaer ghenevent.[1495]
En ick wenschie allegaer een vrolijcke vastelevont.

1492 bestellen: bezorgen.
1493 uytcomen: op visite komen; houwen: zich ophouden.
1495 bevalt: overvalt.

Meester Bartelt, ien woortjen, *Calie la bocca* seyt Jan.[1497]

M. Bartelt.
Hebt daer gien sorgh voor, wat binje veur een Man?

Teeuw.
Hoort, hebje niet ien halve gulden, of ien dingh voor me te lien?[1499]
Je hebt me Tas, en ick heb niet ien penningh aen ghelt.

M.B.
Ick sal sien.

Teeuw.
As ick wegh ga, sel ick je comen geven de hangt,
Dutether dan met ien abelheyt in, je hebt toch me Tas te pangt.[1502]

Krijn comt en seyt:
Heerschap, 'kheb Teeuwis sen wagen en Paerden, die hier waren gestalt,
Al weer gereet geset, gelijck jij terstont bevalt.[1504]

Joncker.
Dats goor wol, du bist mir eyn rechtschaffen ghesel,[1505]
Go hen Teeuwis, en doe dus als jy plege.

T.
Dat beloof icje dat ic sel.[1506]
Je bent byget ien openborstich mensch, 'kmeen jou men Heer,
Jy Juffer, so as je dat Kromhout bevalt, so coopt me Cromhout weer.

Juffrou.
'tIs wel Teeuwis, je maeckt ons hier al vry wat spoocks.[aant. 1509]
Maeckje om de Wagen en Paerden seecker soo veel roocks,[1510]
Datje Bartel Neef daerom al herwaert jaecht?
'kHadjese wel ghegheven, hadjer maer iens om ghevraecht.
Wat maeckt ons dese Reeckel hier gheraes, dese soete vaer?[1513]
Een Boer maeckt meer spuls as tien steeluy op me kaer,[1514]
Dat blijckt hier wel, want van dees iene Boer woelt het spel.[1515]

Teeuw.
Niet waer Juffer, en die wat crijght die voeltet wel,
Je bent noch al blijt toe, as de rasende Boeren wat comen brenghen.

1497 Calie la bocca: Spa. calle la boca, houd je mond!
1499 ien dingh: iets, wat.
1502 Dutether: doe het er; abelheyt: handigheidje.
1504 bevalt: bevolen hebt.
1505 goor wol: heel goed.
1506 als jy plege; als gewoonlijk.
1509 al vry wat spooks: heel wat drukte.
1510 soo veel roocks: zoveel omhaal.
1513 dese soete vaer: die ‘lieverd’!
1514 meer spuls: meer kabaal.
1515 van dees iene Boer woelt het spel: deze boer is het middelpunt van alles (tegelijk obsceen op te vatten; zie in verband daarmee Teeuwis' antwoord).

Juffrou.

Nou maecktje van hier, we mogen jou geraes hier niet gehengen,[1518]
Je bent ien potboef, en ien doortrapte loose Boer.[1519]

Teeuw.

Weetje wat je bint Juffer? ien vuyle loose Hoer.
Hadieu Meester Bartelt, Hadieu Juffer, Hadieu men Heer,
Hadieu allegaer.

De Boer gaet in, Joncker seyt:

Adieu Teeuwis, adieu Compeer.[1523]

M. Bartelt.

Ist Compeer, Cousijn, of geefje me dat toe op den hoop?[1524]

1518 gehengen: verdragen, toestaan.
1519 potboef: schurk; loose: sluwe.
1523 Compeer: iemand van wie men het kind ten doop gehouden heeft.
1524 op den hoop: nog op de koop toe.

Joncker.
Neen tis Compeer, Cousijn, ic hiel sijn leste kint te doop.

M. Bartelt.
Tous les gentils hommes sont Cosins, toute moines freres,

Tous les Vilains & Cokins sont Comperes.

Dat hebben de Francoysen ghemeenlijck in den mont.
Adieu mijn Cosijn.

Jonck.
Wo toe so balt?[1529]

M.B.
Maer ic moet terstont
Op ien comparicij wesen, by eenighe luyden van staet.[1530]
Salvete ergo.[1531]

Juffr.
Tot weersiens toe, Godt geef dat het u wel gaet.
Wy willen u niet verletten, terwijlt nu u uer is.[1532]

Joncker.
Plus valet slemp sluris quam tota sciencia Juris.[1533]
Desse Keerels seijnt eylingh heym, doet was mit fressen is to slichten[1534]
Wen ich eyn Soon had, er sol mijnder zielen studieren im richten

Sy gaen ghelijckelijck binnen, Keesjen comt uyt, en seyt:
Hier coom ick recht voor me Jonckers deur, sie ick aers wel,
Jaeck seecker; nu hoop ick ommers dat ick sel
By me Vaertgien comen, dieme in alle hoecken
En Winckels van de Stadt het loopen soecken.
Lieven Heer hoe bangh ben ick gheweest, en in watten ghetreur![1540]
Ke daer sie ick wel te pas me Juffer veur de deur,
Die sel ick gaen vraghen, ofter me Vaertgien noch is.
Juffer, is me Vaer hier?

Juff.
Neen hy Keesgien, maer ick gis
Dat jem an onse achter poort moghelijck noch selt sien.

Keesjen.
Genacht dan Juffer.

Juff.
Hoort Keesjen hoort, segje vaertjen met ien,

1529 Wo toe so balt?: waarom zo vlug?
1530 comparicij: bijeenkomst; van staet: van aanzien.
1531 Salvete ergo: gegroet dus.
1532 verletten: ophouden.
1533 Een eetpartij is meer waard dan de hele rechtswetenschap.
1534 heym: thuis; slichten: bij te leggen.
1540 in watten ghetreur: in wat voor misère!

Dat Juffer seyt datje altemet iens om huer sout dencken,[1546]
En dat jer dat brengen sout, dat jer belooft hebt te schencken.

***Keesjen*.**
Wel, maer ic heb me moer wel hooren seggen, dat me Vaer sijn leven
Hondert mael meer belooft het, as hy macht het te gheven.

***Juffrou*.**
Soo, soo, heb ic dan anje Vaer, hoor ic wel, gien huel?[1550]

***Keesjen*.**
Neen je, hy gheeft niet, dats in beyde handen even vuel.[1551]

1546 altemet: nu en dan.
1550 gien huel: geen baat.
1551 niet: niets; dats in beyde handen even vuel: en dat met beide handen nog wel (!).

***Juffrou*.**
'tIs wel dan snappertjen, segtje vaertje genacht, doet je bootschap te degen.[1552]

***Keesjen*.**
'kSelt wel doen Juffer, genacht van sijnent wegen.

***Juffrou*.**
Ick bin daer wel dapper duergestreken van ien Boer,[1554]
Maer misselijck wat bloet dat icker weer iens me loer,[1555]
Die'ck dese streeck in de rechte breng; nou 'tselme wel heughen;[1556]
'kMach dencken: daer is gien ongeluck, of daer is ien geluck teughen.

De derde uytkomst, vant vijfde deel, is

Jan Soetelaar, Meester Bartel, een Rederijcker, en twee Sangers

Jan Soetelaer alleen zijnde, seyt:
Daer sel ien koopgien an wesen, want gelt ist dat haer schort.
'kHeb altijt hondert gulden me nomen, en coom ic noch wat te cort,[1559]
Dat sel icker wel sennen, want ick en gheheng niet[1560]
Datse men yemant ontsnapt, ick gaje van de kreng niet.[1561]
Want 'tis reen dat elck sijn neersticheyt doet[1562]
Om wat te winnen, en op dit half ghestoolen goet
Ist beste profijt, daerom loopender soo veel na ruycken,[1564]
Dieder by get soo graeg op binnen, as ien Wou op ien Kuycken.[1565]
En op dese coop is voorseecker een sentjen winst,
Altijt ien derdendeel, dat is het alderminst,
Paerde Tuysschers wetent, in de Werelt gien groover boeven.[1568]
Dan ick moest wel letten op bossen, gallen, spatten en overhoeven.[1569]
Al zijnser niet, 'kmoet het evenwel segghen, want wy zijn gewent alle gaer te lieghen,
Want de Roskam is soo eel, hy sou sijn eyghen Vaer bedrieghen.[1571]

1552 snappertjen: kletskous.
1554 duergestreken: beetgenomen.
1555 misselijck: mogelijk; wat bloet dat icker weer iens me loer: dat ik een sukkel er nog eens mee te pakken neem.
1556 die'ck dese streeck in de rechte breng: zodat ik weer quitte ben.
1559 altijt: voor alle zekerheid.
1560 gheheng: sta toe.
1561 yemant: op de een of andere manier: ick gaje van de kreng niet: ik zie niet van het span paarden af.
1562 'tis reen: het is begrijpelijk; neersticheyt: ‘uiterste best.
1564 na ruycken: naar te speuren.
1565 by get: verdorie; graeg: tuk.
1568 groover: groter.
1569 bossen: gezwellen; gallen: gezwel boven het kootgewricht van paarden, dat vaak kreupelheid veroorzaakt; spatten; spataderen; overhoeven: ziekelijke uitzettingen van het been, van de ‘kroon’ boven de hoef.
1571 eel: gemeen.

We sellender genoech toe seggen, en comter dan ien bloet en mient al waers dat,[1572]
Die wort dan so louter bedroelt, songer aers gadt,[aant. 1573]
En coopt door anprysen ien Peert, dat al te duer te geef is.
Maer ick hoor dat deuse Juffer al ien arghe teef is,[1575]
En datse alsoo wel een boef ken, as ien boef huer.[aant.]

Meester Bartelt comt met eenige andere uyt, Jan Soetelaer haer siende, seyt voort:
Hola, wat braetvogels comen ginger alree voor de deur?[1577]
'tIs Monsuer Roemer, en d'aer Geen lant, die Voghel is soo dartel,
Kijck hier, de derde is ien Advocaet Meester Bartelt,
Dese luy bennen alle gaer harich, hier komt de Roskam by me kaer.[1580]
Bonne vie, Messieurs, bonne vie, wel van waer kom jy allegaer?

M. Bartelt.
Wij comen van ien avontuertjen.

J. Soet.
En ic souder garen om uyt,
Tot me Joncker van Grevelinckhuysen is rechtevoort buyt,[1583]
En groot profijt voor my te halen, so ick verstae door de meyt,
Want de Juffer hetse tot onsent ghesonden, en me gheseyt,
Dat ick daer iens sou komen, want se had twee goe Paerden op stal,
Diese garen vercoopen sou, en dats ien dingh daer an ick vermal[1587]
Al wat ick in de wereld heb, maer hier meen ick is profijt.

M. Bartelt.
Je comt al te laet.

Jan Soetelaer.
Al te laet?

M. Bartelt.
Jae te laet.

Jan Soetelaer.
Dat waer spijt.
Of geckje met me? 'kweet datser terstont noch waren.[1591]

M. Bartelt.
Dats waer, maer se is soo nu met dese Paerden ghevaren,
'k Stae't hier vast teghen dese Priesters en vertel:[1593]
Huye nochtent komter ien Boer, soo ien fijn ghesel,[1594]

1572 bloet: sukkel; al waers dat: dat het allemaal waar is.
1573 louter: flink, zeer; bedroelt: bedrogen, lett. bescheten; songer aers gadt' is er dan ook een versterking bij.
1575 arghe teef: kwaad wijf.
1577 braetvogels: sinjeurs.
1580 harich: ruzie-zoekerig: hier komt de Roskam by me kaer: hier treffen elkaar de lui van de roskam (vgl. harich!).
1583 rechtevoort: op 't moment.
1587 vermal: verspeel.
1591 terstont: daar net.
1593 vast: net, al; 'k Stae.. en vertel: sta te vertellen. Priesters: geleerden.
1594 Huye: heden.

Met ien Wagen houts, en de Juffer is soo wat goet soens,
En den Huysman, soo 'tscheen, lusten oock wel wat groens.[1596]
Wat wil ickje veel segghen?

J. Soet.
Houtet niet verhoolen.

1596 lusten oock wel wat groens, vgl. een oude bok heeft ook nog wel eens trek in een groen blaadje.

M. Bartelt.
Vn bon entendeur ne faut qu'un demi parole.[aant.]

J. Soetel.
Hoe na kregense in me kaer soo wat behaghen?[1599]

M. Bartelt.
Soo ist, en quijt was den Boer daer mee sijn Ros en Waghen.

Jan Soet.
Dat is de rechte slach, dat hiet loeren,[1601]
Soo moet mense schueren die besuckte Boeren,[1602]
Dats me lief seecker dat de Juffer soo veul verstant het
Datse de Boer sijn Ros en Waghen daer voor te pant het.
Die sel icker nou gaen koopen of, om ien Appel, om ien luer.[1605]

M. Bartelt.
Vrient den Boer isser al mee duer.
Den Reeckel had rou coop, hy deed hem releveren,[1607]
Trouwen by 'tHof niet, maer met self te practiseren,[1608]
Een loose vont, en die soo wel als ick noch oyt heb ghehoort.

Jan Soet.
Wat deed hy toch?

M. Bart.
Hy bleef sitten voor de Juffers poort,
En verwachte me Joncker, die uyt was ter Jacht,[1611]
En tegen die, doe hy t'huys quam, deed hy sijn klacht,
En bedacht ien loghen, en seyde de Juffer sijn Ros en Wagen hiel,
Om dat het hout soo wat krom, slim, en niet hiel recht en viel.[1614]
De Joncker, dat soo ien groot slodder is, dee dat heel vreemt,[1615]
En seyd teghen de Juffer: ten is geen reen datje daerom sijn Waghen neemt.
Hy macht verbeteren, en op ien aer tijt wat meer houts op de Wagen leggen.
Daer stont de Juffer, en keeck by haer neus, en dorst niet segghen:
De Boer liechtet, ick hebber voor by hem gheslapen.

Jan Soet.
Wel, dat is seker noch een quartier aen me Jonckers Wapen.[1620]
Wat schelm is dat! 'ken hoorde sulcx noyt mijn leven.

M. Bart.

1599 Hoe na: hoe zo?
1601 loeren: bedriegen.
1602 schueren: beetnemen; besuckte: vermaledijde.
1605 om ien luer: voor een kleinigheid.
1607 had Rou coop: had spijt over zijn koop; releveren: in hoger beroep gaan.
1608 Trouwen: weliswaar.
1611 verwachte: wachtte op.
1614 slim: gebogen.
1615 slodder: sukkel.
1620 dat is seker noch een quartier aen me Jonckers Wapen: daardoor is het blazoen van de jonker nog aanmerkelijk verbeterd!

Soo ister gheghaen, se most den Boer sen Ros en Waghen gheven

Jan Soet.
Pestilency Meester Bartelt, dat is voor mijn ien warrighe saeck.[1623]

M. Bartelt.
Ja vrient, den Boer isser al me deur, hy hiel geen marrige spraeck.[1624]

1623 warrighe: moeilijke.
1624 marrige: Stoett meent dat het 'ochtend-bezoek' zou betekenen (marrege, morrege). In de context schijnt het eerder samen te hangen met 'marren, talmen'. Dus: Hij bleef niet lang praten.

Dan ick, alsoo hy mijn sijn ongeluck eerst had komen klaghen,
Heb voor de borsten allegaer noch sorgh gedragen.[1626]
Want ick volgde den boer dicht tot voor de Jonckers deur,
En ick dreyghde hem met de saeck te openbaren aende Procureur,
Waer over hy wacker te beurs teegh, alsoo't sijn vermoen was,[1629]
Dat het my aers nerghens dan om ghelt te doen was;
En terwijl hy vast doende was en sijn schat over sach,
Siet, soo comt me Joncker van Grevelinkhousen op het slach,[1632]
En om dat die niet arghs en zou vermoen,[1633]
Wat wy twee daer met malcander hadden te doen,
En om dat het doen om ghelt te tellen qualijck quam te pas
Dude hy me van ter syden in men hangt sijn riem en sijn Tas,
Die'ck hier onder mijn tabbert dus lang hebt bewaert.

J. Soetel.
Dat hebje warachtich noch excelent gheclaert,[1638]
Dats weer ien ding, dat hiel nae me sin is.
Lustich ant tellen, en sien we wat daer in is.

M. Bartelt.
Se weeght al moey.[1641]

J. Soet.
Asse doet, ist goud, 'twil verbrangt hoopen.

M. Bartelt.
Tis wat het is, we sellen om 'tghelt gheen langt koopen.[aant.][1642]

Jan Soet.
Voor al niet, maer by gants vijf-menten,[1643]
We mostent van avont met mekaer gaen leggen op lijfrenten.[1644]

M. Bartelt.
Nou lustich aen tellen, maer mekaer te verclicken niet.

Jan Soetelaer siet watter in is, en seyt:
De duyvel haelt hem in een leeren sack, so ontvallen hem de sticken niet.[1646]
Jae sietme vry an, 'tbinne maer stientgies.[1647]
O bloedt, wat binnewe oock een diel lieven Heers vrientgies,[1648]
Datwe ons dus allegaer van een boer laten bedrieghen!
Hoe fix hadje dat M. Bartelt, as een handtvol vliegen![aant.]

1626 borsten: makkers.
1629 te beurs teegh: in zijn zak tastte.
1632 op het slach: plotseling.
1633 arghs: gemeens.
1638 gheclaert: klaargespeeld.
1641 moey: flink; Asse doet, ist goud, 'twil verbrangt hoopen: Nou en of, als het goud is, dan is er verdraaid een hoop!
1642 we sellen om 'tghelt gheen langt koopen: we zullen de bloemetjes buiten zetten.
1643 by gants vijf-menten: basterdvloek.
1644 We moesten 't vanavond maar eens lekker ervan nemen. (aan ons lichaam ten koste leggen!)
1646 sticken: stukken, delen.
1647 sietme vry an: kijk maar gerust.
1648 lieven Heers vrientgies: sukkels; een diel: een stel.

Jan Soet.
Wel wat duncktje? dats een haer in je nues,

Is dat ghelt?

M. Bart.

Tis dat ic niet seggen en wil, ic bin soo bues.[aant. 1652]
Jae wel, hier stae we vast en kijcken me kaer aen,
En vernement de boeven, soo zijnwer noch veel quaer aen.
Se willen ons ribsacken; dit is te grof.[1655]

M. Bartelt.

'k Sette me voeten me leven niet meer op het Hof,
Soo 'tgherucht onder de man quam: maer ick trock uyt den Haegh.[1657]

Jan Soetelaer haelt een Tafelboeck voort, ende seyt:

Laet sien, ick moet dit teeckenen, 'tis van daegh
Den vierden Februarij, by Lichtmis, sel ick het onthouwen.

M. Bartelt.

We mostent niet luyt roepen, maer slaent inde beste vouwen.[aant. 1660]
Nou Messieurs, al het den Boer ons ghespeelt dese part,
Daerom niet te treuren, gaen we drincken de swaricheyt vant hart.[aant.]
Kom, com Roskam, gaewe daerse ons eens schencken.

Jan Soet.

Ten mach mijn niet bueren.[1664]

M. Bart.

Dat ken ick wel dencken.
Hadt het maer wijncoop gheweest op den Boer sijn Tas.

Jan Soet.

Alst vry lach is, comtet mijn altijdt wel te pas.
Daerom, alsje een dofjen weet, ontbietme, 'kselt me laten bueren.[1667]

M. Bartelt gaet binnen, Jan Soetelaer blijft alleen buyten, ende seyt:

O bloedt, dit is te schoon, zou ick dit swyghen? neen, neen, lueren.[1668]
Soo haer te laten mompen van een boer, van een Dijcker![1669]
Siet daer gae ickje tyen terstont nae een Rederijcker,[1670]
Diemeder een Lietgien of maeckt voor een paer blancken.[aant. 1671]
Hier woonter een, as ic die een dubbeltgen gheef, sal hy me bedancken.
Tis sulcken Gheest, hy seltme aerdich dichten,[1673]
Tis een van de principaelste, die de Haaghsche Camer stichten.[1674]

1652 bues: kwaad.
1655 ribsacken: plagen, pesten; dit is te grof: dit is al te erg!
1657 Tafelboeck: notitieboek.
1660 slaent inde beste vouwen: het zo goed mogelijk plooien, er het beste van maken.
1664 Ten mach mijn niet bueren: daaraan zal ik niet meedoen.
1667 dofjen: voordeeltje.
1668 lueren: onzin.
1669 mompen: bedriegen; Dijcker: boeren-pummel.
1670 tyen: op stap.
1671 blancken: munt van de waarde van 3/4 stuiver of 6 duit.
1673 Gheest: flinke, geleerde knaap.
1674 prinzipaelste: voornaamste.

'kSelder aenkloppen, en vertrecken hem dit stick.[1675]

1675 vertrecken: vertellen; dit stick: dit voorval.

Jan Soetelaer clopt, de Rederijcker segt, binnen zijnde, aldus:
Wie clopt daer?

J. Soet.
Doet op, al vrient, maer ick.[1676]
Knap as een man doet op, hier is ghelt voor je te winnen.

Rederijcker comt en seyt:
Soo eelen Baes, benje daer? wel Roskam com binnen.
Comt: wat hebje te segghen? dit buyten duer staen verdrietge.

Jan Soet.
Niet, niet, je moet me terstont gaen maken een Lietge
Van een pots, die daer ghebuert is van een Joffer en een Boer.[1681]

Rederijc.
Mit een veegh, segh maer hoe de Joffer met hem voer,[aant.][1682]
Terstont sal ickje gaen setten de saeck int dicht.
Maer laet ons in huys gaen uyt het volcx ghesicht,
Op datse niet vermoen uyt wiens koker dat het comt.

Twee jonghens comen uyt vermomt, met een Rommelpot, eenen blaes aen een stock: den Rederijcker haer siende, seyt voort:
Wel te pas comen hier een deel Vastelavonts Sanghers vermomt,
Die mochtjet laten singhen voor wat nieuws op de straet.
Doet toe de deur, en seghtme hoe 'tspraeckje gaet.[1688]

Dese twee jonghens comen spelen op de Rommelpot en Snaer, en singhen voor eenige dueren:
Geeft my een pancoeck uyt de pan, ho man ho:

en soo voort: Jan Soetelaer comt daer naer uyt met het lietgen inde handt, ende seyt, daer in siende, aldus:[aant.]
Aerdigh byget, terstont most dit door de heele stadt wesen.
Jonghe, Jonghe, hoort wat, kenje wel wat leesen?
'k Heb hier een nieu lietge, dat zou ickje gheven.

Jonghen.
Jae'ck mannetgen, ist aers wat perfect geschreven.[1693]

Jan Soet.
Kijck een reys, tis hiel moy, maer kenje wel singhen?

Jonghen.
Souwe niet singhen connen, dat benne me dinghen,[1695]
Me maet dierf singhen tehens yemant om prijs.

1676 Doet op: doe open; al vrient, maer ick: alleen maar goed volk, ik ben 't.
1681 pots: leuke mop.
1682 Mit een veegh: onmiddellijk.
1688 hoe 'tspraeckje gaet; wat ervan verteld wordt.
1693 ist aers: als 't maar.
1695 dat benne me dinghen: dat is ook wat moois!

Jan Soet.
Jae maer Jonghen dit is al een nieuwe drollighe wijs.
'k Selse wel iens nueryen, sing jeise dan naer.

Jan Soetelaer begint de wijs vant lietge te nuerien, de jonghe seyt:
He, die wijs kon me maet wel over een jaer.
Ey mannetgen, geefje ons dat lietgen, we wetent je danck.[1700]

J. Soetel.
Ick geef je't lietgen, en hoe daer elck noch een blanck.
Gaet singhen terstont voor de duer vande Joncker.
Ick selje hier blyven staen wachten int doncker,
En hooren je singen, ast uyt is, komt dan weer by me.

Jonghen.
We sellent je wel lustich gaen klaren sonder lyme.[1705]

Jan Soetelaer gaet wat aen d'een syde, de jongers gaen voorde duer vanden joncker, en beginnen te singhen:
Een boerman had een domme sin,[aant.]
Daer op schafte hy sijn gewin,
Het voer een boer uyt weye,
Hy brocht sijn Heer een voeder hoy,
Sijn vrou de koele meye.

De boerman op de hove tradt,
De vrou op hooger tinnen lach,
Sy lach op hoogher saele,
Mocht ick een korten wijl by u sijn,
Ick gaf u mijn ros mijn waghen.

De vrou de reden soo haest vernam,
Sy liet den boerman comen an,
Soo heymelijck en stille,
In een kleyn duyster kamerkijn
Daer deede sy twee haer wille.

Doen hy sijn willetgen hadde gedaen,
Den boer most vande kamer gaen,
En hy bestont te klaghen,
Ick segh dat het een als het ander is,
Mijn rout mijn ros, mijn waghen.

1700 we wetent je danck: we zijn er je dankbaar voor.
1705 klaren: klaarspelen; sonder lyme: zonder uitstel.

De Heer quam van der jacht gereen,
Hy hoorde den boerman klaghen seer,
Hy hoorde den boerman klaghen,
Ghy segt dat het een als het ander is,
De waerheyt wilt mijn ghewaghen.

Den boer had haest een loogen bedocht,[1731]
Ic had een voederken houts gebrocht,
Daer was een krom hout onder,
Ic seg dat het krom alst rechte brandt,
Alst by de vier can koomen.

Hierom was u vrou op mijn soo gram,
Dat sy mijn ros, mijn waeghen nam,
Om sulcke kleyne schulde,
Ick bid u lieve Heere mijn,
Verwerft mijn u vrou haer gulde.[1740]

De Heer ginc voor sijn vrouwe staen,
Wat heeft u den schamelen boer gedaen?
Schaemt ghy u niet de sonde?
Geeft hem sijn ros, sijn waghen weer,
Laet hem varen tot sijn kinderen.

Rijt heene, rijt heene goet boerman mijn,
Het eerste sal u vergeven sijn,
Rijdt heene dijnder straten,
En komt soo weder als ghy meucht,
Brengt ons dat krom hout vaecke.

Den boerman over der heyde reedt,
Hy hief op en sanck een liedt,
Hy sanck met luyder keele,
Ick heb mijn krom houdt wel verkoft,
En al tot myne wille.

1731 haest: snel.
1740 gulde: hulde (hypercorrecte vorm?)

'tLiedtgen uyt sijnde, comt Jan Soetelaer voor den dach, ende seyt als volcht:

Wat segje vande lecker? dat was de rechte slach.[1756]
Hoort sulcken pots seecker niet te komen voor den dach?[1757]
Al waert me selven ghebuert, 'ksout niet kennen heelen,[1758]
Neen ick seecker, al soudender de Rederijckers een spul of speelen.[1759]
Want tis recht een ding om 'tvolck te vertoonen,[1760]
Daer in men gewaer werdt hoe die rabauwery sijn selfs kan loonen,[1761]
En dat die, die een ander meent te bedrieghen door sijn list,
Van die hy meent te bedrieghen, bedroghen wert, eer hy't gist.

Teghen de Sangers seyt Jan Soetelaer, nu voort aldus:

As een man gaeuw ewech, eer dattet de luy mercken,[1764]
Maer past datje morghen om dees tijt hier weer bent by de wercken.[aant.][1765]

Injuria ulciscenda obliuione fecit.

S. COSTER

1756 lecker: deugniet.
1757 pots: grap, poets.
1758 heelen: verbergen.
1759 Neen ick seecker: dat zou ik zeker niet!
1760 recht: werkelijk; een ding: een spel, een stuk.
1761 rabauwerij: schelmerij.
1764 Als een man: vlug.
1765 past: zorgt ervoor; by de wercken: aanwezig. Injuria ulciscenda oblivione fecit: Onrecht doet dingen, die men moet wreken door ze te vergeten.

Aantekeningen

Vs. 4. Vgl. Breughel, *Boert. Cl.* 20: Eer de duyvel schoenen aen had, hy wtgong (*Kluchtsp.* II, 24); Heinsius, *Verm. Avant*, 2, 191: Ik uyt myn nest was, eer de drommel syn schoenen aan had;

5 *se rijt snachts op kol*. Naast de uitdr. *op* (of *nae*) *kol rijden* komt in de 17e eeuw ook *kolrijden* voor (vgl. *paardrijden, schoolgaan, zoekraken*, en dergelijke) o.a. bij Brederoo, I, 31, 503: Kanje kol-ryen? Of laatjet jouw van Waarsegsters segghen? Sewel, 405: *op de kol ryden;* 406: *kolryden, uit kolryden gaan*, to go out to bewitch or to go to an assembly of witches; Halma, 278: *kollen, op kol rijden*, toveren. Hiervan het znw. *kolrijer* (in Heemskerk's *Arcadia*, bl. 41, 63, 66) en *kolrijster* (bl. 72);

6 *soo blanck as een mol*. Deze vergelijking komt in de 16e eeuw voor bij Plantijn: *Also blanck als een mol*. Adag. Blanc comme une taulpe, Albedine talpae, id est, nigerrimus; Servilius, 231: Scarabeo nigrior, *hi blinct gelyc een mol;* Sartorius III, 3, 17: Soo blanck als een mol. Een zelfde soort ironische vergelijking ligt opgesloten in *oogen.... soo bruyn* (donker) *as een schellevis* (vs. 7).

8 *En de meer mient noch, datset self is*, syn. van *het altemaal zijn*, iets voortreffelijks zijn, waaraan niets ontbreekt. Vgl. *Antw. Idiot.* 377: *Denken of meenen dat men het is*, zich veel laten voorstaan.

11 In de druk van 1633 staat:

Anne singht, boenende aen Melck-emmer

> Tangdelooze bolle Trijn
> Die wringht de Kaes met wangten.
> Die wat van d'ontijge zijn
> Dat zijn haer beste klangten.

In de drie volgende drukken: Anne singht

> Wie wil hoore singhen, Al watter is geschiet
> Van een soo loosen boerman, Die sijn vroutgen in dolen liet.
> Teeuwis haer hoorende seyt voort.

In zijn geheel vindt men dit lied bij J.F. Willems, *Oude Vlaemsche Liederen*, bl. 269 en in de *Horae Belgicae* II, no. 46. Zie Rijnbach, bl. 125.

37 Vgl. Cats I, 420: Een warm bed, en een luyen aers, zijn als twee gelieven, sy kunnen qualijck scheyen. Nog enkele andere plaatsen in *Ndl. wdb*. VIII, 3197.

77 Daar Teeuwis gevallen is, wenst hij dat *St. Valentijn* hen verderve. Dezelfde heilige werd ook als schutspatroon tegen *de vallende ziekte* beschouwd, evenals *St. Clara* werd aangeroepen om *mooi* weer; *St. Lambertus* tegen *lam*heid, Sinte *Rosa* tegen de *roos*.

91 De woorden van Teeuwis *misselijck is wonderlijck* zijn een terugslag op Anne's *moghelijck oft flus wat over is*. Hij wil zeggen: dat hij aan die mogelijkheid twijfelt. Vgl. Winschooten, 167: Wie weet waar een koe een haas vangt, en dat'er een uit de lugt.... mogt koomen te vallen, die uuw uit de nood hielp: dog misselijk is wonderlijk: *de praesentibus gaudet ecclesia*. Synoniem waren *mogelijk is misselijk, misselijck is misschien* (vgl. *Ndl. wdb.* IX, 858).

126 *so quaet as ien baers* is spreekwoordelijk; *Cloet* IV.; Griet Alewaars die wort soo quaet as ien baars wil ick heur verby gaan; *Kluchtspel* III, 23: 'k Ben zoo quaat

als een baars; *Winsch*. 12: Om dat dit Dier met sijn vinnen steekt, soo komt daar van de gelijkenis: *ik ben soo quaad als een Baars;* ook bl. 229; *Ndl. wdb.* II, 834; VIII, 635; Halma, 37.

127 *haestige luy binnen weer gien verraers*. Vgl. *Lichte Wigger*, 3 *r*: Ic hebb' noit haestighe lui verrae'rs hooren nomen; Tuinman II, 183: Haastige zijn hier geen spoedende, maar oploopende menschen. Deze zijn geen verraaders, omdat zy hunne ongezintheid niet konnen ontveinzen, gelyk zulke, die onder een schoon gelaat en vleyende tong, eenen

bitteren en verraaderlyken wrok in 't hert verbergen.

153 Vgl. Moerk. 64, vs. 8: D'een liep tegen een uit-stekende stoop, off een aere steen (*tegen de een of andere st. of st.*)

154 Vgl. J. de Decker I, 129

> Wat kaertspel, dobbelspel en zulcke rancken raeckt,
> 'k En zie my gants geen' eer uit dat gesnor te spinnen.

Gesnor is te vergelijken met het mnl. *gerochte* en *gescal*, die ook beide betekenen *allerlei dingen, rommel, boel*. Voor de ontwikkeling dezer betekenis zie *Spreekwoordenb*. no. 1942. In het Zaans is nog een znw. *snor* = beuzeling, snorrepijperij, prul bekend (Boekenoogen, 964).

174 Vgl. Brederoo, I. 243, vs. 41: O menschen ick kan so schuren! Ick wil wel uyt tarten de sendelijckste van onse buren. Zie *Moortje*, 858.

177 Vgl. *Snorp.* I, 17: Och heer! ouwe luy bender niet te veul, maer se schietender pas over; *Kluchtspel* III, 98: Jy bent hier niet te veel, maer schiet er over; Tuinman I, 71: Hy is'er niet te veel; maer hy schiet'er over, syn. van *Hy is niet gek, maar wijze lieden zyn geheel anders. Hy is niet bang; maar 't hart popelt hem in 't lyf. Dit is geen drek; maar de hond heeft het gekakt. - Hij is niet blind, maar zonder oogen* (Harreb, I, 62); zie nog *Ndl. Wdb.* XI, 1973.

189 Vroeger *Des menschen zin* (of *zinlijkheid*) *dat is zijn hemelrijk*. Zie Harrebomée, I, 302; *Spreekwdb.* 2654; *Ndl. Wdb.* VIII, 1743; Spiegel, *Hertsp.* IV, 379; *Byspraax Alm.* 268; hd. *des Menschen Wille ist sein Himmelreich*.

202 Evenzo bij Starter, 416: Trouwen in 't hoy is moy, maer inne kerck is eeuwigh werck; *Snorp.* 18:

> Heur swager en heur swagerinne wisten te samen op de bien te tyen
> En geckten al vast met het trouwen en houwen, met het vryen en bedyen.
> Trouwen in 't hooy is mooy (seydense), anders het trouwen in de Kerck.
> Dat duert al te langh, 't is bykans eeuwigh werck.

Vgl. hiermede *A. Vreugdstr.* 101: Een Meyt in 't hoy is wonder moy; *Kluchtsp.* III, 10: Dat ick een meyt waer, ick most soo stracks een reys met jou in 't hoy, dat seg ick en ick mien 't, want al de meysjes van Oegstgeest selje nou wilt maecken.

205 Vgl. *A Vreugdstr.* 145: Heylikke komt een mensch als kakken aan, mach men wel zeggen; Bredero II, 290, 1412: De liefde en die kunst comen een mens als kacken an; Huygens V, 99: *T.* Jae, je selt me all iens verwarren in dat gaere. *K.* Ik sel niet. *T.* Ye selt. *K.* k sel niet. *T.* Jae mick ereis jij, waere, het komt as'tkacke; Tuinman I, 86: *Het trouwen komt als 't kakken aan.* Dus zegt men schertzende. De zin is, dikwyls haastig, onverwacht, en met een driftigen aandrang. Een variant luidt bij V. Moerk. 411: Het heylicken komtmen nou over as een ouwt Paert het pissen. Vgl. fri. *it komt op as kakkeneed; Ndl. Wdb.* VII 899; Ter Laan 389.

208 Vgl. R. Visscher, *Quicken*, VII, 13: Ringhen, cleynodien noch ghebordeerde cleeren.... en moghen niet vermaken myn waertste Kersou (*meisje, geliefde*): dan alleen dat van een Maghet maeckt een Vrou; *Quicken*, V, 15: Ben ick een kindt, soo maeckt van mij een Man; Brederoo, I, 251, vs. 244: Neen kynt, neemt een vrijer, en maeckter een man van.

215 Oene is gewoonlijk de naam voor een sukkel, een zot; vgl. J. Vos, *de Klucht van Oene* (a. 1662); Krul, *Drooghe Goossen*, 9: Wel oene binje mal, of sinje buyten

weste? Wel hoe is 't mit jou maloenen? *Pierre*, 12 *r:* Deuse malle oene*; Pefr.* 19: Welk een Oenen, slaap jy niet by haar als't jou lust? Zie Moerk. 642. *Iem. in Oene's kap hullen*, iemand voor den gek houden (V. Moerk. 168; *Kluchtsp.* III, 65). Oenes kolf zal dan moeten betekenen een zotskolf. Volgens V. Moerk. betekent deze regel: Ik zou hem horendrager maken, echtbreuk plegen, wat ook in het verband past, doch dat komt niet over-

een met het antwoord van de vrouw (vs. 217). Het w.w. *smijten* kan gesuggereerd zijn door het voorafgaande kronen, dat ook slaan betekent. Zie *Ndl. Wdb.* VIII, 334 en vgl. Stijevoort II, 181: 't Sanderdachs gaet hij mij cronen mit eenen drijvoet als een coninginne; *Kluchtsp.* II, 20: Met mynen toffel ick u bijnae croone; Jan Zoet, 238: Griet, de Toffel van de voeten, vliegt hem lustig in de baard: Schellem, koom, ik zalje groeten, klompenkrooning benje waard; Moerk. 253, vs. 119; Tuinman I, 345: *Ymand met den pispot kroonen*, hem den pispot op den kop gieten; Halma, 292: *Iemand met eenen kluppel kroonen*, iemand afrossen.

223 Vgl. de uitdr. *die met den duivel gescheept is, moet er mee over;* Servilius, 224: Die metten duyvel gesceept is, die moeter met over: *Prov. Comm.* 212: Die den duvel ghesceept heeft moeten overvoeren; Campen, 17: Die den Duyvel inghescheepet heft, die moet hem over vaeren; Ogier, *Seven Hoofts.* 284: Die met den Droes ghescheept is moeter me aen Landt; Mildert. *Sr. Groengeel*, II; *Pasq.* 19: 'k Hoor wel, die met de duvel gescheept is, die moeter mee over; De Bruyn, *Reizen* II, 443 *b:* Die met den drommel gescheept is, moet mede een riem in de hant nemen om met hem over te komen; Tuinman I, 141: Die den Droes t'scheep heeft, moet'er meê overvaren; Halma, 174; hd. *wer den Teufel einmal geschifft hat, musz ihn immer fahren*.

224 *patiencie per fors* (fr. *par force*); vgl. *Tr. m. Blijcken*, 238: Wij moeten per forts noch hebben verdult. In het Fries wordt *perfoas, perfoars* nog adverbiaal gebruikt in de zin van volstrekt, dadelijk, geheel en al; ook het Gron. kent *perfors* = volstrekt (Ter Laan, 745); *Ndl. Wdb.* XII, 484.

228 *woudt-aep*, veel voorkomend scheldwoord, zowel voor een man als voor een vrouw. Zie Rijnbach, 137; Coster, 331, 843: *Boer.* Och tisme wijf. *Jan H.* Ygort hoe ken die wout-aap greyen; 507, 337: Swijcht woudaep.

258 Vgl. *Warenar*, 1384: *R.* Kijck ick ken niet kallen. *G.* Soo speult de droes mitje backes; 88: *W.* Wat preutel je? *R.* Niet. *W.* Soo speult den nicker mit jou beck; Bredero II, 412, 2162; Moerk. 203, 165; *Ndl. Wdb.* III, 3617; *Antw. Idiot.* 388: *Den duvel speelt er mee*, er is iets noodlottigs in.

263 Vgl. Sartorius II, 3, 10: De oogen in de handt nemen en sien door de gaten; Tuinman I, 71: *Neem de oogen in de hand, en kijk door de gaten.* Dus pleegt men boertende te zeggen tot ymand, die zegt dat hy niet zien kan; Harreb. I, 205; *Waasch Idiot.* 540: *Lang uw oogen uit en kijk uit uw putten*, ziet gij niet dommerik! Gron. *Hai het de oogen in haand in kikt oet dopm*, als iemand zoekt naar wat duidelijk vlak bij hem is (Ter Laan, 694). In Utrecht als iemand klaagt: *ik kan het niet vinden*, krijgt hij te horen: *steek dan je ogen in je zak, en kijk door de gaten* (*Driem. Bl.* XXII, 84).

289 *Esopus haan.* Vgl. *Esopet* (ed. Te Winkel), no. I (p. 30):

> Int mes daer i hane sochte
> Spise, die hi eten mochte;
> Daer vant hi i dieren steen.
> Doe seide die hane: haddi een
> Ghierech man aldus hier vonden,
> Hi soudi doen met sinen ponden,
> Hi soude met die maken feeste groet.
> Zijns en hebbic ghenen noet.
> Ic quam hier soeken mine spise,
> Die ic voer alle stene prise.
> Wat dochstu hier, dine mach van mi

Gheen goet ghescien, no mi van di.
Dese favele es gheseit
Van den ghenen, die vroescap hebben leit,

Die no doghet, no redene
Int herte en roeken te bestedene.[1)]

Vgl. ook Vondel, *Warande der Dieren*, CXIII: Den Haen, en den Diamandt.

296 Coster, 206, vs. 5: Den sturten sueck rueren, dit kriten sol mir wol waolgen; 210: Datt en den sturten krenck heer reure; vgl. mnd. *de stortende suke*, epilepsie; Plantijn: de s t o r t e n d e z i e k t e. Le mal caduque. Morbus comitialis; Kil. s t o r t e n d e s i e c k t e, *Fris. j.* v a l l e n d e s i e c k t e, morbus caducus. Als verwensing treffen we ook in de middeleeuwen aan: God gheve u tvallende evel! (*Mnl. Wdb.* VIII, 1197); *Christenk.* 1435: Dat u sint veltens plaech moet plaghen; 17de eeuw: *Dat hem sint Felten schen* (*moet halen* of *teken*) naast: *Dat hem de kranke schend*[2)], *dat jou de kranken haal* (vgl. *Ndl. Wdb.* VIII, 96); Moerk. 283: I! woor tzum krank, wilstoe noe wedder hin. Vgl. de aant. op vs. 77.

298 Vgl. Tuinman I, 182: *Al liep men hem met een sparre in den aars, hy zou het niet voelen*, dat is te zeggen, hy is te dom om iets te merken.

312 Vgl. *Cristenk.* 871, 1649, 2327 (*perderiere*); Stijev. I, 138: Hy ja mijn lief, seyt hij, dan waer perdiriere. Oorsprong en eigenlijke betekenis zijn niet duidelijk.

322 Vgl. *Snorp.* II, 16: Men man is een wingert snoeyer by nacht, en hy teert by daegh as een Graef; Halma, 786: *wijngaardsnoeijer bij nagt*, stilleveeger. Zie *Moortje*, aant. op vs. 1237; *Tijdschr.* XLIX, 43 en vgl. E. Kuiper, *Geuzenliedb.* I, 194: Wijngaert snijden onder d'Eerd; Tuinman I, 129: Hy snyd den wyngaard onder de aerde, zo noemt men op zyn hoofsch een heimelyk gemakruimer; *N. Taalgids*, XIII, 139.

323 Sart. I. 9, 56: *Die aen een boom gepist zijn*, quadrat in homines obscuro genere natos; *Minnesp.* 245: Somma sommarum, ik bin ook an gien boom epist, ghelyk ik ken verklaren. Ik noemje van stikje tot beetje wie dat mijn ouwe ouwe veur-ouwers waren; *K. Luuw.* 5. Die karel is oost of west daer ergens aen een boom gepist, sulck een steeckelick volckje ist; Brederoo, *Huysman*, 123: Van me moers wegen en bin ik seper an gien boom epist; dial. *ik ben niet door een ezel over een onderdeur gekakt;* fri. *ik bin fen memme kant lang net oan 'e beam pisse; Ndl. Wdb.* XII, 1987; syn *niet uit een stront geschept zijn* (Antw. Idiot. 2072).

326 Zie *Spreekwdb.* no. 1760; *Warenar*, 661.

332 Zie *Spreekwdb.* no. 369.

338 Vgl. Schuermans, *Bijv.* 272: *Er vliegt niets uit als rook*, zegt men in Brab. van een huis of een huisgezin, alwaar men alles zelf doet en geen geld uitgeeft aan waschvrouwen, naaisters of ander werkvolk. *Nauwelijks den rook uit de kave laten gaan*, zegt men in VI. voor: zeer gierig zijn, bijna niets uitgeven; *Antw. Idiot.* 1043: *Daer gaat niks verloren als de rook uit de schouw*, zegt men van een huishouden waar men zeer spaarzaam is; *Ndl. Wdb.* XIII, 1257 en vgl. *Warenar*, 448 vlgg.

345 Vgl. *Antw. Idiot*, 1790: *Of de kaart is valsch*, of er schuilt bedrog, verraad achter; *Waasch Idiot.* 316: *de kaart is valsch*, er is bedrog in de zaak; Teirl. II, 98; *A. Vreugdstr.* 159: Doet mijn eysje, ey lieve doch een reysje of de kaert is vals; *V. Olip.* 133: Hy spatte voort na zijn vrouwen moer, en zey de kaart is vals (*de zaak is*

1) Zie *Phaedri Fabularum Aesopiarum libri quinque*, no, 12 III, (ed. Luc. Müller, Lipsiae, 1877).
2) Zie *De Bedsteedster van Meisjes en Minnemoers*, kluchtspel, 1728, bl. 14; Mnd. *krenkede, krenkte*, Krankheit, besonders das fallende Uebel; Vgl. *Spreekwdb.* no. 197.

niet pluis), jou dochter is een hoer; Tuinman I, 264: *de kaart is valsch*, dat is, het is bedrog; *Ndl. Wdb.* VII, 704.

350 De nummering is in de war.

352 Van Santen, *Van 'teen op t'aer*, 9: Bruts heen, daer is oock niet veel an jou gevangen, kaele neet; Brederoo, *Sym s. S.* 294: Isser so veel aen iou te vangen? *Kluchtspel* II, 81:

Vr. Maar heur deucht? *Cl.* Ja, Duyvels puyck, daar wat an evanghen is. Vgl. Boekenoogen, 1106: *Er is niet veul an 'evonge* (of *vonge*), men heeft er niet veel aan, het is niet veel waard; G. Karsten, *Het dialect van Drechterland*, 176: D'r is niks an vongen, *er is niets aan;* De Vries, 102.

355 Spreekwoordelijk blijkens Cats II, 61*a*: Mismaeckt.... sulcks datm'r kinders mede te bedde soude jagen; *Lichte Wigger*, 20 *r.*: t Is Lichte Wigger. *T.M.* Is hy 't! Men souder by gat kinderen mee te bedd' jaghen; *C. Wildsch.* IV, 33: Jooden of Turken.... heb ik ook al aan mijn tafel gehad, en somwijl zagen zij'er uit om kinders mee naar bed te jaagen; Tuinman I, 217: 't Is een bullebak, men zou'er kinderen mêe te bed jagen.

356 De haringvisserij was het voornaamste bedrijf in Enkhuizen, welke stad meer buizen uitzond dan welke andere ook. De haring werd gezouten en meestal gerookt (Brandt, *Historie der vermaerde Zee- en Koop-stadt Enkhuisen*, 2e druk, 1747, nl. 287 vlgg.) In 1632 waren er 63 zoutketen en 58 bokkinghangen (*rookschuren*); vgl. *het rookt er als in een bokkinghang* (Harreb. I, 74*b*), *het rookt er als een keet* (zoutkeet; Winschooten, 103). De daarin werkzame ‘keetmeiden’ zagen er natuurlijk niet helder uit.

363 *Lijsjen waer is Jan*, minachtende naam voor een manziek meisje. Vgl. Abr. de Koning, *Spel van Sinne* (1616), II, 1: De jonghes lopen my niet na, as se Lysien waer is Jan doen; Brederoo I, 254, 339.

365 Vgl. onze uitdr. *zo gaan er twaalf* (of *dertien*) *in een dozijn*, om geringschatting uit te drukken; ook de samenstelling met *dozijn* als *dozijnschilder, -vriend, -werk*, enz. Zie *Ndl. Wdb.* III, 3175; Tuinman I, 355; *homo trioboli;* Coster, 513, 537: t Is recht een man, om op een man toe te gheven.

366 Vgl. vs. 1524 en Winschooten, 87: Dat sult gy op den hoop toe hebben; Halma 226: *Iets op den hoop, of op den koop toegeeven*, donner quelque chose par dessus le marché,

367 Vgl. *hoe meer om niet, hoe kwader koop* (Baardt, *Deugden-Spoor*, 368); *hoe meerder* (groter. *hoop, hoe kwader koop; Ndl. Wdb* V, 1064; Harreb. I, 333).

369 *duer genoech te geef*, een uitdrukking, die ook wordt aangetroffen vs. 1574 en *Moortje*) 674: Ick docht dat morsige goedt is duur enoch te geef; Starter, 410: Nou dunckme dat Lijsje slim (*scheef*) enoegh te geef is.

370 Vgl. Vondel, *Harpoen*, 114: Hoe gortig 't varken zy, men roept al schoon, al schoon.

375 Vgl. Stijev. II, 133: Hoe schoonder aensicht, hoe vuylder aers; *Moortje*, 2741 (aant.).

377 *poveretjen* komt ook voor bij Starter, bl. 487: Dan was myn hayr te langh, dan al te wild myn kragen, pouvretten al te weyts, het styfsel al te blaeuw; Krul, *Drooghe Goossen*, bl. 7:

> Soo moy als men Moer mijn nou eguert het, ja wel, t is niet te segghen,
> De weytste schijt-valck, die der is, die mach'er zijn broeck wel by legghen,
> Dusken paer fijne povertjes, gheploYt, en moytjes bekant,
> Van mijn salighe Beste-vaers kraegh gemaeckt.

Voorlooper van Gedenkschriften, behelzende het Leeven van den jongen Slenner-Hincke en zyn Gemaalin Souillone Salopje, bl. 62: Dikke met point de Venise omboorde Poveretten. Is het een manchet of een omslag?

377 *thembdt vol knopen* doet denken aan *Reyn.* II, 5112: Een out vuul hemde of een broec, dat nadich is mit veel cnopen; *Tijdschr.* XII, 175: Ende een r.hemde sonder cnoop; *Ovl. Lied.* 238: Het quamen drie ruters ghelopen so verre in Duutscelant. met netten ende met knopen. Onder een *cnoop* verstaat men een lap, een stuk, dat in een kapot hemd is gezet. Vgl. verder Stijevoort, II, 61; *Christenk.* bl. 131; *Gen. Dichten*, 72, 79, 80, 81, 91 (een geknoopt hemde); R. Visscher, *Brabb.* II, 41; *Tijdschr.* XVIII, 33; XXXVIII, 136; LIV, 135.

417 Voor de constructie vgl. vs. 522; Coster, *Polyxena*, vs. 1; *Adam in Ball.* 1188; *Moortje*, 3158, aant.

420 G.v. Hasselt, *Over de eerste Vaderlandsche Klugtspelen*, Utrecht, 1780, bl. 68 merkt op, dat Bely zich hier uitlaat over haar meesters ‘elendigen staet van zyn gescheurd en eenig kleed’. Of het gescheurd was, laat ik in het midden, maar wel is het waar, dat deze uitdrukking betrekking heeft op zijn enig bezit, zijn armoede; zij is te vergelijken met de meer gewone zegswijze *als hij opspringt, dan waagt het al*, die in betekenis ongeveer overeenkomt met ‘Hy en heft niet een naghel der eers mede te clouwen’ (Harreb. III, 53 en *N. Taalgids*, XXIII, bl. 93).

448 Voor deze uitdr. waarin *tegen* de betekenis heeft van *voor* vgl. *Ndl. wdb.* XI, 1511; XVI, 1250 en fri. doch in andere zin: *wy libje as de okse for de bile*, onbezorgd daarheen.

457 Vgl. Tuinman I, 309 en 311: Hy is zo lucht(ig), als een vogeltje dat koe heet; Halma, 273; Sewel, 403; fri. *sa fluch as in fugeltsje dat kou hjit.*

461 Deze zegswijze dateert uit de 16e eeuw, blijkens Campen, 12: Ghien dinck mitter haest, dan vloehen te vanghen; vgl. verder Sart. II, 1, 76: Geen dinck met der haest den vloyen te vangen; Cats, 415: Niet metter haest dan vlojen vangen; 528: Geen dingen met'er haest, dan vlooijen te vangen; W.D. Hooft, *Verl. S.* 39: Gien dingh metter haest als vloon te vange; Tuinman I, 174; II, 177; Harreb. I, 135; vgl. *Moortje*, bl. 209.

478 Tuinman I, 284: *Hy loopt als of hy een been om een duit had*, dit zegt men boertende van ymand, die ras loopt; *Snorp.* 13: De stads-vleys-houwer (*beul*) van Haerlem hem voor sijn moeyte (*het stelen*) wel dubbelt betaelde, doe hy dansten op t galgevelt of hy bien om een duyt kocht; Starter, 431: De doctoren in de Medecynen souwen met hoopen (of sy een been om ien duyt koften) soo niet om een wijf lopen; G.C. v. Santen, *Van* t'*een op t'aer*, 8: Singen, dansen, en springen of men een bien of een keel om een deut koft. Langendijk, *Wederz. Huwelijksbedr.* 18: Wat hebben wy geloopen, als of wy beenen om een daalder konden koopen.

496 Vgl. *A. Vreugdestr.* II, 98: Het gaet met u gelyck het doet met vunsse drecken: hoe meerder dat m'u roert, hoe meerder datye stinckt; Halma, 758: *vunzige reuk*, odeur relente, odeur vilaine et dégoutante.

498 Deze uitdr. ook in *Nederl. Volksboeken* X, bl. 8:

> Ter stont haer (*stiefmoeder*) een ander varte (*veest*) ontghinck.
> .....
> Den vader sey, gaet wech men sal u borghen,
> Hout toe u burse, tgelach is betaelt.

bij W.D. Hooft, *Andrea de Pierre* (1634), 14 *r:*

> Ackermente Hachje, hoe lydich doeje jou beurs daer open.
> Ick mien dat jy jou hemd daer besecht hebt en bemaelt.
> Doet toe die buyly vrij: t gelach is al betaelt.

Voor deze bet. van beurs zie J. Zoet, 166:

> k Had by d'ontvanger bril onlangs mijn beurs ontslooten,
> En d'impost van 't gemaal al steenende betaalt.

J.v.d. Veen, *Zinnebeelden* (a. 1642), 520: Wat stinker is dat? Hebje geen beter munt, soo meughje de beurs wel toehouwe.

500 Deze zegswijze komt al voor bij Meyer, 21: *Hy is mit en ey gewonnen, mit en appel verloren;* Campen, 43: *Hy is met en ey gewonnen, mit en appel verloren;* Harreb. I, 17: *Hy is met een ei gewonnen, en met een appel verloren* (of *verteerd*), d.w.z. hij is iemand van weinig waarde.

501 Vgl. *Kluchtsp.* II, 133:

> Hy is seecker wel gheluckich, als hy 't iewers op gemient het,
> Dat hy dan sucken ouwen peetemoey te vrient het,
> Om het hylick ierst te versoecken soo wat van vart

> En leggen het liewerickjen dan wat souts op sen start.

Tuinman I, 274: *Hy loopt met de lijmstang.* 't Is ontleent van de jongens, die vogeltjes vangen met stokjes, waarop lijm gestreken is.... dit gaat wel zo gewis, dan die te willen vangen door *wat zout op den steert te leggen;* Harreb. II, 296; *Ndl. wdb.* XV, 167.

510 vlgg. Zie Moerk, bl. 39 vlgg.

522 Dezelfde verzuchting bij Moerk. 227, vs. 166:

> Och! die hem met socken Meyt eens mocht verwerremen,
> En houwense soo een heele Winterse nacht in sijn erremen.

524 Vgl. Brederoo I, 286, 426: de Meulenaers weten me watte.

529 Vgl. het liedje vs. 9-10: Mocht ick een corte wijle bi v zijn, *Ick gave daer om mijn ros mijn wagen.*

548 *stekelich* kan dubbelzinnig zijn; vgl. Brederoo, *Huysm.* 124 en *Mol.* 578: *stekelbaersje*, vrouwenliefhebber.

566 Vgl. Brederoo I, 348, 1292; *Pasquilm.* 21: t Zij liever daer de vrouwluy in t hemt als daer de manluy in t harnas bennen; *Lichte Wigger*, 13 *r:* Ick looft wel, dat je liever een vrouw in 't hemd siet, as een ruyter int harnas; Marin: Hy ziet liever een Nonnetje in t hembd, als een Ruiter in t harnas, *il sacrifiera plutôt á Venus qu'á Mars; Ndl. Wdb.* V, 2246; Harreb. I, 286*a*

582 Zie aant. op vs. 29.

601 Kan hier gedacht worden aan de bekende zot der Leidse Kamer ‘de Witte Acoleye’ Pieter Cornelisz. van der Morsch of Piero? De stad Utrecht had ook ‘een Pierken der Stat geck’ (G.v. Hasselt, *Over de eerste Vaderl. klugtspelen*, bl. 14).

609 *as jij mit je twien*, als twee zulken als jij bent.

631 Vgl. *Ndl. Wdb.* IX, 1854; Winschooten, 138: *iemand uit het nest ligten*, beteekend iemand verschalken, iemand bedotten, iemand snuiten, enz.; *Spilp.* 40: Ja dat volkje is best in'er schik, als ze iemand uit het nest moogen neemen en bedriegen; *Kluchtsp.* II, 246: Wat sal in 't eynt niet al ghepractiseert werden om malkanderen uyt het nest te nemen en te bedriegen! Tuinman I, 348: Zo zegt men ook: Hem is een poets gespeelt. *Hy is uit het nest gelicht;* Halma, 316; vgl. thans *iemand oplichten* en het verouderde *optillen.*

676 Voor het gebruik van het meerv. *die* bij een collectief als antecedent zie *Mnl. Synt.* § 57; V.d. Veen § 25; *Vondels Taal* § 254; Overdiep § 144.

679 Zie *Tijdschr.* XLIX, 38; *Ndl. Wdb.* II, 2019. Dat ‘een paert uit de vuist beslaen’ een obscene betekenis kan hebben, blijkt overtuigend uit Jeroen Jeroense: *Koddige en ernstige opschriften* (anno 1682), bl. 8:

Voor een huis van gerief (een bordeel)

> Hier is de plaets daermen Paerden uyt de vuyst beslaet.
> Het doet een Os goet dat hy by een Koe op stal staet.

692 Vgl. voor dit geneesmiddel Hondius, *Moufe-schans*, 181: Die met pleuris in de sijen is bevangen, salmen doen sweeten met den Heynst-dreck, in den wijn door gedane en warm gelegen.... en de keutels op de stellen van de schapen.... heel den mensch tot sweeten stellen. In Vlaanderen (te Denderwindeke) kent men nog als

middel tegen pleuris: het sap van verschen paardedrek, gekookt in witten wijn met kollebloemen, en warm ingenomen.

749 *'t Is een arme Schout die sijn boete niet verwaren kan*, evenzo Spiegel, *Byspraax Alm.* 289: t Is een arme schout, die zyn boete niet wachten kan; Coster, 504, 230: t Is een arm Schout, die zijn boeten niet en wachten mach. *Bat. Vr.* 35: Tis een arme schout die zijn boete niet wachten can. Het gezegde dateert uit de 16e eeuw, blijkens Meyer, 21: Tis een arme Schulte, die syn boete niet verbeyden can; Campen, 44; 110: Tis een arme

Schulte, die sijn boete niet verwachten can. Zie nog *Ndl. Wdb.* XIV, 945 en vgl. Van Moerk. 106: 'Tis een goe Schout, die sijn boeten verwachten kan.

755 Vgl. onze uitdr. *Wat het oog niet ziet, het hart niet deert;* hd, *was ich nicht weisz macht mich nicht heisz; was das Auge nicht sieht, bekummert das Herz nicht;* enz. Zie *Spreekwdb.* no. 1692 en vgl. *Dat niet en weet, dat niet en deert. Hetgeen men niet weet, kan het hart niet deren. Wat men niet weet, doet ons geen leed* (Harreb. III, 16).

761 Vgl. het lied, vs. 19-20; de tekst luidt *sey;* de druk van 1633 heeft *segh;* vgl. Verdenius in *N. Taalgids*, XXI, 171-172; *Christenk.* 1647; Moerk. 227, 144 en de fri. interjectie *sei!*, zeg eens!

763 Vgl. Harreb. II, 121: Hij duldt ook geen vreemd vogeltje in zijn nest.

772 Vgl. Brederoo, *Sym. s.S.* vs. 447; V. Rijnbach, 146.

773 Deze uitdrukking is te vergelijken met *iets aan zijn laars lappen;* hd. *etwas ans Bein binden*, er zich niet druk over maken, iets niet tellen; 17e eeuw: *iets onder zijn hoosband* of *kouseband binden* (Moerk. 70; *Spaerens Vreuchden-Bron* I, 124); Brederoo II, 289, 1399: Ach.... ick ben zoo verlieft dat ick van smart swiet. *M.* Ach! vaar, bijntet beneen jou kousebant, zoo slatet om u hart niet); *iets beneden* (of *om*) *zijn knie binden* (Sart. III, 3, 62; 8, 887; Harreb. I, 30).

776 *ick heb me gat wel gheschraept.* Voor andere plaatsen zie Brederoo, I, 237, 654; 292, 561; II, 232, 297, 1669; Moerk. 377, 85: Nou jij hebt je gat wel geschraept met een Mossel-schulp; Tuinman I, 310: *Hy heeft zyn aars wel gekrauwt.* Dit zegt men van ymand, die zich zelven door iets in schaade of ongelegentheid geholpen heeft; Sewel, 231: *Je hebt je gat wel geklouwd:* there you have done a fine piece of work indeed (ironisch); *Tijdschr.* XLVIII, 15-16.

778 *out mal, dat het altijdt gheen stal*, d.i. wanneer iemand, die oud is, mal (= verliefd) wordt, is er geen houden aan, of zoals men in Zuid-Nederland zegt: *als' en ou schuur aan 't branden geraakt, is er geen blusschen aan* naast *oud zot is kwaad zot* (*Antw. Idiot.* 914); fri. *âldmâl giet boppe al;* gron. *old paal gaait bonen aal; Ndl. Wdb.* IX, 134; Harreb. II, 51: Oud mal heeft geen stal; Huygens, VI, 163 (Spaensche spreekwoorden vertaelt): Als oud stroo eens komt aen te gaen, en isser niet wel lessen aen; *De Klucht van Sr. Filibert*, genaemt Oud-Mal. Op het spreekwoort: *Als oud-mal begint te scheuren, soo is'er geen stoppen aen* (a. 1657).

780 Vgl. Hooft, *Ged.* I, 293: De Droes! men magh dat vreugje verbij den schout zijn deur wel draeghen: wat betaelt men het boven zijn waerdij! Tuinman I, 133: *Hy mag dat wel voor by des schouts deur dragen.* Dit zegt men van iets, wiens waarde ruim betaalt is, als hebbende geen gevaar van voor gestolen goed aangehaalt te worden.

785 *het kalf lubben onger de moer*, Vgl. Sartorius, I, l0, 9: *In tenebris saltare.* Een onder de moeder lubben, est rem gerere clanculum, nullo teste, nulloque judice. Ita ut solent nonnumquam judices avariores eos, qui deliquerent clanculum mulctare, atque argento suo emungere.

788 *ick heb in de schuer ghescheten*, vgl. *in de kerk kakken; tegen 't heilige huisje pissen* (Vondel, III, 110); *tegen de muur pissen* (Schuermans, 482); *in iemands rapen* (of *bonen*) *geloopen* of *gescheten hebben*, hem vergramd, misnoegd hebben; Boekenoogen, 749: *iemand in de pieterselie schijten*, hem iets onaangenaams aan doen; *Antw. Idiot.* 1077: *gescheten hebben*, ergens niet meer welkom zijn; *op de kafzolder gescheten hebben* (Goeree).

793 *schipper te voet* is een schipper, die zijn schip kwijt is; fig. reeds bij Sartorius III, 8, 100 voorkomend gezegde: Et clypeo simul et galea nudatus et hasta. *Heel schip-heer te voet;* X, 18: Haeremus in vado *Hier zijn wy vast. Schipper te voet;* Winschooten, 233: *schipper te voet = ontschipperd;* Witsen, *Scheepsb.* 507*a*: schipper te voet zijn. Oneig. uit zijn doen en welvaren zijn; Halma, 570: *Hij is schipper te voet gemaakt*, hij is van zijn schippersampt afgezet; Harreb. II, 6; Bouman, 92: *schipper te voet*, spreekwijze, schipper

af, schipper op het drooge. Men zegt van iemand wiens zaken hard terug gaan: hij zal spoedig schipper te voet zijn; Karsten, 121: *schipperdevoet*, zonder geld, arm.

840 Zie *Ndl. Wdb.* X, 2264: *iemand het oog vullen*, zijn aandacht in beslag nemen en hem daardoor verhinderen op datgene te letten wat men voor hem wil verbergen; Coster, 224, 42, (*'t volck de ooghen vervullen*); Hooft, *Ned. Hist.* 262.

846 *deckt toe de pot daer is Ael in.* Waarschijnlijk moet hier aan *ael* de betekenis van gier, stercus (vgl. *aalkorf*, achterste?) worden toegekend (vgl. fr. découvrir le pot aux roses); men moet dus zorgen dat de geur zich niet verbreidt (Rijnbach, 168). De zegswijze is in de 17e eeuw vrij gewoon; zie behalve de door Rijnbach geciteerde plaatsen nog Meyer, 5: Stolppet den pot toe (= Campen, 8); Sart. I, 1, 14: Deck toe de pot, daer is ael in; III, 2, 50: *Het is deck toe de pot*, in hominem dicebatur vehementer infamem foedique nominis; Cats I, 202: Deck lieve! deck de pot, smoor bittre huyskrakeelen; Erasmus, XLIX: *Kluchtsp.* II, 64: Dat's waer; swijgje, ick swijgh; deck de pot toe, daer's paling in; III, 42: Dek toe de pot, daar's paling in; *Tijdschr.* XXVIII, 188: Hoor, zuster, 't waar beeter die pot toegedekt, dan langer in dien drek te roeren; V. Moerk. 522: Hadden die woelwaters de pot maar toegedekt, waar het niet alles in vergeetenheid e bleeven?; *Antw. Idiot.* 1979: *Laat dat potje maar gedekt*, zwijg daar maar over; Tuinman I, 113: *Dek toe den pot, daar is paling in*, dit zegt men, als iets geheim moet gehouden worden, of anders veel moeite zoude veroorzaken. 't Is ontleent van levendige palingen, die men bezwaarlyk in een open pot kon houden, en de uitgekropene niet dan met veel moeite daar weder in krygen; *Ndl. Wdb.* XII, 221.

853 *bestoven*, Vgl. Pers, *Ontst. Leeuw*, 788*b:* By d'Engelsche die wel van geld waren bestoven.... wierde groote buyt gevonden; zie verder *Ndl. Wdb.* II, 2186.

854 Mag vergeleken worden Harreb. I, 311; 312: Laghende schouten en schreijende hoeren zal men niet ligt gelooven (= vertrouwen)? Een lat. variant is: Aurae serenae et principi ridenti non credas.

866 mijn tegenpartij is slechts een arme drommel, een stom dier. Vgl. Cicero, *De Oratore* I, 8, 32 vlgg. waar de welsprekendheid geroemd wordt als datgene, waardoor de mensen *maxime bestiis praestant.*

879 Vgl. Campen, 23: Hy weetter effen soe veele van als t calf vander hoomisse (= Meyer, 12).

932 *Is de kar allien an je gat gebongen;* Meyer, 57; Campen, 182: *Die caer is nu an sinen eers gebonden;* Tuinman I, 160: *De kar is aan zyn aars niet gebonden*, dat zegt, de zaak hangt aan hem niet; *Ndl. wdb.* VII, 1562; *N. Taalgids*, XII, 146.

934 Campen, 86: *Hij weet noch niet, waer Oost is*, hij is nog onervaren. Vgl. *Spreekwdb.* no. 41.

935 *spieringh doet de kabbeliau wel of slaen;* vgl. Campen, 130: die spierinck doet den bulck afslaen; Winschooten, 276: *de spiering doet de kabbeljauw afslaan:* dat is, de slegtste waar is de oorsaak, dat de beste somtijds goedkoop moet verkogt werden; Tuinman I, *nal.* 26: *de spiering doet de kabeljauw afslaan.* Dat wil zeggen, overvloed van mindere koopwaaren doet die kostelyker zyn beter koop geven; Harreb. I, 75*a*.

972 Vgl. Sartorius II, 6, 14: Tragice loqui. *Balcken aen twee spreecken. Bulderen*, est verbis uti magnificentioribus; Starter, 430:

> Jy keund praten as Brugman, trouwen jy wetet uyt te leggen,

Maer al wistje woorden as backstienen, balken an twie te seggen,
Soo selje niet kallen, dat je my sult aers doen ghelooven
Dan dat het Hylicken ien Meyd van al haer vreughd sou berooven.

fri. *Hy sprekt balken oan twa*, is een pocher.

973 *met de pisser om hoogh*, dus op zijn rug. Vgl. *Oene*, 251: Voort krijg men kortelas, zo raekt hy op de rug; Brederoo II, 373:

Daer leyt die schoonpraat, och! daar leyt hy die schoon in 't ooch,

Die valsch achter de rug, och! daar leyt hy met de pisser vast om hoog!

Focquenbroch, *Thalia* I, 30: Damasor gewurpen onder, die met zyn pissert in de lucht, zeer deerlik lei in 't zand te kyken; *Ndl. Wdb.* XII, 1992.

979 Vgl. Harreb. I, 171: Hij slacht de eenden: hij is op den neus geteekend.

983 *uyt een eeckgien*, uitnemend, uitstekend; een uitdr. ontleend aan de keuken en synoniem van *uit een peper en eeckje.* Om de een of andere sijps goed te bereiden moet ze in (*peper* en) *eek* (azijn) gekookt worden (Tuinman I, 364) Men vindt deze uitdr. ook bij Brederoo I, 225, 352; 391, 2755: Ick selje dat koken uyten eeckje, want een bottertjen is te vet; Starter, 420, 90; Moerk. 357, 38; *Noord en Zuid* XIV, 498; vgl. hd. *aus dem Pfeffer, aus dem Salze*, flink.

984 *t Isser met segghen te doen*, vgl. het meer gewone *het is er met zeggen niet te doen* (Tuinman II, 205); R Visscher, *Sinnepoppen*, derde schock, XIII: t' Is met seggen niet te doen, met onderschrift:

> Onnut en ydel is neus-wijse kakelingh,
> Het seggen is maer windt, maer doen dat is een dingh.

Van Santen, *Van t'een op t'aer*, 15: Waer 't met segghen te doen, je vont veel fraije baesen, maer, alst op de daet an komt, dan sijn 't groote dwaesen; Huygens, *Korenbl.* II, 21: Quacksalver

> Ick steeck mijn stouten voet in der Doctoren schoen
> En dans'er me voor 't volck, soo dat het oude seggen
> Door mijn' vertieringen licht is om wederleggen:
> Wat dunckt u, Boeren, is 't met seggen niet te doen?

Huygens, *Dagw.* 1334: 't Oude woord kan 't wederleggen, t Isser niet te doen met seggen; fri. *it is mei sizzen net to dwaen.*

990 *dan blijftet ten lesten noch wel hanghen aen een spijcker*, zuidndl. *iets aan een* (of *den*) *nagel hangen*, het ter zijde stellen, uitstellen; hd. *sein Studium* (*Geschaft*) *an den Nagel hängen;* Sart II, 7, 49: *Dat Proces blijft aen een nagel hangen.* Ubi lis in longum profertur, nec unquam explicatur; Hooft, *Brieven*, 389: Ik ben bericht.... dat de Heeren van 't Hof niet en verstaan die zaake te vuideeren, maar dezelve, om reedenen aan eenen naagel te hangen; Tuinman I, 237: t Proces hangt aan den spijker; 350: Iets op de lange baan schuiven. Dit zegt eene zaak verwijderen en uitstellen zo dat ze in langen tijd niet afgedaan worde. Dus *hangt en een proces aan den spijker;* Halma, 599: *De zaak is aan den spijker gehangen*, daar zal geen uitspraak over 't regtsgeding gedaan worden; Harreb II, 201b*; Ndl. Wdb.* IX, 1491; De Jager, *Lat. Versch.* 420.

1003 *een paertgien schijtgelt*, een uitdr. ontleend aan een oud kinderverhaal; als var. komt voor *een ezeltje* (ook in het hd.) *schijtgeld;* vgl. *Antw. Idiot.* 412: *Een ezeltjen hebben, da*(*t*) *geld schijt*, wordt gezeid van iemand, die veel geld verteert. Zie *Ndl Wdb* XII, 50; XIV, 634; Sart. I, 2, 38: Hy heeft een paerdeken schijtgelt; Ogier, *Seven Hoofts.* 132: Als had' hy een Peert op 't stal dat haver adt en goudt scheet; Coster, 468, 421; *Cint.* 48: Myn heer heeft het paerdeke schytgeld, hy weet niet waer hy noch in het einde zijn rykdom zal bergen; Tuinman I, 324: 't Wast my op den rugge niet. *Ik heb geen paardje kakgeld;* Afrik.: Dink jy ek het 'n bokkie wat geld skijt?

1019 Deze zegswijze ontmoeten wij ook bij Coster, 466: Je vlamter op as een boer op een boekede koeck; Brederoo I, 252, 269: Symen ik verlief op jou as een boer op een boeckweyte-koeck; 287, 457: Ick vlamde daer op as ien boer op ien boeckede koeck; *Sr. Groen-Geel*, 6: Jy souter op verlieven as de Boer op ien Boeck-weyte koeck, seydt men (*Kluchtspel* II, 168); Tuinman I, 131.

1024 *Pandecta et codex*, de pandecten, het codex (wetboek van Justinianus); *leges duodecim tabularum*, de wetten der twaalf tafelen.

1025 *hoc sunt visemetenti*, dat zijn maar beuzelpraatjes, hd. *fisimatenten;* zie *Mnl. Wdb.* IX, 543

i.v. *visepetent;* H. Schulz, *Deutsches Fremdwörterb.* 216; De Jager in *Nieuw Archief*, 439-443.

1027 De wetenschap heeft geen anderen vijand dan den onwetende. Vgl. Bebel, *Proverbia germanica* (ed. Suringar), bl. 159: Scientiam non habere inimicos, nisi ignorantes eam; est in veteri proverbio (vgl. bl. 586); Goedthals, 47: Datmen niet en weet, misprijst men gheerne; *Science n'a ennemis que les ignorans;* De Brune, 62:

> De Konst gheen meerder vyand heeft
> Als hem, die heel-onwetend' leeft.

1031 Daarom ben ik zelf in mijn zaken de verklaarder der wetten, ik ben mijn eigen uitlegger der wet.

1036 Faber. Vermoedelijk bedoelt Bartel hier Anton Faber (1557-1624), president van het Hoog Gerechtshof te Chambery, schrijver van een *codex Fabrianus* en *Rationalis in pandectas*. Hij wordt ook vermeld bij Baardt, *Deugden-Spoor*, 63: Fabri Disputatien en oock sijn Annotatien.

1060 *een vijch*, onzin. Onder een *vijg* zal men in fig. zin een paardenkeutel moeten verstaan. Vgl. de synoniemen *poep! schijt! wat* (*een*) *struyf* (vs. 1226); Coster, 505, 238: Jae vuyle vyghen; Sartorius III, 3, 23: scarabei umbrae. *Een blaes met boonen. Een vijgh op u neus*, inanem metum repellentis est; vgl. *wat een blaes* (als antwoord op de uiting van een onjuiste onderstelling; *Ndl. Wdb.* III, 2760); *S.M.* 65: Wat een vijgh! *Kluchtsp.* III, 106: Ick peurder stracks nae toe.... hey! een vijgh, ick ben al moe; III, 302: *G.* 'k Loof dat zy heugen van meer als drie hondert jaer. *Vr.* Een vijg, zoo lang niet; V. Moerk. 192: Wat en vijgh!

1062 Wat je een kind doodgereden wilt noemen. Zie Eymael in *Noord en Zuid* XIV, 501, die o.a. verwijst naar *Warenar*, vs. 1255 (*Tijdschrijft* VIII, 314); *Kluchtspel* II, 253 (Moerk. 220): *Trijn.* Me docht ik ze flus hoorde kermen. *Notaris.* Ik zegg'er kermen tegen (*wat je maar kermen wilt noemen*); *Besteedster*, 15: Pieternel, breng Gebina, zo zal voortaan jou naam zijn, eens op het zekreet. *Stoffel.* Gebina zeg ik 'er tegen; *Willem Leev* I, 2 en zo meermalen in deze roman.

1067 *vellen*, Coster, 488, 479: Want zoo daar een goedt deel het vellen en het feylen niet staackt, 't mach 't Gods-huis niet ontryen noch ontseylen; Van Santen, *Epigrammata* (1626), no. 13: Loopt die Korssen noch soo vellen? Jae hy, t gelt is doorgebrocht. Vermoedelijk heeft ‘vellen’ oorspr. de bet. van (op de rug) doen vallen (in re amatoria); vgl. *Christenk.* 857: Haer mach wel grouwen, als zij int anscouwen int bedt wert ghevelt fijn; Stijev. II, 179:

> Twaer quaet dat si stonden op die cake
> Al die hen heymelick laten vellen.
> Wat spel soumen speelen wou t buyxken niet swellen.

B.H. Erné, *Twee zestiende-eeuwse spelen van de Hel*, bl. 18, vs. 595:

Ick sie daer wonder bij nacht aff geschien, dat sij (*stoepjoffers*) haer laeten vellen in een hoeckgen en vallen omlaege; bl. 16, 539: Sij (*heimelijke hoeren*) willen al voor maechden deurgaen.... al laeten sij haer somtijts wel in een heuckgen strecken.

Men denke in dit verband aan het *kort-hielde volck*, fr. *avoir les talons courts* (Brederoo II-178); Stijev. I, 171: Ghij ionghe wellustighe vroukens wat hebdij al corte achter) hielkens; Moerk. 229: Struyckel na jouw hielen; vgl. ook het synonieme

(een vrouw-*neerleggen* (Brederoo II, 190, vs. 1101; III, 70, vs. 1772; Huygens V, 162) en de opmerkin, gen in *Tijdschrift* XXXIII, 285.

1076 Vgl. Brederoo I, 154, 1554: Neen seker, is dit ien Hoer? so ist ien Hoer met eeren; Moerk. 236: Ghy, ghy zijt een hoer met eeren.

1084 *Jus canonicum*, het kanonieke recht, het R.K. kerkrecht.

1116 Dezelfde situatie komt voor bij Starter, bl. 45: Sotte-clucht van een Advocaet ende een boer.

1126 *Canonicum.* Zie vs. 1084.

1127 Vgl. Brederoo I, 279, vs. 269. *T.* Hoe seyde Harmen teugen zyn vaer? *P.* Hoort dien dief liegen; Tuinman I, 193: Dit zeide ook de jongen van zyn vaer: *Hoort den dief eens liegen;* II, 217: Hoort den dief eens liegen, zei de jongen van zyn vaer.

1132 *by stoelen by bancken*, dan hier en dan daar; Stijev. II, 194: Soudick slachten die dobbel ghecleet sijn (*ontrouw zijn*) en de gaen lopen van bancken tot stoilen? Eigenlijk van een kind gezegd, dat nu hier dan daar zich vastgrijpende, steun zoekend loopt. Vgl. *Tielebuys*, 74; Spiegel, *Byspraax Alm.* 284: By stoelen en banken, tot datmen zelf ghaan kan; *Warenar*, 1364; Tuinman II, 173

1146 Vgl. Starter, 441, Jan, Sie daer, by myn keel, duymtjen op, so waer as ick leef.

1158 Vgl. Cats II, 443, *b:* Siet wie den draed bekomt, die vint well ligt het kloen; Moerk. 319: Hier heb ik de draat, nou hoop ik het klouwe ook wel te krijgen; Tuinman I, 134; 195; 342; *Ndl. Wdb.* III, 3181.

1175 *ien eerlijck bedelerijtjen.* Vgl. J. Zoet, 235: t Is een eerelijk gebeedel, 't is een prachend laf gevry.

1177 *'t hooft bebongen;* vgl. *Kluchtspel* I, 199 en 201; *Sp. Brab.* 1176 vlgg.:

> Wat komter vrydaachs een gerit ter poort indringen
> Van revelduytsche en van vreemde hommelingen,
> Al gesonde wijven, met besieckte doeken om.

d.i. doeken, die hun het voorkomen van zieken geven; *Isabella*, vs. 1639: Hier, hier, seg ick; laat sien wat isser sieck je hooft of de doeck? Vgl. met deze passage *Spel vande Rijcke-Man*, vs. 799 vlgg.

1178 Vgl. Moerk. 241:

Dat krijt, dat waerdige krijt hoormen in goudt te beslaen.

En soo rustigh (*royaal*) was hy[1)], dat als yemant met een krijtben quam verby sijnent gaen,

En luyt, en leelick riep, schonck hys' een pintje bier, ja 't beste dat haer monde.

't Most wesen dat hy hem'er niet qualick by had bevonden.

1180 *kokerellen*, eig. een rondedans, waarbij gezongen wordt, uitvoeren. Vgl. *Tijdschr.* XVIII, 154; *Nav.* 29, 567 (a 1617): Dat hem niemant, het sij jonck ofte out, sal vervorderen nu voort aen te loopen mommen ofte coquerellen bij de huijsen. Ziet het uitvoerig artikel van H.J. Eymael in *Tijdschrift* XI, 82 vlgg. en de bezwaren daartegen ingebracht door Salverda de Grave, *Franse Woorden*, 362.

1184 *vreemde Armen.* Vgl. Brederoo II, 193: Onder alle die de huissitten hier spysen en suldy gheen twintich Burghers Kinderen wysen; zie *De Gids*, 1935, p. 324 vlgg.

1192 Vgl. *Rijcke man*, vs. 771: Huys-sitte Vaer hier komt nog een bedurven paer.

1193 *as de Bruyt prijcken;* vgl. *Mnl. wdb.* I, 1469; Coster, 169, 580: 't Hetter niet te beduyven, ofse schoon als een Bruyt brompt; 514, 563: So sitten wy suyverlijck

1) Een waard, die met dubbel krijt schrijft. Krijt werd blijkbaar bij de maat verkocht (vgl. *Handv. v. Amst.* 1179*a:* De Appel-ton, Krijt-ton, ende een tonne daer men de Hasenoten mede meet) en langs de huizen gevent. Dat de hier bedoelde krijtkorf 'vol kale jonghen' zou zijn, is zeker aan overdrijving toe te schrijven.

en proncken ghelijcken de bruyt; Brederoo III, 282: Ay siet Heer Bruidegom hoe dat de Bruyt al prijckt (vgl. vs. 49-55); 306; 335: Siet hoe de suyv're Maeghd met schaamte sit en prijckt; Vondel, *Adam in Ball.* 452; *Christelijk Vryagelied:*

> Uw ziel, o spruytje
> Als konings bruidje

Dan zitten zal te prijk
In mijn heer vaders rijk.

Een voorstelling van een bruid, die ‘te prijk’ zit, vindt men bij Schotel, *Het Oud-Hollandsch Huisgezin*, 2de druk, bl. 245 en in *De Oude Tijd*, 1871, bl. 239.

1194 Vgl. *Tiisk. v.d.S.* 1135: Na hem is geen wachten. Voort: daer komt niemant van uytkijcken; Smetius, 269: Uitzien en doet niet comen.

1210 Deze uitdrukking komt vrij dikwijls voor; *Kluchtspel* II, 142: Siet hoe bangh isse nou, men sou wel een aey in heur naers gaer broen; Tuinman I, *nal.* 14: *Men zou een ei in zijnen aars gaar braden*. Dat zegt men van ymand die zeer bang is; *Ndl. Wdb.* III, 985; 3974; Van Dale: *men kan wel een ei in haar gat gaar koken*, zij zit vreeselijk in de angst, in de benauwdheid; Hd. *Man kann Eier in seinem Arsche braten*.

1259 Vgl. voor het volgende Kalff, *Lied in de Middeleeuwen*, bl. 599 vlgg.

1275 Houwen en knoopen slaan beide op de liefde- (en huwelijks-) verbintenis. Vgl. Winschooten 113 etc. zie p. 97 bij X.

1278 Vgl. *Spaerens Vreuchden-Bron*, Haerlem, 1646, II, 15:

Brenght het Yser hier, hier, hier,
Teert als groote Heeren:
Slaet de Pan te vyer, vyer, vyer,
Wilt maer lustigh smeeren.
t Is, t is t is Vasten-Avonds-dagh,
Die al de Stadt wel vyeren mach.

1291 Vgl. *Kluchtspel* II, 228: Ick hebber te veel moeiten om gedaen, om nou ien blauwe scheen te loopen, 't Is beeter dat hy die krijgt, hy kender beter een swarte kous over stropen as ick; R. Visscher, *t Loff van een blauwe scheen*, vs. 152; Vondel, V (W.B.), 248:

Blauwtje, met jouw blauwe scheentje,
Lieve treurt doch niet om eentje.
Hebje een blauwe kous van doen?
'k Hebber noch van goet fatzoen.

1292 De bedoeling is: er zijn meer meisjes te vrijen; wil de een niet, dan vindt ge wel een ander. Sedert de 16e eeuw is deze zegswijze bekend, blijkens Sartorius I, 10, 83: Soo goede Rooskens spruytender alsser uytgaen. Soo goede schepen komender aen alsser afvaren; *Dronk.* 17: Daar komen zulke goeje scheepen an als er of vaaren; Cats I, 466: Siet men niet dikcwijls soo schoone schepen aenkomen, als 'er afvaren? Brederoo III, 411:

Ick wou wel siet,
Maer sy wou niet,
Doe bleef ick int verdriet.
Dit duurden eenige poosen
Dat ick dus was belaan.
Men siet soo schoone Roosen
Wassen, als daar vergaan,
De Schepen of, en aan
Syn vast in één waardij.
Wat wil ick mijn verslaan?

't Versoecken staat doch vry
Een goet ghesel.
Dus denck ick snel
Wil d'een niet, d'ander wel.

Winschooten, 233; Tuinman I, 86; Halma, 569: *Daar komen zo goede schepen aan, als'er afvaaren*. Dit word gezegd.... van gaande en komende vrijers; Harreb. II, 249; *Ndl. Wdb.* XIV, 701.

1300 *de vuyle druyt stofferen*, (Schrijnen I, 156; *Volksvermaken*, 187 vlgg.). *De vuile druit* (of *bruid*), ook *vrou Vuylen* genaamd (*Leuv. Bijdr.* IV, 331), is naar de onderstelling van G. Kalff, *Lied in de Middeleeuwen*, 516 vlgg. de vertrekkende winter, die in een lentespel met omgekeerde kleren wordt beschimpt en weggejaagd. Vgl. *Ndl. Wdb.* III, 1622, 1630, 1634, 3490; *Christenk.* bl. 131; *Kluchtsp.* II, 123:

> In hoe aerdigh speelde men overal De Vuyle Bruyt.
> In mit watten omgekeerden pels (*rok*) quam dan het smoddeken uyt.

W.D. Hooft, *Jaerliedt in t Sot*, vs. 33:

> Met menigh kluyt heel over luyt
> Tromt Dibrich op het schotje,
> Komt uyt jou vuylen druyt.
> Voor den dach springht smeerge Els
> Midden om ekeerde Pels.

Zie J.F. Haverman, *W.D. Hooft en zijne Kluchten*, 's-Gravenhage 1895, bl. 8.

1301 Vgl. Huygens II, 192:

> Trijn trock een masker aen, en meend' haer soo te decken,
> Dat s' onbekent sou gaen met Vastelavond gecken.

1302 J. Zoet, 241: Lary ging de Trommel stellen, Vuilmond klepten op de tang; W.D. Hooft: Het bommetje slaet en tangetje gaet; zie ook beneden de aanhaling uit *V. Olip.* 58.

1303 *drillen*, vgl. J. Zoet, 5: Na de veel klinkt drillen de voeten; 241: Klonterbokje met heur spillen, rooster, pan, en beezemstok, kwam, gelijk een woudaap, drillen in een ruige onderrok; *Ndl. Wdb.* III, 3365; *Kluchtsp.* II, 124: So fraey te drille! ick loof niet, moer, of jy hebt op 't Dansschool elloope. *t schot*, waarachter (*of* waarin) de vuile druit verborgen zit. Zie boven de plaats uit W.D. Hooft; J. Zoet, 234:

> Hoor wat is'er al gedrommel?
> Dat's op klapbien[1)], en op schot.
> Malle Trijn speeld op de Trommel
> Jaap op kwijlbabs Rommelpot.

V. Olip. 58: Daar hoordemen 't getrommel op 't schotje; *A.M.B.* I, 119:

> En hoe giestigh hoort
> Speultonen soet accoort
> Op t schotjen en op tangh
> Met een minnelijck gesangh.

1305 Zie *Mnl. Wdb.* III, 1582; J.W.P. Drost, *Het Nederlandsch Kinderspel vóór de zeventiende eeuw*, 75 vlgg.; Ter Gouw *Volksvermaken* bl. 324 vlgg.; *Kluchtsp.* II 122:

1) Halma 166: *klapbeentjes of beenkleppers*, cliquettes, os plats dont on joue en les passant entre les doigts; *Kluchtspel* III, 111: Moye Pleuntje die dansten op de zang en klapbeenen van Teuntje.

Wat wasser (*in de Vastelavontstijt*) een hooveeringh
Met turf te rapen en te loopen an den Overtoom
En die dat dan verloor, die achte men voor loom.

1306 Vgl. Moerk. 329: Die droncken en vol is, die het ommers zijn vijf sinnen niet; 452: Wel benje zot of dol, hoe hebje 't gat vol? 472: Me dunckt je hebt het in je pijtje, benje droncken of vol?

1315 Vgl. Tuinman, I, 101: *t Is een wittebroodskind*, dat is, een malle moeders zoontje, dat als met enkel witte brood of randjes van pannekoeken en korstjes van pasteyen opgequeekt is; Harreb. I, 426: Hij mag niets dan kiekentjes en randjes van pannekoeken.

1320 *die daer verbiet te trouwen.* Het *Concilie van Trente* verbood in besloten tijd (d.i. van de eerste Zondag van de Advent tot op Driekoningendag en van Assewoensdag tot Beloken Pasen) alle openbare bruiloftsfeesten en het plechtig sluiten van huwelijken.

1338 *en de vormdoeck te laten knoopen*, zich het Sacrament des vormsels te laten toedienen. De vormelingen brachten een fijn geweven doek mee, drie vinger breed, behoorlijk lang, zonder naad, wit van kleur. Na de zalving met chrisma, die door den bisschop geschiedde, bedekte de peter, die niet dezelfde persoon mocht zijn als de dooppeter, het gezalfde voorhoofd van de gevormde met de vormdoek, opdat het chrisma niet zou wegvloeien. De nieuwgevormde droeg de vormdoek in de eerste tijden gedurende acht dagen: het was het onderscheidingsteken te vergelijken met het dragen van witte kleren door de gedoopten (J. Daniels in *Studiën*, Nieuwe Reeks, 46e jaargang, een en tachtigste deel, bl. 113); *Tijdschr. voor Taal en Letteren* XII, 109-110.

1351 *de Vaendels*. Het Hof van Holland zetelde in de Grafelijke zalen en wel in de bovenzaal; in de grote benedenzaal hingen de vaandels, veroverd op de Spanjaarden. Vgl. *Hofwijck*, 1264; P.C. Hooft, *Ger. v. Velzen*, vs. 1600:

> Die (*Maurits*) sal, verlaeden met den roof der Castiljaenen,
> De waepens van Leon, en de Bourgoensche vaenen
> Besprenckelt van het bloedt, becroosen van het stof,
> t' Huys voeren seghenrijck, en hanghen op het hof.

1359 *het Spuy*, een plaats, waar in de 17e eeuw veel herbergen waren.

1360 *daermen de heyligen met hoepen bindt*, het bierhuis, in de kroeg. Zie Brederoo II, 225, 2029; *B. Kermisk.* 38: Dese stad zijnde vol van Lanterfanten en leegloopers, behalven noch een zoort van kwanten, die geern zijn, daar men de heil'gen met hoepels bind. Vgl. *Ndl. Wdb.* VII, 2258.

1361 *duyven op Solder houden*, bordeel houden (*Ndl. Wdb.* III, 3561); Sartorius II, 7, 94: Megaricae sphinges, *lichte deernkes;* megaricas alit sphinges, *hy houdt duyven op solder;* III, 10, 17: *Duyven op solder houden*. Voor stoof, achter Bordeel houden; *Snorp.* 30: Wel mienje dan dat hy jonge Duyfjes op solder sel houwen? *Kluchtspel* III, 308; Harreb. I, 79: Die boonen heeft, zal wel duiven lokken zei de kogchel (*hoerenwaard*), en hij had er twee op stok.

Vgl. ook *kamerduifje*, hd. *Kammertaube*, kamerkatje, liefje (18e eeuw); *Antw. Idiot.* 1666: *duivin*, bewoonster van een verdacht huis.

1369 *Weeldigh man songder wijff*, spreekwoordelijk blijkens de vorm. Zie Anna Bijns, *N. Refr.* XVI: Ongebonden best, weeldich wijf sonder man; evenzoo bij Brederoo I, 250, 218. De eerste woorden, *ongebonden best*, worden bij Starter, bl. 431 ook door een meisje gebruikt. Over de vroegere almanakken zie Schotel, *Volksb.* I, bl. 1-93 en *Maatsch. Leven*, bl. 249 vlgg.

1372 Over naaien (zie vs. 1373) in obscene zin zie het *Ndl. Wdb.* IX, 1345 vlgg. en *Tijdschr.* LIV, 177, noot.

1383 *iemand burger maken*, Vgl. *Ndl. Wdb.* III, 1904: Hy heeft de magt.... u.... een burger van den Haag te maaken. Met 't wapen op de rug (a. 1714); *Burger raken van de Voolewijk*, gehangen worden (Moerk. 656); Ter Laan 1198: *Hai is börger van Winschoot*, schertsend gezegde, als iemand te W. gevangen zit.

1393 Vgl. P.C. Hooft, *Schijnheiligh*, bl. 414: Wat heb jckje wel dujten wt je billen 'eklopt! V. Moerk. 436: Ick sel de schout met u laten spelen en omspringen, die mach een hondert gulden of twee uyt u gat wringen.

1399 *sauciertgen,* vgl. *Heemsk.* 116:

> De dees' drie treetjes juyst in een sauciertje treet
> En 't vierden op de kant, ja t'is haer meer als leet
> Dat sy om yemands wil een voetstap moet versetten.

Westerbaen II, 720:

> Daer komt een fiere pop, die treedt so naeuw en net,
> Dat sy drie treedjes pas in een sauciertje zet
> En 't vierden op de kant, en vreest haer te verschryen,
> Indien sy een van die een stroo-breed mocht verwyen.

Van Effen, *Spect.* VI, 112: Ze gingen zo zoetjes en zagjes, twee treedjes in een sauciertje, als ze op eyeren hadden gegaan; IX, 99: Moogelyk is het Heertje.... al zo ver gevorderd, en kan al twee treedjes in een sauciertje doen, het derde op den kant. Synoniem was *drie treedjes op een tafelbord* (*W. Leev.* 2, 123; Harreb. I, 81*a*).

1406 gl. *Kluchtspel* III, 310: Kom, gaan we zitten by malkaer in deeze stoep, ons ouwe plaasje, en stoppen eens een pijp. Men kon er zich ook verstoppen, blijkens onze tekst en J.v. Paffenrode, *Ged.* 1711, bl. 180: Kom, gaan we in dese stoep, en houden ons hier verborgen. 's Nachts werd er wel in geslapen; zie *Moortje*, aant. op vs. 2233; Coster, 545, vs. 1591; *Kluchtsp.* III, 28; V. Moerk. 242.

1413 Vgl. met deze passage Coster, *Iphigenia*, vs. 1006 vlgg.

1423 *een eeckigh doeckje*, Brederoo I, 354, 1053: O mijn! ghy bent soo bleeck, u wesen dat verandert, en overal breeckt uyt dat klamme, koude swiet, sit neer, ick haal Azijn; 375, 2192: Ick sie niet dat sy lidt of leen of lichaam roert. Sy haalt haar aasem noch, brengt mijn eeck; *Kluchtspel* II, 187: *P.* O, laes! ick ben schier doodt! Och, hebt gy geenen brandewijn, of wat jeneever, vrient? *M.* O neen, maer 'k heb wel wat azijn, ick weet niet of 't jou dient; V. Moerk. 233, vs. 115; 188, vs. 275: *Oene.* Wat doet mijn liefste zijgen? *Fijtje.* Ay haalt de Vles met eek; Asselijn, *Jan Klaasz.* 54. Vgl. ook *Warenar*, 1072: Houtme dan ten minsten wat eecks veur mijn neus, wangt ick sou wel koocken (*braken*), ick bender soo quax (*misselijk*) an.

1509 Huygens VI, 17:

> Ick hoefde niet veel spoocks van schryven of van lesen,
> Waer ick maer half soo wijs als Thomas meent te wesen.

Mayg. 82: De slimste donder maekt veelteyds de meeste spook; Halma 601: Veel spooks maken, veel spels of veel gewelds maaken, *faire bien du bruit;* Sewel, 742: Veel spooks maaken, *to make much ado;* vgl. hiermede *Antw. Idiot.* 1161: *op iemand* of *op iet spoken*, er tegen uitvaren, zijnen wrevel luchten; onp. *er erg, geweldig toegaan;* Boekenoogen, 981: *spoken*, leven maken, rumoerig zijn; Harreb. II, 291: *Hij maakt al vrij wat spooks*, hij heeft eene groote beweging op zijn lijf. *Gespook*, drukte, bij Huygens IV, 306, vs. 1551; V, 90, vs. 1110. Zie *Ndl. Wdb.* XIV, 2933.

1573 Vgl. R. Visscher, *Brabb.* 17: Elck meende hy had ghevanghen den baers, sy bescheten malcander sonder aers; V. Moerk. 437, 148: En moeytge noch meer met den Boer, hy sal u beyde noch wel eens sonder eersgat beschijten, hy hout nu sen

gec met ou leuren. Vgl. fri. *biskite*, bedriegen; Kil. b e s c h i j t e n , b e d r i e g h e n , decipere, defraudare; Naast *droelen* komt in dezelfde zin *drollen* voor; Zie *Spreekwdb.* 189.

1576 Vgl. Brederoo II, 174: 605: Ick ken soo wel een boef, als al de boeven mijn.

1598 Hij had moeten zeggen: *A bon entendeur ne faut qu'une demie parole.* Vgl. onze uitdr. *Een goed verstaander heeft maar een half woord nodig.* Zie *Spreekwdb.* no. 2376; fr. *a bon entendeur peu de paroles.*

1642 *we sellen om tghelt gheen langt koopen* is spreekwoordelijk, blijkens Winschooten, 127: Voorts werd het woord *kroeg* in een beeter beteekenis bij Huis, en Scheepstimmerluiden, Metselaars, Smids ens. genoomen: te weeten voor een vereering, die het Heerschap, of Schipper geeft, als een Huis, of Schip ten naasten bij voltooid is: *en dewijl om dat geld gemeenelijk geen land gekogt werd:* soo gaan sij daar meede in een kroeg, en verteeren dat gesaamendlijk; vgl. ook P.C. Hooft, *Schijnheiligh* (in J.v. Vloten, *P.C. Hooft's Brieven, III*) bl. 467: *Sl.* Keunje wel van 't grootjen (*geld*) scheyen? *W.* Ick seller geen landt om koopen; *Lichte Wigger*, 21: End' hy en is de man niet, die sijn geld hout om land te copen, maer hy is 't gewent an lyffrenten te leggen.

1650 Deze regel wordt duidelijk door een citaat uit Lummel, 141: Een spaensch pardoen dat hout soo vast als een open hant vol vlieghen; J.v.d. Veen, *Zinnebeelden* (a. 1642), bl. 512: Hoe aardich had hy dat, gelijck een handt vol vliegen geopent in de windt verstroyen en vervliegen; B.H. Erné, *Twee Zestiende-eeuwse spelen van de Hel*, 56: Deese tijtelijcke eer, als een hant vol sonnen is wech geronnen; zie ook bl. 122; Tuinman I, 131: *Hy heeft dat so vast, als een band vol vliegen*, dus drukt men boertig uit, hoe ongewis iets is; Harreb. I, 279.

1652 Vgl. Heinsius, *Verm. Avant.* 2, 281: Dat was een hair in myn Heer de Mof syn neus.... hy meende my by het lincker been te krygen.... maer hy heeft bot gevangen; *Ndl. Wdb.* V, 1400.

1660 *slaent in de beste vouwen*, een uitdr. ontleend aan de lakenhandel: eig. het laken zo vouwen dat het op zijn mooist voorkomt. De uitdr. dateert uit de middeleeuwen, toen men zeide: *iet in die scoonste voude leggen, iets in die beste voude keeren* (of *slaen*); zie *Mnl. Wdb.* IX, 1220; vgl. verder *Tijdschr.* X, 197:

> Als ick den eedelen wijn aenschou,
> Vergheet ick mijn labueren,
> En voeghet in de beste vou
> En laet fiolen trueren.

Spiegel, *Byspraax Alm.* 299: Als iet is geschiet, zoo zalment in de beste vou slaan; R. Visscher, *Jammertjens*, 4, 84: Maer ick bid u slaet het laken inde beste vou: Sart. II, 4, 46: Als een dinck is gedaen, moet men 't inde beste vouw slaen; Harreb. I, 134; III, 161; *Ndl. Wdb.* XIV, 1440. In Zuid-Nederland is de uitdr. nog bekend.

1662 Vgl. *Kluchtspel* III, 116: Komt, vrienden, ga mee in de keuken en drinken eens de zwarigheid van 't hart; Winschooten, 280: Laeten wijde swaarigheid eens van het hart spoelen, dat is, laaten wij de swaarigheid eens van het hart af drinken; Moerk. 239, 316: Drinckt de swarigheyt van 't hert; 398, 48: Haelt ons dan een smockeltjen in onse vaens kan, ick moet de rouw van't hert drincken; *Ndl. Wdb.* XIV, 2928.

1671 Vgl. *Sp. Brab.* 2217; Krijgen zijn Buuren dit in de neus, zy zullen t hem eeuwig verwyten. Lietjens zullen de Zangers van hem verkoopen Moerk. 274); *Snorp.* 31: Dattet de Lied-sangers wisten, ze souwender op de bruggens liedjes of singen; Westerbaen II, 28: 't Gerucht komt op de straet, men dichter lijdtjes van; al wat om

mostert gaet doet 's avonds voor syn huys hem synen onwil hooren; Moerk. 453: Men zal 't in stilheyt smooren, anders de Jongens zouwender lietjes van zingen.

1682 *mit een veegh*, fri. *mei in feech*, in een ommezien; Ter Laan, 1078: t Is hom mor 'n veeg, een ogenblik werk; *in 'n veeg*, in een ommezien; P.C. Hooft, *Warenar*, 141:

> Komter ymand om water, soo roept metter veech,
> We meughen niet missen, onse back is leech.

Sart. II, 4, 59: Het is met een veegh gedaen; 7, 68: *Celerius absolvetur quam Butes.* Het sal strijck ende set wesen. Met een lick. Met een veech; 10, 49: *Simul et dictum et factum.* Het was met een veech gedaen; III, 7, 83: Eermen een 200 mosselen zieden soude. Met een veech, met een lick: W.D. Hooft, *Sl. Piet*, 4*v:* Waer datter wat te doen was, hy wasser strackjes by, knapjes, met een veegh; Moerk. 654, enz.

1689 Voor het rommelpotlied zie Ter Gouw, *Volksvermaken*, 210; Schrijnen I, 157 vlgg.; *Kluchtsp.* III, 6 en aant. op *Moortje*, 1552.

1706 Het lied schijnt een bewerking van een half begrepen Duitse tekst, waarvan de eerste regels luiden: Die Welt die hat ein' dummen Mut (*een sluwe aard*), fürwar es tut die leng (*op den duur*) nit gut. Een herinnering aan het lied van den boerman vindt men ook bij Spiegel, *Hertsp.* IV, vs. 307 en vs. 349:

> Wat port den dommen boer te waghen ros en waghen?
> Wast onbedwinglikheid? of was zijn groot behaghen
> In Juffermin?

1765 *by de wercken zijn*, aanwezig zijn; fri. *by de wirken.* Zie verschillende bewijsplaatsen uit de 17de eeuw bij De Jager, *Lat. Versch.* 413-414; Westerbaen II, 304: *Ph.* Maer waer of hy magh wesen? *C.* Hy is hier by de werck, ghy hoeft niet ver te gaen; Sewel, 954: By den werke zyn, *to be ready at hand, to be in readiness.*

Gebruikte afkortingen

A. Minnez., *Amsteldamsche Minne-zuchjens op verscheyde nieuwe wijsjes*, t' Amstelredam, anno 1643.
A. Vreughdestr., *Amsterdamsche Vreughde-Stroom, bestaande in zoete, vrolijcke ende aengename nieuwe Deuntjes ende aerdighe toontjes*, etc t' Amstelredam, gedruckt by Cornelis Jansz. Stichter, 1634.
Antw. Idiot., *Idioticon van het Antwerpsch Dialect*, P. Jozef Cornelissen en J.B. Vervliet, Gent, 1899.
Bat. Vr., *Batavierse Vrijagie-Spel*, Theodore Rodenburgh, 1616.
Bloemhof, *Den Bloemhof van de Nederlandsche Jeughdt*, enz, t' Amstelredam bij Dirck Pietersz in de Witte Parsse in de oude Brugsteech, 1608.
Boekenoogen, *De Zaansche Volkstaal*, G.J. Boekenoogen, Leiden, 1897.
Boey, *Woordentolk of verklaaring der voornaamste onduitsche en andere woorden, in de hedendaagsche en aaloude rechtspleginge voorkoomende*, 2 dln., 's-Gravenhage, 1773.
Bouman, *De Volkstaal in Noord-Holland*, Purmerende, 1871.
Breug., *Boertighe Cluchten*, Gerrit Hendrik van Breughel, 1612/1613.
Campen, *Gemeene Duytsche Spreekwoorden, gheprent toe Campen* in dye Broederstrate, by my Peter Warnersen.
Clor., *Jan Soets Clorinde en Dambise*, bly-eynd-spel, Amsterdam, 1640.
Com. Vet,. *Comoedia Vetus of Bootmans-praetje*, 2e dr., t' Amsterdam, 1732.
Coster, *Samuël Coster's Werken*, dr. R.A. Kollewijn, Haarlem, 1883.
Cristenk., *Tspel vanden Cristenkerke*, G.A. Brands, 1921.
De Bo, *Westvlaamsch Idioticon*, L.L. de Bo, Brugge, 1973.
De Jager, *Woordenboek der Frequentatieven in het Nederlandsch*, dr. A. de Jager, 2 dln., Gouda, 1878.
Dronk., *De bekeerde Dronkaard, Kluchtspel*, Amsterdam, 1691.
Everaert, *Spelen van Cornelis Everaert*, J.W. Muller en L. Scharpé, Leiden, 1920.
Gen. Ged., *Veelderhande Geneuchlijcke dichten, tafelspelen ende refereynen*, Leiden, 1899.
Haarl. M., *Haarlemsche Mei-Bloempjes, derde offer aen de vreughlievende Nymphjes*, Tot Haarlem, 1649.
Halma, *Woordenboek der Nederduitsche en Fransche taalen*, François Halma, 4e druk, 1781.
Harrebomee, *Spreekwoordenboek der Nederlandsche Taal*, P.J. Harrebomée, 3 dln., Utrecht 1858.
Hooft W.D., J.S, *Klucht van Jan Saly*, 3e dr., Amsterdam, 1644. **Verl.S.** *Klucht van de Hedendaegsche Verloren Soon*, 2e dr., Amsterdam, 1640.
Stijve Piet. *Klucht van Stijve Piet*, Amsterdam, 1645.
Huysm. *Clucht van een Huys-man en een barbier*, (Van Rijnbach, p. 81, zie aldaar).
Kiliaen, *Etymologicum teutonice linguae sive dictionarium teutonico-latinum Cornelii Kiliani Dufflaei*, Traiecto Batavorum apud Roelandum de Meyere, 1777.

Cloet, *Klucht van Claes Cloet*, C. Biestkens, Amsterdam, 1640.
Lichte Wigger, *Lichte Wigger*, G.C. van Santen, Leyden, 1617.
List, *De Listige Minnaar betrapt*, Kluchtspel van J.v. Rijnsdorp, 's-Gravenhage, 1714.
Lummel, *Nieuw Geuzenlied-boek*, Utrecht, 1892.
Maygift, *May-gift van Verscheyde Vogelen aan alle eerbare jongelieden*, Hendrik Albertz in de Rijp. tot Amsterdam.
Mildert, *Boertighe Clucht van Sr. Groengeel*, A. van Mildert, Amsterdam, 1633.
Mnl. Wdb. *Middelnederlandsch Woordenboek*, E. Verwijs en J. Verdam.
Moerk., *Het Nederlandsch Kluchtspel in de* 17*e eeuw*, P.H. van Moerkerken, Sneek, 1898.
Moortje, *G.A. Brederoo's Moortje.* dr. F.A. Stoett, Zutphen, 1931
Ndl. Wdb., *Woordenboek der Nederlandsche Taal*, 's-Gravenhage en Leiden.

Oene, *Klucht van Oene*, Jan Vos, 1642.
O. Kant., *De ontrouwe kantoorknecht en lichtvaerdige Dienstmaagd*, Amsterdam, z.j.
Olipodrigo, *Olipodrigo*, etc., K. ter Laan, 1933
Oudemans, *Woordenboek op de Gedichten van G. Az. Bredero*, A.C. Oudemans, Leiden, 1857.
Pasquilm., *Klucht van den Pasquil-maeckervoor den Duyvel*, Gerrit Swyger, Amsterdam, z.j.
Plantijn, *Thesaurus Theutonicae Linguae*, Antwerpen, Plantijn, 1583.
Puit., *De Puiterveensche Helleveeg of Beslikte Zwaantje aan den tap*, A. Alewijn, t'Amsterdam. 1720.
Rijnbach, *De kluchten van Gerbrand Adriaensz Bredero* A.A. van Rijnbach, Amsterdam, 1926.
Roode Roos, *Zinnespelen en andere tooneelstukken der zestiende eeuw.* Osc. van den Daele en Fr. van Veerdeghem, Bergen, 1899.
Sartorius, *Johannis Sartori adagiorum chiliades tres, ex recensione Cornelii Schrevelii*, Leiden, 1656.
Saus, *Boertighe Klucht van de saus. Op 't spreekwoort; Natuur voor leer*, Amsterdam, 1657.
C. Schig., *A.B. Delfs Cupidoos Schighje betreffende veel geestige Minnelietjes te Delft*, 1652.
Schijnh., *G.A. Brederoods Schijn-Heylich*, t' Amstelredam, 1624.
Schuermans, *Algemeen Vlaamsch Idioticon*, L.W. Schuermans, Leuven, 1865-1870.
Sewel, *Volkomen woordenboek der Nederduitsche en Engelsche taalen*, W. Sewel, Amsterdam. 1766.
Six, *Poëzy*, J. Six van Chandelier, Amsterdam, 1657.
Snorp., *I. van Burghoorns klucht-hoofdige Snorre-pypen, quacken en quinck-slagen*, 1644.
Spreekwdb., *Nederlandsche Spreekwoorden, Spreekwijzen, Uitdrukkingen en Gezegden*, F.A. Stoett, Zutphen.

Bibliografie

R.A. Kollewijn, *Samuel Coster's werkeen*, Haarlem 1833.
J. Hobma, *Levensgeschiedenis van Dt, Samuel Coster*, Oud-Holland, XVI, 229, 1898.
J.A. Worp, *Varia uit de Amsterdamsche toneelwereld in de XVIIe eeuw*, Oud-Holland XXII, 42, 1904
Th. H. d'Angremont, *Het slot van Teeuwis de Boer*, N. Tg. 25, 217.
A.A. Verdenius, *Samuel Coster en zijn Teeuwis de Boer*, N. Tg. 330, 256.
N. van Wijk, *Het motief van Teeuwis de Boer' in een Litause 'pasake'*, T,N.T.L. XLI, 246.
P. van Valkenhoff, *Over Samuel Coster*, N.T.G. XXXNII, 134.

G.S. Overdiep, *Zeventiende-eeuwsche syntaxis*. dl. 1 1931. dl. 2 1932. dl. 3 1935, Groningen.